nr. 11, noiembrie 1988

Proletari din toate țările uniți-vă!

(anul XCV, nr. 1227)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

„...Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități."

NICOLAE CEAUȘESCU

Marea Unire

Se împlinesc anul acesta, la 1 decembrie, șaptezeci de ani de cînd, prin voința liber exprimată a poporului a fost proclamată unirea Transilvaniei cu România. Marea Adunare de la Alba Iulia încununa în acea zi lupta de veacuri a locuitorilor din spațiul carpato-danubiano-pontic pentru împlinirea aspirației lor ; aceea de a trăi liberi și independenți între frontierele aceluiași stat. Se încheia astfel un proces ireversibil al istoriei, se împlinea un ideal al românilor de pretutindeni pentru care luptaseră generații de-a rîndul în frunte cu cei mai viteji și luminați bărbați ai acestui pămînt.

Conștiința unității de neam a fost mereu vie în inima și gîndul marilor noștri înaintași. Stă mărturie fapta eroică a lui Mihai Viteazul unind sub sceptrul său pămînturile românești. E afirmată cu tărie în scrierile cronicarilor, ale stolnicului Constantin Cantacuzino, a eruditului principe Dimitrie Cantemir și învățaților Școlii ardelene.

În veacul trecut ea a înaripat cugetul revoluționarilor de la 1848 și al celor care au înfăptuit unirea Moldovei cu Muntenia, au pus bazele României moderne și s-au jertfit pentru independența sa. Iar în zorii ultimului secol al acestui mileniu, o altă generație, trecînd prin baia de sînge a primului război mondial, a împlinit supremul ideal : Marea Unire.

Atunci, la 1 decembrie 1918, se deschidea o nouă epocă în viața națiunii noastre. O epocă în care cele mai înaintate forțe ale societății în frunte cu clasa muncitoare porneau pe un drum nou, al luptei pentru progres și o viață mai bună, pentru dreptate și egalitate între toți fiii patriei. Pe temeliile statornice ale Marii Uniri poporul nostru, sub conducerea partidului comunist, începea lupta pentru făurirea unei societăți mai drepte și mai bune. Victoria insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste de la 23 August 1944 a fost piatra de hotar, începutul unei ere noi în viața națiunii noastre. În anii construcției socialiste, avînd mereu exemplul înaintașilor, noile generații au muncit și muncesc cu dăruire și abnegație pentru propășirea patriei, pentru fericirea și bunăstarea fiecărui locuitor al pămîntului românesc. În această luptă continuă însăși ideea de unire s-a îmbogățit cu înțelesuri noi. Ea înseamnă astăzi înmănuncherea eforturilor milioanelor de cetățeni pentru ridicarea patriei pe noi culmi de progres și civilizație. Înseamnă unitatea moral-politică a poporului nostru care, sub conducerea partidului, își făurește conștient propriul său destin. În această unitate de cuget și simțire stă chezășia victoriilor noastre de mîine.

C. L.

Ion GRIGORE : „UNIREA"

La Milcov, la Alba Iulia...

Nici un dor mai amarnic și aprig arzînd
decît cel al românilor, spre Unire!...
Vitregitul meu neam de prea multe urgii
și-apăsări,
nebiruitul meu neam din adîncul de veacuri
martire.

Ne-a hrănit cu puteri fără seamăn pămîntul
acesta
mai dulce ca soarele, mai suav decît
murmurul
sacrului grai ce-l rostirăm cu limpede voce
latină,
vajnicul dăinuirii cuvînt între toate
cuvintele singurul,

Pămîntul din care, întruna, aud cum
mă cheamă
ca epifanie fără început și sfîrșit,
mioriticul dor logodit cu lumina din clopote
ce suna-va etern în prinosul de jertfă și mit.

Țară ce-mi stai pururi trează în sînge
cu străbunu-ți rotund milenar reîntregit,
România duioasă ce plînge și cîntă
cu eroi și cu genii pe-al lumii zenit !

„Ardă-le-ar focul imperii hapsîne
ce nu conteniră a ne tot despărți!"
Iar focul istoriei nu iartă și nu va ierta
cotropirea, tiranii, oricine ar fi.

O ! Sfîntă Unire, prin care din veac
rămas-am sub soare, cu vrednicie
în dor și durere!... La Milcov, la Alba Iulia
rostitu-ne-am vrerea, pentru vecie.

Haralambie ȚUGUI

Cuvîntul Unire

În fiecare inimă un foc aprins
Ca și în ramul care intră-n primăvară
Și în acel cuvînt ce se cerea înscris
Pe tricolorul steag purtat de-această Țară
Unirea care-n toți a dat în floare
Și rodu-i o izbîndă conturînd
Un mare vis ce nu mai e visare
De-o glorie a fericire fremătînd.
Puternic s-a simțit la Alba Iulia poporul
Cînd pulsul lui bătea demn a Unire
Întrevăzîndu-și de pe-atunci, clar, viitorul
Și țării frumuseți și împlinire.

Dumitru GRIGORAȘ

Decembrie Întîi

Bat clopotele în Ardeal și bat
De peste două mii de ani lumină
Prin aerul de vis îndepărtat
Am înălțat cetăți fără hodină!

De au trecut pe-aicea vînturi mari
Cu norii grei de grindină și ceață
Sorbind mireasma vechilor stejari
Ne-am luminat mai limpede la față!

Din gîndurile patriei, cu dorul
Cîmpiilor gemînd de bogăție
Spre Alba Iulia întreg poporul
S-a înscris în cartea lumii pe vecie!

Bat clopotele în Ardeal, tot bat
Slăvit să fii Decembrie Întîi —
Treaptă de iubire unde am visat
Marea Unire — stea eternei Românii!

Constantin MÂNUȚĂ

Generația Marii Uniri

Unirea, visul dintotdeauna al românilor, convertit cu vremea într-o axiomă politică, a reprezentat idealul care i-a călăuzit peste veacuri pe toți cei care au luptat și s-au jertfit, generație după generație, pentru ca, în sfîrșit, România să se înfățișeze lumii ca patrie a tuturor fiilor ei. Necesitate obiectivă, ineluctabilă deci, desăvîrșirea unității naționale a marcat începutul istoriei înnoite a unui neam care a traversat secolele străluminat de speranța tainică în acea clipă a devenirii de sine.

Ctitorirea României Mari s-a constituit din întruchiparea celor mai ardente deziderate ale unor generații care au înfruntat vicisitudinile secolelor cu hotărîrea fermă de a face posibilă decizia acelora care urmau să consfințească deplina unire. I s-a spus mare nu datorită unor considerente de ordin geografic sau demografic, întrucît se știe că resortul lăuntric al acestei stări de fapt rezida în aspirația tuturor românilor ce se vor regăsi între granițele firești ale ființei lor naționale. Unirea deplină, imperativ istoric inebranlabil, afirmat ca o realitate atunci cînd, printr-un act de voință umană, un neam eroic și-a impus în fața Europei drepturile înscrise în fiecare pagină a devenirii sale istorice, a fost posibilă datorită lucrării neîntrerupte a acelor generații pentru care idealul național s-a identificat cu o permanență a duratei românești. De altfel în preajma angajării în primul război mondial, se recunoștea că participarea la confruntarea considerată drept o „conflagrație a hotarelor", continua de fapt „luptele generațiilor pe a căror operă se întemeiază credința și puterile noastre". Fiecare generație și-a adus prin urmare contribuția la întruparea celui mai frumos gînd al trecutului românesc. Așa cum s-a remarcat adeseori, „dorul unității naționale a rămas viu din rînd de oameni în rînd de oameni și conștiința că unitatea neamului nu este un vis deșert, că ea este cu putință, a dat forțe de rezistență și nădejde celor copleșiți de jugul străin și a dat avînt gîndirei politice a marilor dascăli ai neamului". O asemenea aserțiune va fi însă întotdeauna însoțită de mențiunea potrivit căreia „cel dintîi factor care a lucrat la unirea Românilor a fost însuși poporul românesc". Actul inexorabilei uniri s-a constituit deci în suprema faptă a unui neam, iar generația în timpul căreia a fost desăvîrșită o operă de asemenea dimensiuni a intrat în istoria românilor ca **generația Marii Uniri.**

Conștienți de înalta responsabilitate pe care le-o conferise istoria, cei care se aflau în fruntea țării în zilele primului război mondial recunoșteau că „o generație mare a creat România. A doua generație [...] i-a dat așezămintele fundamentale. [...] Să facem din opera generațiunii noastre, își propuneau ei, prin focul și sîngele care ne așteaptă mîine, opera cea mare care va așeza România, nu în rîndul statelor artificiale, tolerate de statele cele mari, dar în rîndul statelor cari se razimă solid pe prosperitatea, pe buna înțelegere și pe curajul de luptă al tuturora". Asumîndu-și o asemenea prepotență, unul dintre cei care au urzit edificiul național declara, în decembrie 1915, că „sarcina aceasta de a scrie o epopee vie a căzut pe generațiunea noastră [...]. Ea va fi sau gropașa muncii de veacuri, sau zămislitoarea unei vremi așa de frumoase, încît vedenia ei mă smerește". Înainte de a se afirma deci ca o generație a marilor împliniri de ordin național, generația celor ce urmau a conduce țara în conflagrația ce a restructurat harta Europei încerca să se ridice la înălțimea răspunderilor reclamate de acele timpuri. Toți erau convinși că națiunea română se afla în fața unei confruntări care îi va hotărî destinul istoric, fapt remarcat de altfel atunci cînd se releva că „a vrut soarta ca pe umerii acestei generațiuni să cadă sarcina cea mai grea din toată istoria neamului nostru". Așa cum lesne se poate observa, cei chemați de istorie, în zilele decisive ale primului război mondial, să contribuie la înfăptuirea idealului național, erau conștienți de gravitatea unui asemenea privilegiu. Convingerea generală era aceea că nici un sacrificiu nu era prea mare pentru ca năzuințele românilor să devină o realitate netăgăduită. Atunci cînd țara s-a văzut confruntată cu supliciul retragerii, cînd suferințele deveniseră de-a dreptul descurajante, reprezentanții națiunii, după ce își rosteau convingerea în victorie, recunoșteau că „generația noastră suferă și are să sufere. Să sufere. Să sufere pentru că îi va fi rezervat ei [...] să scrie epopeea neamului românesc!". Așadar, pentru confirmarea unor drepturi care urmau a rectifica o nedreptate a istoriei, se justifica orice efort. De fapt, fără sacrificiul

(continuare în pag. 2)

Gh. I. FLORESCU

În pregătirea Plenarei C.C. al P.C.R.

Conștiință, cultură, literatură

Literatura, ca factor activ deosebit în formarea conștiinței socialiste, nu se adresează unui lector abstract, ci unui tip uman capabil de a accepta dialogul spiritual propus, personalitate cu o educație și o cultură în continuă înflorire, pentru care nevoia de artă este un fenomen de necesitate structurală.

Devenind o cultură umanist-revoluționară, o cultură a maselor și pentru mase, o cultură a tuturor generațiilor, perspectiva culturală asupra conștiinței este profund conexă acesteia, ceea ce conferă factorului cultural un accentuat rost întregitor, sistematic-coordonator al multiplelor manifestări ale conștiinței. Între pregătirea profesională, de specialitate și pregătirea politică, ideologică trebuie să existe o strînsă și permanentă corelație („orice profesionist are nevoie de cultură politică", spunea Petre Andrei), iar în anii noștri, pătrunsă de patos revoluționar, înțelegînd tot mai bine chemarea ei socială și umană, rosturile ei profunde și subtile în cristalizarea unei noi conștiințe, cultura românească socialistă a devenit din ce în ce mai mult o dimensiune spirituală, reală, a unor mase tot mai largi de oameni ai muncii, participanți activi în însuși procesul de desfășurare al culturii ca atare. Totodată, conștiința socialistă nu se poate constitui în deplinătatea resorturilor și manifestărilor sale fără să înglobeze în structura sa intimă un întreg ansamblu de norme și principii etice noi ce se statornicesc în procesul de adînci prefaceri revoluționare din societate. O cultură cu adevărat pătrunsă de spirit revoluționar nu poate fi decît o cultură care, depășind stadiu narcisismului contemplativ, se simte îndemnată, în numele poporului pe care-l slujește, să acționeze, prin valori autentice, pentru a spori orizontul de lumină al semenilor, demnitatea lor în libertate, ceea ce niciodată nu se oferă de-a gata și nici n-are momente de răgaz și de stagnare.

Referindu-se îndeosebi la munca scriitorilor și a tuturor slujitorilor artei, secretarul general al partidului sublinia: „Literatura, artele — care au cunoscut o puternică dezvoltare în anii socialismului și care în cincinalul trecut au dat noi opere de mare valoare, avînd un rol important în întreaga activitate cultural-educativă — trebuie să promoveze cu mai multă îndrăzneală spiritul revoluționar în noile creații". Așadar și conștiința artistică, avînd o largă rază de cuprindere și putere de influențare de excepțională însemnătate, este unul din factorii constitutivi fundamentali ce definesc conceptul de conștiință socialistă. În acest sens partidul nostru pune cu consecvență și fermitate în centrul politicii sale culturale principiul promovării consecvente, prin toate formele și mijloacele de care dispune societatea, a creațiilor de înaltă valoare estetică și ideologică, cu nelimitate posibilități de înrîurire sensibilă, capabile să accelereze procesul de formare și dezvoltare a trăsăturilor ce conturează noul tip de conștiință umană.

Educație și cultură, asimilare de valori și crearea altora noi, specifice, afirmarea liberă a personalității oamenilor muncii, inclusiv în cadrul generos al Festivalului național „Cîntarea României", sînt elemente ale unuia și aceluiași proces de neîncetată îmbogățire a vieții spirituale, o nouă formă de expresie a ei. Noua viziune asupra rosturilor sociale ale literaturii și artei, eliberată de orice dogmatism sau formalism, pune în relief și responsabilitatea omului de cultură și artă în reflectarea veridică a realităților socialiste, a vieții și muncii, a preocupărilor și aspirațiilor poporului. Enunțînd principiile definitorii și direcțiile de dezvoltare ale culturii, creației literar-artistice, misiunea socială a creatorilor, aprofundarea caracterului angajat, militant, a forței educaționale a artei și culturii, tovarășul Nicolae Ceausescu spunea de la tribuna Congresului al III-lea al educației politice și culturii socialiste: „Oamenii de artă, de cultură, din toate domeniile trebuie să se angajeze ferm și să creeze cu poporul și pentru popor, să se inspire din izvorul viu, veșnic al țării noastre, din creația și din felul de a fi al poporului nostru. Numai o astfel de cultură va avea, într-adevăr, o contribuție uriașă la întreaga operă de transformare a societății, de formare a omului nou, cu un înalt spirit revoluționar, constructor conștient al socialismului și comunismului în România". Redefinirea termenilor de bază din domeniul creației artistice a însuflețit pe scriitorii și artiștii noștri, dîndu-le posibilitatea să descopere teme noi, să reflecte în creații de o autentică originalitate raporturile omului cu realitățile sociale. Pe lîngă valoarea primordial estetică, caracterul social umanist al acestor opere, în linia marilor tradiții patriotice și militante ale culturii românești, contactul nemijlocit cu problemele și frămîntările maselor populare înnobilează actul de creație artistică, activitatea culturală în general cu atributele unui cuprinzător factor de modelare a conștiințelor. Fiind o reflectare autentică a modului propriu de a munci și trăi, de a acționa și crea al poporului nostru, arta și literatura sînt, totodată, expresii originale autentice ale specificului național. Gheorghe Stroia sublinia pe bună dreptate că „ideea de specific național se întemeiază și se decide la nivelul paradigmelor ce relevă raporturile globale dintre unitate și diversitate, respectiv, dintre universal și specific, ceea ce înseamnă că acțiunea acestor interdependențe se răsfrînge, deopotrivă, asupra felului în care se desfășoară schimbul de valori culturale pe toate planurile, cît și asupra preocupărilor de acută responsabilitate ce revin factorilor culturali în amplul proces de formare a noii conștiințe". Pornind de la premiza că formarea conștiinței socialiste se află într-o relație organică, indisolubilă cu gradul de cultură și de cunoaștere a societății, cu eficiența practică a factorului subiectiv, partidul nostru manifestă o grijă deosebită față de importanța fiecărui compartiment al vieții sociale, în dezvoltarea lor armonioasă. Neîncetata mobilitate a vieții complexe contemporane acordă literaturii șansa unei înțelegeri cît mai realiste a acesteia, transformînd materia în impresie și emoție, acordînd spiritului libertatea de acțiune necesară pentru înălțarea sa conștientă în lumina frumosului și adevărului.

D. CHIRU

marea

Semne ale timpului

În vara lui 1870, an în care Mihai Eminescu trimisese redactorului „Convorbirilor literare", „Venere și Madonă", poezie ce produsese o adevărată senzație la „Junimea" și-l impresionase pînă în străfundurile ființei sale și pe „glacialul" Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi plecase în Austria, să-și petreacă vacanța la băi, și se oprise la Viena ca să-l cunoască și să stea de vorbă cu tînărul care i se părea a întruchipa geniul poeziei române. La despărțire Iacob Negruzzi l-a nivitat pe Mihai Eminescu să vină și să se stabilească la Iași după terminarea studiilor sale vieneze. „Aș veni bucuros, îmi răspunse el, căci societatea „Junimea" are pentru mine o mare atracție, însă mai tîrziu. Deodată ne-am înțeles cu Slavici să punem în mișcare pentru anul viitor o mare întrunire a studenților români din toate părțile, la mormîntul lui Ștefan cel Mare, din mînăstirea Putna. Cînd ne-om fi îndeplinit această datorie, vin".

Mihai Eminescu își ținu făgăduința și veni la Iași, găzduit fiind o vreme, în anul 1874, în casa lui Vasile Pogor, acolo unde se țineau ședințele societății „Junimea". Așa cum un fluviu strînge apele unor întinse ținuturi, vărsîndu-le apoi în mare, ori în ocean, după cum le-a fost datul, la fel și Iașii au adunat dintotdeauna în matca lor marile noastre spirite, dăruindu-le pe urmă, înnobilate, spiritualității acestui popor. Nu legănarea colinelor, nu albăstrimea și limpezimea lor i-au chemat aici cu o forță irezistibilă pe atîția oameni de duh, legîndu-i cu viața și moartea de aceste locuri. Nu ispita bogățiilor fără număr, nu fantoma îmbogățirii peste noapte, nu febra aurului îi mîna spre Iași pe atîția și atîția dintre oamenii care erau sau visau a fi cărturarii acestui neam. Eminescu o spune fără înconjur, că pentru dînsul societatea „Junimea" are o „mare atracție". „Junimea" și „Convorbirile literare". Nu întîmplător se adresase el revistei ieșene în care își va publica cele mai importante poezii. Atracția era de natură spirituală, zăcămintele, care își trimiteau vestirile de aici pînă hăt departe, erau ale spiritului. Nu secătuiau, ci creșteau de la o generație la alta. La lumina zilei, la lumina nopții. Apăreau aici, rînduindu-se odată cu rotirea anotimpurilor și a generațiilor, personalități proteice, în jurul cărora gravitau altele, ca planetele în jurul soarelui, alcătuind constelații spirituale. Ce altceva putea fi socotită mișcarea „Daciei literare", avîndu-l în miezul ei pe Mihail Kogălniceanu și în jur pe Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Costache Negruzzi, Costache Negri și alții? Dar înaintea lor fuseseră Dosoftei, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Gheorghe Asachi, pentru a pomeni doar cîteva nume. „Dacia literară" a fost urmată de mișcarea „Junimii" și a „Convorbirilor literare" cu Titu Maiorescu ca „o osie de stea polară", cum spune poetul. În preajma sa erau Mihai Eminescu, Ion Creangă, A. D. Xenopol, Vasile Pogor, Iacob Negruzzi, Vasile Conta și mulți, mulți alții. In același tumultuos sfîrșit de veac, într-o căsuță din Sărărie, patriarhala uliță a Iașilor, pe care nu mai scîrțîiau demult care încărcate cu sare, în căsuța de poveste a soților Sofia și Ion Nădejde, a fost creată revista „Contemporanul". Peste timp, în veacul nostru, pe fresca Iașilor se va proiecta și figura de mag a lui Garabet Ibrăileanu și a revistei create de dînsul, „Viața Românească", la a cărei masă redacțională, numită mai apoi de Ionel Teodoreanu „Masa umbrelor", luau loc, la sadovenianul sfat de taină, Constantin Stere, Mihail Sadoveanu, Demostene Botez, Ionel și Păstorel Teodoreanu, George Topîrceanu, Otilia Cazimir, Mihai Codreanu, George Lesnea. Mai tîrziu, în preajma celui de al doilea război mondial, George Călinescu, care va lucra aici la monumentala „Istorie a literaturii române", va întemeia, la rîndu-i, o revistă, „Jurnalul literar", animată de studenții săi George Ivascu și Al. Piru.

Zăcăminte înnobilate de lucrarea unor minți fosforescente. Semnele acestor treceri se văd și se vor vedea mereu în cultura românească. Iașul păstrează în piatră și mai ales în sufletele oamenilor amintirea acestor viețuiri, care l-au făcut „neperechea".

Înnoirea Iașilor e un proces firesc, ce se petrece sub ochii noștri, cu destule realizări notabile. Dar, concomitent cu expansiunea spectaculoasă a noului, trebuie avut grijă ca nu cumva, prinși de vîrtejul schimbărilor, să uităm de aceste sacre semne ale timpului. Dispărînd acestea, Iașul nu ar mai fi Iași.

Dragoș VĂLEANU

Marea Unire (II)

În 1914 a izbucnit primul război mondial provocat de neînțelegerea dintre statele imperialiste în dorința lor de a împărți lumea, de a acapara noi sfere de influență, lărgirea piețelor de desfacere și a surselor de materii prime, pentru redistribuirea coloniilor. Primul război mondial ridica în fața poporului român probleme deosebit de importante pentru soarta sa. Construcția de stat era neterminată, un mare număr de români trăiau în afara granițelor statului, teritorii românești se aflau sub stăpîniri străine. Românii de pe ambele părți ale Carpaților doreau fierbinte să-și desăvîrșească unitatea politică, aspirație seculară a poporului român, necesitate legică a dezvoltării societății românești.

Intrarea României în război în vara anului 1916 și înaintarea fulgerătoare în Transilvania a constituit un ajutor neprecupețit pentru trupele franceze de la Verdun unde germanii începuseră o puternică ofensivă. Neputînd face față atacurilor provocate de trupele române, unitățile austro-ungare aflate în Transilvania au fost întărite cu circa 40 de divizii germane ce au fost scoase de pe frontul de vest. În acest fel ofensiva română a fost oprită, dar în mod deosebit la aceasta a contribuit nerespectarea obligațiilor asumate de către marile puteri, Rusia, Franța, Anglia, prin convențiile semnate înainte de august, 1916. Unul din factorii importanți al nereușitei campanii în Transilvania începute de români l-a constituit inactivitatea trupelor franceze conduse de generalul Sarrail, care trebuia să declanșeze ofensiva în Balcani, la Salonic, împotriva trupelor germano-bulgare conduse de generalul Mackensen. Această ofensivă nemaiavînd loc, cei 120 000 de soldați ai Puterilor Centrale s-au năpustit asupra României. Situația României a devenit cu atît mai critică cu cît aliații nu-și respectau angajamentele nici în ceea ce privește dotarea cu armament și muniție a armatei noastre. Datorită acestor împrejurări armata română a trebuit să cedeze pas cu pas importante teritorii, la 6 decembrie 1916 inamicul ocupînd însăși capitala țării. Autoritățile române, guvernul, armata și foarte mulți cetățeni români s-au retras în Moldova. Numeroase întreprinderi industriale și tezaurul țării, evaluat la acea vreme la valoarea de 7,5 miliarde lei aur au fost transferate în Rusia în urma unor convenții.

Situația populației aflată atît în teritoriul ocupat, cît și în cel aflat încă liber era deosebit de grea. Jaful organizat de trupele germane, planurile de răpire a teritoriilor românești nu au speriat poporul român convins de dreptatea cauzei sale. În iarna și primăvara anului 1917, în Moldova s-a desfășurat o febrilă activitate, în condiții de-a dreptul dramatice, cînd bolile făceau ravagii și cînd bucata de țară rămasă liberă trebuia să hrănească și să adăpostească o populație de trei ori mai mare ca în timpurile normale. S-a asigurat mai întîi forțelor armate ale țării tot ce era necesar. La aceasta s-a adăugat sprijinul tehnic și militar oferit de Franța și Anglia, un rol important avîndu-l misiunea militară franceză condusă de generalul Berthelot. Victoriile repurtate la Mărăști, Mărășești și Oituz au contribuit în mod hotărîtor la apărarea ființei naționale și statale a poporului român iar ecoul lor a depășit granițele țării, comentariile de presă, declarațiile oamenilor politici și ale militarilor, comunicatele oficiale, relatările corespondenților de război au scos în evidență succesul și calitățile dovedite de armata română.

Încheierea armistițiului Puterilor Centrale cu Rusia Sovietică la 20 noiembrie / 3 decembrie 1918 a permis Germaniei și Austro-Ungariei să aducă pe frontul de vest, împotriva Angliei și Franței, importante trupe, România rămînînd, în acest fel, singură în fața puternicelor unități inamice și fără speranța de a mai primi vreun sprijin de undeva. În această situație ei i-a fost impus de către Puterile Centrale, la 28 noiembrie / 9 decembrie 1917 un armistițiu provizoriu, urmat de un tratat preliminar de pace și încheiat de tratatul înrobitor de la Buftea—București din 24 aprilie 1918.

Înfrîngerea coaliției Puterilor Centrale, prăbușirea imperiilor habsburgic și țarist a determinat profunde transformări cu repercusiuni importante asupra destinului unor state din Europa. Se declară independente țări aflate în granițele acestor imperii: Finlanda, Polonia, Cehoslovacia, Austria, Ungaria. În aceste împrejurări interne și externe s-a intensificat lupta poporului român din provinciile istorice locuite de el pentru unirea acestuia într-un singur stat unitar, național și independent.

Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918 pe întreg teritoriul României exprimau actul de voință al întregii națiuni române. În proclamația de la Iași, din 6 octombrie 1918, adoptată la marea manifestație din Piața Unirii, organizată cu ocazia întoarcerii în țară a primelor detașamente de români transilvăneni, se spunea: „Cerem să fim eliberați de sub jugul monarhiei austro-ungare și sîntem hotărîți să luptăm prin toate mijloacele și pe toate căile ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber". Un rol important în pregătirea și hotărîrea unirii provinciilor românești din fosta monarhie dualistă cu țara l-a jucat Consiliul Național teritorial român din Bucovina și Transilvania cu sediul la Cernăuți și Arad. Începînd cu luna noiembrie 1918 aceste foruri au dirijat, de fapt, independent de guvernele de la Budapesta și Viena, problemele interne ale Bucovinei și Transilvaniei. Drept urmare, la 13/28 noiembrie 1918 Congresul reprezentanților populației din Bucovina, prin hotărîre unanimă, a decis „Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, cu România". Spre sfîrșitul anului 1918 cei peste trei milioane de români din părțile Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului sub conducerea Consiliului Național Central Român de la Arad hotărăsc a ține o mare adunare națională cu caracter plebiscitar, constituant, la Alba-Iulia. La 1 decembrie 1918, pe Cîmpul lui Horea, sosesc 1 228 de delegați cu drept de vot deliberativ și o masă de peste 100 000 de oameni. În cadrul Marii Adunări Constituante s-a adoptat istorica „Declarație de la Alba-Iulia" document remarcabil al Unirii Transilvaniei cu țara.

În perioada ce a urmat acestor importante evenimente, guvernul român a acționat pentru recunoașterea pe plan internațional a statului național unitar. Hotărîrile poporului român luate în adunările reprezentanților (de la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia) au căpătat recunoașterea oficială după începerea, la 18 ianuarie 1919, a Conferinței de pace de la Paris. Ea consfințea realizarea Marii Uniri din 1918 care a însemnat împlinirea năzuințelor de unitate și independență ale poporului român. Marea Unire s-a făcut nu ca o alipire de teritorii, ci ca o întregire a unui tot, a unui popor cu aceeași limbă, cultură, tradiție, afinitate spirituală și conștiință națională, idealuri politice și economice. Unirea a fost încununarea victorioasă a luptelor seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, de conducătorii politici, ea este rezultatul aspirației și voinței întregului popor român.

D. IVĂNESCU

Generația Marii Uniri

(urmare din pag. 1)

celor chemați să afirme pe cîmpul de luptă voința întregii națiuni, România nu ar fi avut autoritatea morală de a se înfățișa la sfîrșitul războiului înaintea Europei pentru a pretinde, cu aceeași fermitate, recunoașterea internațională a rezoluției adoptate la 1 Decembrie 1918.

Toți cei care, judecînd conjunctura generală, evidențiau semnificația distinctă a acelor vremuri, nu uitau să recunoască, în fața întregii țări, că „răspunderea este mare, pentru că oricît ar fi contribuit generația de astăzi la ajungerea țelului nostru național, nu putem să uităm că pentru această înfăptuire a fost nevoie de jertfele, de suferințele și de munca a sute de generațiuni". Remarcînd continuitatea de ideal transmisă din generație în generație, N. Iorga declara, adresîndu-se românilor în zilele triste de la sfîrșitul anului 1916, că „această națiune nu poate să piară chiar dacă am fi cea mai ticăloasă din generațiuni, căci sunt 20 de generațiuni aci pe sub pămînt care ne vor susține". Angajîndu-se la înfăptuirea Marii Uniri, într-un moment cînd circumstanțele interne și externe permiteau acest fapt, generația hărăzită de istorie să transforme în realitate un ideal atît de înalt se considera favorizată de împrejurări, încercînd a se ridica la înălțimea prerogativelor cu care fusese autorizată. Nimeni nu se gîndea decît la edificiul ce urma a fi durat și care se înfățișa tuturor ca o răsplată supremă, singura în stare să încununeze jertfele tuturor generațiilor. „Istoria, declara cineva în preajma victoriilor dobîndite de români în vara anului 1917, va uita numele fiecăruia dintre noi. Dar istoria nu va uita că pe un colț de pămînt (Moldova — n. ns.) strînși de nevoie, amărîți de chinuri, am avut nu numai bărbăția de a crede în victorie și de a spune: vom peri, dar nu vom dezarma, dar am avut și bărbăția să ne decapităm singuri pentru generațiile viitoare".

Deci, desăvîrșirea unității naționale a fost opera unei generații mirabile, care în momentul decisiv al marilor izbînzi a avut în fruntea sa români care s-au identificat întru totul cu nădejdile și interesele stirpei lor. I. I. C. Brătianu, N. Iorga, Take Ionescu, I. G. Duca, Vasile Goldiș, Gh. Pop de Băsești, Ștefan Cicio-Pop, Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Al. Vaida, Ion Inculeț, Ioan Nistor, Mihail Sadoveanu, Alexandru Vlahuță, N. Titulescu, Vasile Pârvan, Duiliu Zamfirescu și mulți alții s-au numărat printre cei care au condus generația intrată în istoria națională ca generația marii uniri. Celor amintiți deja, li se adaugă cei care, după ce au luptat întreaga lor viață pentru realizarea României întregite, nu au mai ajuns să trăiască acea clipă de entuziasm și răsplată a românilor adunați la Alba Iulia. Nicolae Filipescu, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Titu Maiorescu sînt numai cîțiva dintre aceștia. Nu putem înțelege și prețui adevărata valoare a ceea ce a însemnat pentru români realizarea unirii lor depline, fără a releva, ori de cîte ori vorbim de acest act, rolul acelora care au luptat ori s-au jertfit pentru a-și dobîndi investitura de îndrumători ai unei generații unice. Căci generația Unirii celei Mari a fost o generație unică, precum unică a fost fapta săvîrșită de ea.

Faptul că această generație a reușit să transforme în realitate aspirația cu care a traversat istoria un neam întreg se explică, desigur, prin existența unor condiții interne și internaționale favorabile desăvîrșirii unității naționale. Dar, înfăptuirea unirii definitive a fost un act complex. Judecînd participarea noastră la război și hotărîrile survenite în cursul anului 1918, adoptate în spiritul adevărului istoric, Victor Iamandi observa că „a ști să înțelegi chemarea timpului, a avea prezentă întotdeauna în minte și în suflet integralitatea idealurilor unui popor a străbate cu intuiție profetică sensul adînc al prefacerilor istorice, a avea încredere neclintită în vitalitatea proprie a unei țări, a dirigui cu prudență și hotărîre, acestea sunt cele dintîi condițiuni pe care trebuie să le îndeplinească conducătorii de state, îndrumătorii resoponsabili ai neamurilor". Or, tocmai acesta a fost rolul celor care și-au însușit învestitura de exponenți ai generației Unirii.

Odată cu înfăptuirea idealului național, aceeași generație avea datoria de a realiza contopirea spirituală a tuturor românilor. De altfel, în momentul încheierii războiului, aceeași generație s-a avîntat, cu entuziasmul demonstrat pînă atunci, la reconstrucția țării și apoi la consolidarea ei economică, politică, socială, culturală etc. Nu o dată, cei care prin faptele lor de jertfă înălțătoare realizaseră statul național unitar român cereau, asemeni lui Ioan Nistor, „să zidim în temeliile României-Mari, ca și Meșterul Manole, tot ceea ce avem mai scump și mai sfînt în gîndul și sufletul nostru, pentru ca această temelie să fie trainică și indestructibilă". Atunci cînd România a devenit ea însăși, cînd temeliile au fost zidite în conformitate cu dorințele celor ce împliniseră marele ideal, Gh. I. Brătianu observa că „chemarea acestei generații e de-a veghea ca amintirile ce sunt scumpe tuturor să nu fie atinse de nici o bîrfire și de nici o batjocoră". Așadar, aceleiași generații îi incumba înalta responsabilitate de a asigura integritatea morală și perenitatea operei realizate la 1 Decembrie 1918.

Interviuri peste timp, pe jumătate imaginare, cu Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și Cezar Petrescu

Cu domnul Liviu Rebreanu aș fi vrut să stau de vorbă la Valea Mare. Bănuiam că acolo, în cerdacul casei sale, la adăpostul blînd al dealurilor cu vii, departe de zbaterea neurastenica a marelui oraș, aș fi găsit tihna unui ceas de taină și am fi putut sta, ascultîndu-ne chiar și tăcerile, care adeseori sînt mai grăitoare decît vorbirile. Mi-ar fi plăcut teribil să mi se îngăduie să întîrzii o zi sau două, ca să-l văd, urmărindu-l de la distanță, dimineața, trebăluind prin vie, după-amiaza făcînd cu acribie socoteli peste socoteli, ca un latifundiar, el proprietarul unei sfori de pămînt, iar noaptea trudind cu acele multe cești de cafea în față la umplerea colilor albe de hîrtie, așteptînd fraza aceea miraculoasă, prima, capabilă să pună în mișcare o carte.

Norocul nu mi-a surîs. Domnul Rebreanu n-a dat în vremea din urmă pe la proprietatea sa din Argeș, redactorul responsabil nu mă slăbea o clipă, terorizat și el de nevoile revistei, așa că a trebuit să amîn pe altădată proiectul făgăduitei convorbiri la Valea Mare și să bat la ușa casei sale din fumegosul cartier al Gării de Nord. M-a poftit dimineață, la o oră cînd cei care nu prea dorm noaptea nu s-au trezit încă, deși tramvaiele scrîșnesc maladiv și dement, luînd cu grăbire curbele. Casa, situată pe una dintre întortocheatele ulicioare din acest cartier, se află ca printr-un miracol la un liman de liniște. Romancierul mă primește în biroul său de lucru, printre stivele de cărți, cu zîmbetul lui afabil, cu o lumină lăuntrică și odihnitoare. Singură, mîna lui dă semne de nervozitate, tot umblînd după rebela meșă a părului de secară. Scriitorul e destins și nu lasă a se vedea nici o urmă din frămîntările sale nocturne de la masa de scris. Cafelele ne așteaptă aburinde.

● Ce te interesează domnule?

— Aș vrea să vorbim despre reflexele primului război mondial în scrisul dv., despre „Pădurea spînzuraților", mai ales.

● „Pădurea spînzuraților" a fost scrisă mai mult la Iași; tot de la Iași îmi vine și gîndul romanului „Adam și Eva". O femeie care trecea pe stradă, și ale cărei priviri s-au încrucișat întîmplător cu ale mele, mi-a dat impresia ciudată că am mai văzut-o, am mai cunoscut-o undeva, cîndva, am cunoscut-o și am văzut-o de aproape.

— Așadar, șederea la Iași, în timpul războiului, în vremurile acelea de restriște, de suferință, dar și de înălțare sufletească, a lăsat urme adînci în scrisul domniei voastre. Ați ajuns la nevoie la Iași, fugind din Bucureștiul ocupat de germani.

● ...Toți literații din vremea aceea s-au aranjat cum au putut mai bine. Eu nu făceam parte din categoria binecuvîntată a scriitorilor cu „trecere". Ce publicasem pînă atunci nu avusese darul să mă facă un autor cunoscut. De aceea am rămas în București. Aici, continuînd gazetăria, nu încetam să fac propagandă antinemțească. Prinzînd de veste, nemții mă arestează. Un plutonier m-a ridicat de acasă, m-a declarat spion și m-a dus spre anchetare într-un imobil pe strada Smîrdan în fața unui ofițer neamț. Pînă să fiu băgat la închisoare pentru crima de „spionaj" și „trădare", profit de un moment prielnic și mă strecor afară. Ajutat de socialiști, și mai ales de Titel Petrescu, ajung, după multe zile de drum, la Iași. Aici am rămas pînă la sfîrșitul războiului.

— Să ne întoarcem la geneza „Pădurii spînzuraților". Este, se pare, o carte născută și dintr-o suferință de sînge. Fratele dv. a plătit cu viața chemarea lui către frații de peste munți. În ce măsură povestea lui se deapănă în paginile cărții?

● Întotdeauna la baza cărților mele este un mic fapt real, care se completează apoi pe măsură ce gîndesc mai profund asupra lor.

După întîmplarea acestui mic fapt real, în prezența romancierului, acesta trage anumite concluzii pe care apoi le organizează, într-un fel de idee generală, asupra celor ce va spune în carte.

Pornind însă de la o idee generală, poți scrie o carte care nu se va sfîrși niciodată. Dar cum o carte se scrie în dubla intenție de a te limpezi pe tine scriitor, și pe lector în același timp, o disciplină se impune.

— Să înțeleg, deci, că în „Pădurea spînzuraților" se regăseste doar un mic fapt real?

● Realitatea e doar lutul care servește la modelarea operei de artă. Procesul creației, pentru a fi artistic, nu trebuie să fie copie fotografică.

— Așadar, destinul lui Apostol Bologa nu e identic cu cel al fratelui dv.?

● Spînzurarea fratelui meu, ofițer în armata austro-ungară, la Ghimeș, ca dezertor, de către unguri, mi-a sugerat ideea „Pădurii spînzuraților". Viziunea tragică a „pădurii" mi-a fost inoculată de o serie de fotografii trimise de Cehoslovacia la Liga Națiunilor, fotografii care reprezentau pădurile „trădătorilor de patrie" (Landesverräter), cehoslovaci spînzurați de armata austro-ungară, pentru „trădare" — pentru iubirea patriei și independența lor. Romanul meu e oarecum alături de realitate. Fratele meu a fost naționalist fără scrupule. Un asemenea personagiu nu putea inspira decît cel mult o poezie patriotică. Eroul meu e mai puțin „erou", pentru că în „Pădurea spînzuraților" am arătat însă și originea și creșterea dezechilibrului moral al unui om slab în fond ca toți oamenii, doritori de dragoste, pe care o găsește la o unguroaică, deși ar părea neverosimil unui literat oficial — și condus la spînzurătoare tot de un ungur, tatăl Ilonei... Așa cred eu că e mai omenește și un roman care palpită de viață — cu toate ororile, cu toate contradicțiile ei, nu are sorți de viață, chiar cînd are norocul succesului.

— Deci, între Apostol Bologa și fratele dv. nu sînt similitudini frapante?

● Apostol Bologa însă nu are nimic din fratele meu. Cel mult cîteva trăsături exterioare și poate unele momente de exaltare. Tragedia lui mi-a prilejuit doar cadrul în care se petrece romanul. Și puține personagii locale: preotul, groparul, Ilona etc. Pentru zugrăvirea militarilor am utilizat cunoștințele și prieteniile mele cu ofițerii noștri. Klapka, de pildă, are multe asemănări cu un ofițer român, azi colonel.

În Apostol, am vrut să sintetizez prototipul propriei mele generatii. Șovăielile lui Apostol Bologa sînt șovăielile noastre, ale tuturora, ca și zbuciumările lui. Numai un astfel de om, putea să fie personajul central al unui roman în care lupta dintre datorie și sentiment amenință mereu să degenereze în frazeologie goală, patriotardă.

— Pînă nu ați scris „Pădurea spînzuraților" știm că nu v-ați putut găsi liniștea. Ați dus cu Dv. o mare și grea povară și nu ați fi izbutit să mergeți mai departe fără să așterneți pe hîrtie toată această uriașă și obsesivă frămîntare...

● ...Am început romanul de vreo patru ori, cîte treizeci la cincizeci de pagini. Simțeam însă că nu am găsit nici ritmul, nici atmosfera. Mă înverșunam în fiecare noapte și lucrul era în zadar. În schimb, în vreme ce scriam, în liniștea apăsată, am început să percep niște bătăi ușoare în fereastra mea, delicate ca ale unor degete imateriale. Deschideam, cercetam întunericul. Nu era nimeni și nimic... Cînd însă bătăile acestea misterioase s-au repetat nopți de-a rîndul, insistent,— fiindcă sînt, repet, credincios și superstițios — mi-am zis că nu poate fi decît sufletul fratelui meu, care cere îngrijirea creștinească ce nu i-a fost acordată.

Și atunci am început să caut și să găsesc negreșit, orice ar fi, mormîntul fratelui spînzurat. Și, după multe cercetări și destule peripeții, l-am descoperit, în sfîrșit, la Ghimeș, într-o livadă, la marginea fostei frontiere. Locul nu era măcar nici însemnat. De abia cu ajutorul groparului din sat am putut stabili unde a fost executat și îngropat. Am fost în casa primarului de pe vremuri, unde a fost judecat și osîndit. Am fost în odăița în care și-a petrecut ultimele ceasuri și de unde a plecat la supliciul suprem. Am trecut în satul vecin, în Făget, unde a avut ultima reședință. Am cunoscut pe preotul român care îi fusese prieten, dar care nu a fost admis să-l însoțească la moarte. Am vorbit cu o fată de țăran, sprintenă, frumoasă, la care am găsit cîteva răvașele de ale lui. Primarul mi-a dăruit șapca lui fără cozoroc pe care a trebuit să o schimbe cu o pălărie civilă cînd a pornit pe ultimu-i drum pămîntesc. L-am dezgropat apoi, și osemintele le-am mutat dincoace de pîrîul care fusese graniță, pe pămîntul vechi românesc, așa cum ceruse el în ultimele momente și cum nu i se admisese.

Și atunci am putut scrie liniștit la „Pădurea spînzuraților". Au încetat bătăile misterioase în geam; am găsit un început care m-a mulțumit și o semnificație pentru eroul romanului...

Domnul Liviu Rebreanu pare tulburat de aceste aduceri aminte. Poate că aude iar în fereastră acele atingeri ca de fantasmă. Obrajii i s-au împurpurat. Îi mulțumesc pentru mărturisirile pe care mi le-a făcut. Nu-mi răspunde, îmi strînge doar mîna cu o atingere ușoară, ca de vis, în vreme ce eu mă întorc în agitația Bucureștiului, care parcă habar nu are de toate acestea.

Intîlnirea, promisă mai demult și pe cale de a se petrece în sfîrșit, cu domnul Camil Petrescu, cel căruia nu-i plac balcanismele și bizantinismele, mă umple de neliniște. Mă simt inhibat, sînt ca un elev în fața unui examen greu căruia i se pare că a uitat tot ceea ce a învățat. La fel și eu. M-am pregătit atît de mult, am așteptat cu nerăbdare și, cînd a venit semnalul, mă terorizează gîndul că nu am să pot lega două cuvinte. Dar ajutorul îți vine uneori tocmai de unde nu bănuiești. Domnul Camil Petrescu, hirsutul scriitorilor noștri, căruia nimic nu-i place, distant ca un lord, mă primește cu cea mai neașteptată bunăvoință. Răsuflu ușurat și îmi zic, în gînd, dracul nu e atît de negru pe cît îl face gura lumii. Scriitorul e distins într-adevăr ca un lord englez, dar, ca unul care a mîncat pîinea amară a gazetarului, știe a respecta munca noastră. Sfiala și teama mea au dispărut și așa mă arunc fără ocolișuri în subiect, și-i spun că mă interesează, „Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război", succesul acestei cărți, răsunetul acesteia în sufletul domniei sale.

● ...Nu sînt încă edificat asupra faptului dacă e un succes efectiv, durabil. O carte ca asta se scrie foarte greu, îți cere un material strîns în ani de zile, eforturi extenuante, trudă supraomenească și care sînt departe de a fi răsplătite materialicește.

— Ați fi putut scrie această carte, dacă nu ați fi trăit experiența frontului, dacă nu v-ați fi numărat printre combatanți?

● ...Mi s-a părut o monstruozitate artistică să privesc un război abstract sau, chiar nelocalizat numai [...] Prin urmare am împrumutat celui care povestește la persoana întîi romanul toate notele mele de război, cu foarte mici modificări de amănunte, menite să reziste situației gingașe. Am păstrat chiar cea mai mare parte din numele autentice. Dar trebuie să precizăm că aceasta e valabil doar numai pentru volumul doi, care are drept cadru războiul. Volumul întîi, trei sute de pagini, e însă în întregime ficțiune, chiar personajele, care sînt aproape autentice în partea a doua, sînt în partea întîi, la început, pură invenție literară. Le-am atribuit, aci, în prima parte, atîtea năzbîtii peste trăsăturile reale, încît primesc cu recunoștință această întrebare, menită să lămurească cine știe ce sursă de complicații. Prin urmare, încă o dată, volumul întîi e aproape în întregime ficțiune (afară de primele pagini), iar volumul doi aproape în întregime după note de război, cu excepția cîtorva amănunte și dialoguri.

— A fost atît de teribil acest război, sau fantezia scriitorului și-a spus cuvîntul într-o oarecare măsură?

● Nu există nervi de om să suporte asemenea lucruri. De altfel, în lumina cărții — care înseamnă un început de eră spirituală — a lui Norton Cru, se poate explica și un fapt care părea de neînțeles. Deși pe frontul românesc nu a fost îngrămădirea de mijloace tehnice de pe Somme sau de la Verdun, România a avut, proporțional după Franța, cele mai grele pierderi în război: 800 000 de oameni. Pierderi mai grele proporțional decît ale Germaniei. În cel mai sîngeros și mai greu episod al marelui război. Lupta infanteriei, împotriva artileriei, în loc deschis (fapt întîmplat extrem de rar pe celelalte fronturi) e cea mai ucigătoare și mai inutil eroică dintre toate. Poate că nu atît luptele de la Mărăști, și Mărășești, unde aveam și noi o puternică artilerie, dau măsura înverșunatei rezistențe românești, cît acele neverosimil de sîngeroase lupte în jurul Făgărașului, Brașovului, trecătorile Carpaților și pe frontul dobrogean, timp de aproape trei luni. Nici o armată, în marele război nu a realizat o asemenea performanță.

— Deci, ați trecut printr-un infern?

● Evident că da... Am suportat printre altele, timp de două zile, la Oituz, în a doua parte a campaniei, un bombardament zis de distrugere, executat de artilerie de toate calibrurile, care a trecut în istoria războiului și e citat și azi cu groază de cei care l-au urmărit de departe. Am avut din trei sute și ceva de oameni peste două sute de morți și vreo patruzeci de răniți.

— Sînt, desigur, întîmplări care nu se pot uita.

● Intîmplări din realitate, întotdeauna chiar și cele mai mici detalii, după alte linii generale decît cele pe care le oferă realitatea.

Tipul este construit în întregime ca ideologie, dar cu material împrumutat, asa cum arhitectul face casă după planul lui, însă cu var, cărămidă, piatră, alamă, sticlă, șnur, și becuri cumpărate din piață.

Volumul doi din ultimul roman este fără nici o schimbare a întîmplărilor care au fost. Abia ici, colo, schimbări de cîte o literă în nume. E drept că atunci cînd aceste personagii apar și în volumul întîi, atît timp cît sînt acolo, sînt și ele realizate cu mijloace de pură ficțiune (dar cu material împrumutat realității).

Toate întîmplările din volumul doi le-am trăit aievea, alături de regimentul meu. Toate personajele mele există și trăiesc, sau au trăit, însă modificate după legea mea interioară.

Aș fi vrut să aflu mai multe despre această lege interioară, dar mă aflam parcă în fața unei case cu obloanele trase. Domnul Camil Petrescu nu mă concediase într-un mod clasic, însă punțile dialogului se surpaseră. Domnia sa parcă plecase în căutarea acelor întîmplări de demult, pe care întrebările mele le reînviaseră cu atîta forță răscolitoare în sufletul său. Mi-a zîmbit ca dintr-o depărtare, cînd i-am spus la revedere, mulțumindu-i din inimă totodată.

Domnul Cezar Petrescu s-a abătut pentru cîteva zile la Iași, ca să uite de asaltul editorilor, flămînzi de manuscrise și de corvoada scrisului la comandă. În via familiei Zosin el regăsește timpul pierdut al copilăriei de la Cotnari, adică fericirea cea adevărată. Încuviințează să-și rupă o fărîmă din acest timp ce, în sfîrșit, îi aparține, pentru a se adresa astfel cititorilor, suportul său moral dintotdeauna.

● Ce vrei să știi matale de la mine? mă întîmpină scriitorul.

— Cîte ceva despre romanul „Întunecare".

● ...Personagiile le aduc cu mine din vremea războiului. Eu nu scriu continuu. Adevărata viață de scriitor nu o trăiesc decît în lunile de vară, cînd pot isprăvi lucrările începute în anul precedent. Tot anul lucrarea se elaborează în minte și o simt ca și cînd ar fi scrisă gata. Cînd am timp liber o transcriu cu ușurință. De multe ori asta se datorește unui stimulent exterior: o cerere de la un editor, o revistă.

— Scenele de război din roman impresionează prin veridicitatea lor. Au fost scrise, totuși, de un necombatant. Este cu putință?

● Da. Într-adevăr, nu pe front, unde, fiind reformat medical, nu am fost măcar nici o zi. Nenumărați dintre prietenii și camarazii mei au participat însă la război, le-au cunoscut toată adînca tragedie, iar cei care s-au întors, fără a-i fi întrebat vreodată direct, mi-au povestit cu sinceritate cele văzute și simțite. La fața locului nu m-am informat niciodată despre nimic. Realitatea a fost totuși atît de bine interpretată, încît, făcînd cunoștință cu niște ofițeri, cititori ai romanului meu, aceștia au pretins categoric că au participat la una din luptele descrise de mine, iar unul își amintește chiar că mă văzuse luptînd în dreapta lui.

Lucrurile nu s-au lămurit decît în momentul în care le-am arătat actul de reformă medicală.

— Care a fost însă miza cărții, ce ați dorit să transmiteți prin paginile acestui roman?

● Romanul „Intunecare" a fost conceput în primii ani după război. Contemporan cu „Scrisorile unui răzeș" îl purtam cu mine în amănunte, atmosferă, tipuri și episoade, așteptînd doar să mi se lămurească linia centrală. Mi-a precizat-o destinul generației mele, pe care insist să o numesc generația semănătoristă. Am lucrat la roman trei vacanțe de vară cîte două luni și se afla gata pentru tipar încă de acum patru ani. Toți editorii l-au respins, socotindu-l prea întins și riscat. (Aceeași editori care solicitau pe neîntrecutele, mai deunăzi cedarea ediției a doua).

Astfel, deși a apărut în acest an, „Intunecare" reprezintă pentru mine încheierea unui proces spiritual situat cam între anii 1920—1924. Scriind romanul generației semănătoriste, care mă împiedica să văd altceva, să scriu altceva, să mă regăsesc, m-am degajat de o prezență tiranică.

Numai atunci m-am simțit purificat de vechile influențe, pentru a scrie „Omul din vis", „Omul care și-a găsit umbra", „Simfonia fantastică", toate concepute, cred, spre dincoace de canoanele „Semănătorismului".

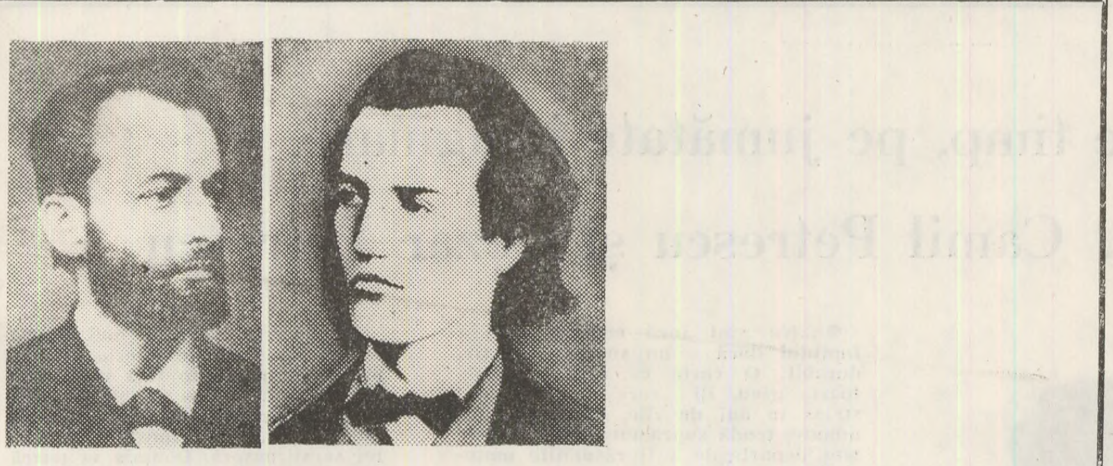
Cu aceste ultime vorbe domnul Cezar Petrescu se întoarce în front și o rupe la fugă spre via ce începe să ruginească. De după o tufă încărcată cu pungi de galbeni mă salută amical.

Aș fi vrut să-l mai iscodesc, dar înțeleg că nu e chip.

Trebuie să fiu mulțumit și cu atît. Timpul e atît de prețios și necruțător pentru autorul romanului „Intunecare", încît mă pot socoti un fericit. În această stare mă îndrept spre redacție și așez interviurile în brațele redactorului nostru responsabil.

În sfîrșit, pot răsufla ușurat.

REDACTOR

Conta — Eminescu (IV)

Mărturisesc un motiv **subiectiv** al demersului de față spre conștiința publicului cititor: un mare prieten al nostru, pictorul Victor Mihăilescu-Craiu, preocupat mai ales în ultimii ani ai vieții sale, de înțelesul adînc al cuvintelor materie, conștiință, infinit, cunoaștere, spațiu și timp, spirit, valoare, nemurire, cita frecvent din cărțile lui Vasile Conta, considerînd că nicăieri nu a găsit un răspuns mai profund adevărat la întrebările care-l frămîntau. „Nu l-ați înțeles și l-ați uitat, înainte de a-l fi citit ca lumea! Citește-l ca pe un mare filosof, așa cum a fost, așa cum l-a înțeles Eminescu... Ia-ți curajul să scrii despre el, fără să-l reduci la izvoare și influențe cum ar face G.C., ...Fă-o măcar acum, în pagina de filosofie de la «CONVORBIRI LITERARE»". Transcriu fragmentar aceste notații din 16 septembrie 1968, pe care le-am făcut pe colțul unui tablou, într-o casă veche, de pe strada care purta cîndva numele filosofului. Mă simt vinovat și dator. Simt acum de două ori obligația să predau eseurile promise redacției acestei reviste, care și-a asumat **obiectiv** răspunderea de a publica prioritar, acum mai bine de un secol, quasitotalitatea operei filosofice a marelui gînditor român care a fost Vasile Conta, întemeietorul unui sistem materialist monist de mare influență asupra lui Eminescu, în epocă, apoi, cu rezonanțe și implicații în filosofia, larg influentă și ea, a lui Lucian Blaga și în sistemul, pe care abia începem să-l descifrăm, lăsat să apară postum de Camil Petrescu.

Opera celui mai de seamă făuritor de sistem filosofic materialist, din a doua jumătate a secolului XIX, aici în România, a primului neokantian de stînga, monist, a lui **Vasile Conta** (1845—1882!) a apărut **incipiens** la CONVORBIRI LITERARE, anume în numerele de la 1 septembrie 1875 pînă la 1 martie 1876, cînd se publică TEORIA FATALISMULUI, în formă primă, cu un an înaintea ediției **princeps**, în limba franceză, tipărită la Bruxelles. Urmează în completare, INTRODUCERE LA METAFIZICĂ, apărută cu o oarecare întîrziere, în vara anului 1879, tot în CONVORBIRI LITERARE. Capitolele din TEORIA ONDULAȚIUNII UNIVERSALE pot fi urmărite în paginile aceleiași reviste, X, 1876—1877, înainte de ediția THEORIE DE L'ONDULATION UNIVERSELLE, ESSAI SUR L'EVOLUTION, Paris, 1895. Postum, în 1890, a apărut BAZELE METAFIZICII.

Cînd procedăm la o examinare comparativă a unui sistem de gîndire, întemeiat metateoretic pe datele și teoriile științei de la jumătatea secolului XIX, este bine și necesar să observăm ce s-a perimat și ce s-a înnoit în cunoașterea astronomică, fizică și chimică, biologică și genetică, economică și social-politică, etică și estetică a lumii, fie ea natură înconjurătoare (cîtă putem cuprinde din firea întreagă) fie natură proprie ființei umane. În cadrul unei asemenea comparații, oricît de bune și necesare ar fi, se cuvine, logic și metodologic, să considerăm termenul al doilea, adică starea actuală a cunoașterii științifice la fel de mobil, schimbător, în mișcare de expansiune și transformare, imperfect, deci provizoriu și perfectibil, ca și primul. Peste o sută de ani, sau peste o mie, aproape tot ce știm astăzi, cu precizie științifică, va apărea derizoriu, celor ce vin după noi. În această perspectivă dinamică, mereu accelerată de istorie, în această dialectică neîntreruptă și nesfîrșită a cunoașterii mai important decît toate detaliile ne pare adevărul general-valabil, durabil peste timp, la care ajunge rareori gîndirea filosofică, aprecierea etică sau imaginea artistică. Ne despărțim rîzînd de „adevărurile" exacte și precizate în amănunt, ale manualelor de fizică, biologie, farmacologie ș.a. de acum o sută, sau chiar de acum cîteva zeci de ani, rîdem împreună cu autorii de textele unor dicționare explicative, de specialitate sau enciclopedice, pe care le-a produs tiparul unor instituții științifice din vremea bunicilor sau părinților noștri, dar rămînem în admirația adevărurilor permanente ale filosofiei celei mai profunde, logicii, matematicii. Admitem persistența preceptelor etice.

Ne emoționăm de frumusețea, tragismul, grația sau grotescul operelor de artă care conțin adevăruri indestructibile, esențial subiective, despre ființa spirituală a umanității, din protoistorie, preistorie și antichitate, pînă astăzi

Să nu cădem pradă aparențelor, stărilor conjuncturale, devine o obligație metodică în demersul spre adevăr. Oricît s-ar schimba imaginea fizico-matematică a lumii, modelul bio-chimic, genetic, economic, socio-politic, etic și estetic, al veșnicei mișcări a materiei, de la universul ptolemeic la cel galileian, ori de la Einstein și Hubble spre sistemul Onicescu, ori de aici înainte, problema infinitului **cantitativ și calitativ** rămîne **gnoseologic** aceeași, anume: a primatului obiectelor și fenomenelor de observat, de studiat în totalitatea relațiilor proprii, asupra observatorului care le cunoaște și aprofundează treptat, ridicîndu-se la nesfîrșit, pe trepte noi de înțelegere. În starea sa ontică infinitul, cu toate devenirile lăuntrice, rămîne egal cu sine. **Infinitul** nu încape în modele geometrice, fizice, funcțional dinamice, ori alternativ statice și dinamice, ori în imagini generice, pentru că toate aceste elaborări umane sînt **finite**.

Totalitatea incomensurabilă și inumerabilă a concretului obiectual, primordial, poate fi cuprinsă numai de conceptul filosofic **materia**. Aici se presupune totalitatea prin analogie cu partea, pe care o cunoaștem și o numim realitate, necuprinsul concretului, infinitul calităților identice în sinea lor, dar încă neidentificate, decît într-o mică măsură.

...„Însușirile materiei iau denumirea generică de puteri (forces). Așadar, nu este materie fără forță, nici forță fără materie. În chiar virtutea proprietăților ei, materia este într-o mișcare neîntreruptă și veșnică. Această mișcare veșnică nu este uniformă, ea se schimbă, între altele, potrivit legii **ondulațiunii universale**, despre care vorbesc în altă parte[1] și dă loc la metamorfoza materiei, care îmbracă în timp și-n spațiu o infinitate de **forme trecătoare**. Sub fiece formă nouă materia are o nouă constituție, prin urmare proprietăți noui căci materie și forță fiind nedespărțite (în definitiv ele nu alcătuiesc decît unul și același lucru, considerat din două puncte osebite de vedere) urmează că una nu poate să se schimbe fără cealaltă. Unei noui forme a materiei corespunde totdeauna o nouă forță, adică un nou mod de lucrare, a forței și vice-versa. Asa, forțele curat mecanice, fizice și chimice, care miscă materia sub forma ei anorganică, se transformă în forțe fiziologice, cînd materia însăși a luat forma organică."[2]

Omniprezența materiei, caracterul inseparabil al formelor și energiilor ei într-un infinit de metamorfozări, criteriul clasificării științelor după structurile si tipurile de mișcare pe care le studiază, toate aceste concepte clare, deplin elaborate, ca și principalele legi obiective, de maximă generalitate, erau publicate de Vasile Conta în 1875—1876, iar ediția franceză datează din 1877. „Materialele referitoare la „Dialectica naturii" au fost scrise de Fr. Engels în perioada 1873—1886. În acest timp, Engels a studiat o vastă literatură cu privire la cele mai importante probleme ale științelor naturii (printre care nu este deloc exclus să fi consultat textul francez al operei lui Vasile Conta, față de care textul său ulterior, unele formulări cheie, sînt foarte asemănătoare, lucru care poate și trebuie să fie verificat — R.N.) și a scris 10 articole și capitole mai mult sau mai puțin definitive și peste 170 de note și fragmente..." După moartea sa au fost publicate două din articolele incluse de el în această lucrare: „Rolul muncii în procesul de transformare a maimuței în om" (în 1986 în revista „Die Neue Zeit") și „Știința naturii în lumea spiritelor" (în „Illustrierter Neuer Weltkalender für das Jahr 1898"). „Dialectica naturii" a apărut pentru prima oară în întregime în 1925..."[3]. Este deci exclus ca filosoful român să fi consultat aceste texte, și altele, de întemeiere a filosofiei materialist-dialectice, scrise de clasicii ideologiei proletare, dar nu este exclus ca aceștia să fi consultat lucrările lui, în limba franceză. Similitudinea textelor ne mai poate conduce și la ideea unui paralelism al descoperirii și formulării adevărurilor, date fiind izvoarele comune în realitatea epocii, cunoașterea științifică și filosofică. Fenomenul deși nu este exclus, trebuie să recunoaștem, este rarisim.

Certă este influența gîndirii ontologice proprii lui Vasile CONTA, asupra poetului Mihai EMINESCU, deși relația poate fi interpretată și biunivoc. Fiecare dintre ei ținea seama de prezența intelectuală a celuilalt, considera cu atenție ideea și formularea adevărurilor esențiale. Intuiția poetică diferențiază genial primatul lumii onticului asupra gnoseologicului: Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă? / N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă[4] spune Mihai EMINESCU în „Scrisoarea I-a", publicată la începutul anului 1881, iar apoi dezvoltă imaginea în „Luceafărul" și în alte poeme.

Radu NEGRU

---

[1] Vezi „Teoria ondulației universale" (Vasile Conta: Opere filosofice alese, E.S. Buc., 1959, p. 141 și urm.)

[2] Vasile Conta: Opere complete, vol. I, „Teoria fatalismului", Cultura Națională, Buc., 1923, p. 26

[3] Fr. Engels: „Dialectica naturii", Ed. a III-a, E.P. Buc., 1966, p. 286 și 291

[4] Mihai Eminescu, Poezii, Ediție Perpessicius, ESPLA, Buc., 1958, p. 104

personalitatea literaturii

Literatura română așa cum este și așa cum ar putea fi

ÎNCEPÎND CU NUMĂRUL DE FAȚĂ NE PROPUNEM SĂ PUBLICĂM O SERIE DE INTERVENȚII REFERITOARE LA **PERSONALITATEA LITERATURII ROMÂNE.** ACEST TITLU, PURTAT CU MAI MULȚI ANI ÎN URMĂ DE O CARTE DATORATĂ LUI CONST. CIOPRAGA, CARTE CARE S-A AFLAT LA VREMEA RESPECTIVĂ ÎN CENTRUL ATENȚIEI, NUMEȘTE O PROBLEMĂ CARE INTERESEAZĂ MEREU, SE AFLĂ ÎNTRE PREOCUPĂRILE DE PRIM ORDIN ALE OAMENILOR DE LITERE DIN ȚARA NOASTRĂ. A NUMI TRĂSĂTURILE CARACTERISTICE ALE

Care este cea mai sigură cale pentru a ajunge, azi, istoric literar? Să declari — bineînțeles — că scrierea unei istorii literare este imposibilă din punct de vedere teoretic. În mod similar, te poți considera un filosof al culturii, cu merite în definirea specificului literaturii române, susținînd că specificul unei literaturi nu poate fi definit. Situat pe această poziție, nu ai cum să greșești și, în plus, te poți amuza privind din lojă spectacolul celor care se tot străduiesc, fără sansă, să definească indefinibilul.

Și totuși, din naivitatea (adesori asumată) a celor care cred în valoarea lucrului făcut, dus pînă la capăt (chiar dacă „vinovat e tot făcutul și sfînt doar nunta, începutul") răsar pînă la urmă soluții neașteptate pentru cele mai dificile probleme, inclusiv pentru cele... insolubile.

În orice caz, la noi, în momentul de față lipsesc marile lucrări de sinteză — de genul celor din perioada interbelică — în care să se evidențieze specificul literaturii române (ca să nu mai vorbim de specificul național în general). Pe cît de mare este agitația celor ce declară că mizează totul pe individualitatea și viabilitatea literaturii române, pe capacitatea ei anticipatoare, pe atît de restrînse și nesemnificative sînt preocupările propriu-zise de a-i releva trăsăturile distinctive. În aceste condiții, este greu și riscant să propui o definiție improvizată într-un succint articol de revistă, deoarece lipsește o bază de discuție.

Și apoi, primul aspect care ți se impune privind de foarte sus literatura română de azi îl constituie nu ceva specific, ci dimpotrivă ceva nespecific și anume o serie de complexe, de inferioritate, dar și de superioritate. Bineînțeles că se va găsi cineva care să susțină că și aceste complexe fac parte din specificul literaturii române. După logica unui asemenea preopinent, specificul unei literaturi nu este ceva dinainte dat pe care literatura, în evoluția ei, îl urmează sau nu, ci o calitate dialectică și sintetică, pe care trebuie să o inducem din totalitatea manifestărilor literare. Trebuie însă înțeles că această concepție despre specific se dovedește valabilă doar în aprecierea fenomenelor naturii, în cadrul unor discipline care nu cultivă subiectivitatea, și că nu este operantă în domeniul creației artistice, unde orice apreciere reprezintă și o intervenție. Nu putem constata, în mod pasiv, cum este literatura română de azi, ci avem datoria să-i identificăm nervul vital, filonul de valoare, individualitatea activă și viabilă, pe care se poate conta și în viitor. A defini — în spațiul culturii — înseamnă a opta, a propune, a susține. Din acest punct de vedere, complexele literaturii române nu fac parte din esența literaturii române, ci constituie, dimpotrivă, un obstacol în calea manifestării ei depline, după cum stratul de frunze putrezite și uscate împiedică, primăvara, ieșirea mai rapidă la lumină a noilor plante.

Este meritul lui Mircea Martin de a fi folosit — în monografia consacrată lui G. Călinescu —, fără complexe, termenul de „complexe" în legătură cu literatura română. Numai că trebuie operate cîteva modificări și actualizări. În perioada dinainte de război predomina, într-adevăr, complexul „rămînerii în urmă" față de occident, complex depășit treptat și, după opinia mea, irevocabil pe măsura afirmării literaturii române ca o literatură modernă, neprovincială. În epoca postbelică, devine predominant alt complex, care are efecte exclusiv negative, deoarece nu produce și o stare de emulație, și anume **complexul față de calitatea de scriitor.** Mulți autori de azi sînt intens preocupați — ceea ce înseamnă deopotrivă intimidați, flatați, copleșiți, satisfăcuți etc. — de faptul că au **ajuns** scriitori. Se gîndesc permanent la faptul că scriu, în maniera în care un biciclist s-ar uita la pedale în loc să privească înainte și drept urmare s-ar dezechilibra și ar cădea. Așa se face că scrisul reprezintă mai mult un scop decît un mijloc. În timp ce scriu, mulți scriitori par să spună — uitați-vă la mine, eu chiar scriu. Există probabil explicații de ordin sociologic ale acestei situații. Poate că preluarea unor mari responsabilități în domeniul activității intelectuale de către categorii sociale care prin tradiție se ocupau de alte activități — proces democratic și în principiu fertilizator — are ca revers apariția acestui complex de inferioritate-superioritate, cu efect negativ în evoluția literaturii. În orice caz, indiferent de cauză, rezultatul îl constituie, în mod sigur, un narcisism timid-agresiv, o deviere a scrisului de la menirea sa originară. Complexul se manifestă în multe variante și la toate generațiile. Din acest punct de vedere, nu există o diferență de fond între, de pildă, prozatorii „stiliști" din vechea generație și „textualiști" din noul val, pentru că și unii și alții, cu mai puțină sau mai multă subtilitate, nu fac decît să-și exhibe calitatea de scriitor, ca pe o performanță în sine. Nu ne exprimăm ca oricine — ne dau de înțeles cei dintîi —, ci recurgem la cuvinte rare, la imagini concepute cu iscusință, la artă. Nu facem caz de faptul că sîntem scriitori — sugerează ceilalți și pentru a vă convinge vă dăm voie să asistați la actul intim al scrisului și chiar să colaborați cu noi — însă tocmai această demagogie a fraternizării cu cititorul vine dintr-o bună dispoziție de om care a reușit să parvină la condiția de scriitor.

A cere permanent publicului să nu-ți citească opera ca pe un text sacru înseamnă a pleca de la convingerea că prin simplul fapt că ești autor vei avea parte de adulație.

Tot atît de preocupați-obsedați de calitatea lor de scriitori sînt adepții — brutali, revendicativi, ostentativi — ai lipsei de stil. Ei își etalează primitivismul cu o trufie provocatoare, dar și cu un secret sentiment de culpabilitate, gata să riposteze la orice acuzație, nu numai cînd o aud formulată explicit, ci chiar și cînd doar o bănuiesc.

Complexul calității de scriitor se manifestă nu numai în proză, la care ne-am referit ca exemplu, dar și în celelalte genuri, inclusiv în critica literară. Terminologia scientistă folosită adeseori nejustificat de către critici fără idei se datorează nu atît spiritului mimetic, cît preocupării obsesive a criticilor respectivi de a arăta cît mai... bine cînd ies în lume. În poezie, complexul are manifestări mai puțin evidente deoarece se suprapune peste narcisismul care este propriu liricii în general.

Cum ar arăta, oare, o lume în care brutarii și-ar tot rotunji aluatul în fața oglinzii, uitînd să-l mai pună la cuptor, în care frizerii și-ar studia plini de încîntare digitația în timp ce ar mînui foarfecele sau în care cosmonauții, în loc să recepteze și să execute comenzile de la sol, și-ar compune zîmbete cuceritoare pentru aparatele de luat vederi? În această lume eroi-comică și-ar avea locul, în mod firesc, mulți dintre autorii de azi.

Depășirea complexului față de calitatea de scriitor ar face ca literatura să devină în mai mare măsură un **mijloc** de a emoționa, de a provoca mutații de conștiință, de a contribui la progresul societății. Depășirea acestui complex ar însemna adoptarea unui principiu al eficienței artistice și o profesionalizare a scrisului. În fond, ca orice produs uman, opera literară are — sau n-are — o valoare de întrebuințare și în aprecierea ei nu ne interesează ce satisfacții a oferit scrisul autorului respectiv.

Dar cel mai important lucru ar fi că prin depășirea complexului față de calitatea de scriitor s-ar ajunge la o mai bună punere în valoare a resurselor spiritului creator românesc. Specificul literaturii noastre — după cum ne-o dovedesc operele literare de azi cu adevărat valoroase — constă tocmai în bun-simț (în accepție elevată dată expresiei de Al. Paleologu). Marii scriitori români — din trecut, dar și din prezent — au calitatea, deosebit de prețioasă și nu foarte răspîndită în alte părți ale lumii, de a sesiza și de a face sesizabil omenescul existenței, de a regăsi, chiar și în cele mai extravagante aventuri ale conștiinței, un raport de aur. Această vocație a firescului — expresie a unei libertăți interioare — ar trebui urmată cu mai multă convingere și fără teama că ar duce la o restrîngere a posibilităților de exprimare. Cred, dimpotrivă, că tocmai astfel s-ar realiza o mai mare diversificare a stilurilor, întrucît cochetăria în fața oglinzii, de oricîte maimuțăreli și fandoseli s-ar folosi, nu este în mod real inventivă. Adevărata inventivitate apare în **practica** scrisului, atunci cînd literatura este considerată un mijloc și nu un scop și cînd se caută cu febrilitate soluții artistice pentru probleme concrete de exprimare.

Visez, deci, o vreme în care toți autorii români să uite de ei înșiși și să se lase absorbiți de crearea unor opere **utile** pentru colectivitatea din care fac parte. Ar fi o dovadă de generozitate și, în mod paradoxal, faptul s-ar răsfrînge pînă la urmă avantajos și asupra autorilor în cauză, asigurîndu-le o autentică glorie. Unde sînt romancierii care să creeze personaje de neuitat? Unde sînt poeții care să ne facă prin versurile lor să cădem în extaz? Unde sînt criticii literari care să ne spună clar dacă o carte este bună sau nu și de ce? Mai sînt, bineînțeles și din aceștia. Dar, în momentul de față, sînt destul de mulți autori care s-au îndepărtat de rostul scrisului și nu fac decît să jubileze la gîndul că sînt scriitori.

Alex. ȘTEFĂNESCU

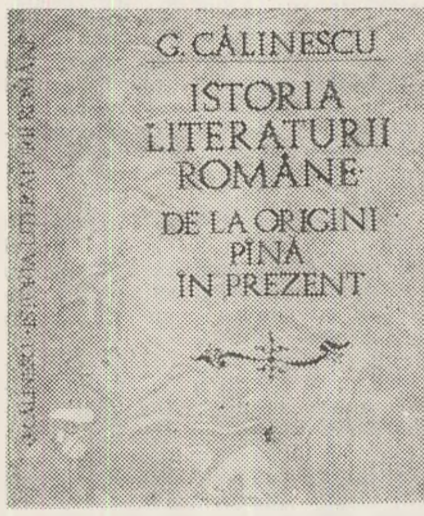

Mircea SPĂTARU: „Unirea Transilvaniei cu România"

române

LITERATURII TALE NAŢIONALE REPREZINTĂ NU NUMAI UN FIRESC PROCES DE DELIMITARE A IDENTITĂŢII CULTURALE ; O DISCUŢIE PRINCIPIALĂ, OBIECTIVĂ, ASUPRA PERSONALITĂŢII LITERATURII ROMÂNE, PUNÎND ÎN EVIDENŢĂ LINIILE EI DIRECTOARE, ESTE, ÎN ACEEAŞI MĂSURĂ, UN ELEMENT IDEOLOGIC DINAMIZATOR, CAPABIL SĂ ACTIVEZE ENERGIILE CREATOARE ALE CONTEMPORANILOR.

CU ACEASTĂ CREDINŢĂ ÎNCEPEM DEZBATEREA DE FAŢĂ, CARE RĂMÎNE, ÎN CONTINUARE, DESCHISĂ.

Un suflet romantic

Personalitatea literaturii române este definibilă prin raport cu un tip particular de existenţă socială şi politică, pe de o parte, iar pe de alta, prin raport cu un specific naţional al culturii în ansamblul ei. Cel puţin acestea două ar fi contextele ideatice obligatorii ale unei discuţii ample şi serioase, sprijinită pe realităţi de profunzime. Sfera celor trei noţiuni este diferită, deşi cu foarte multe puncte comune, cu interdependenţe şi luminări reciproce de sensuri şi adevăruri. În prima categorie se includ caracteristici ce ţin de psihologia poporului român, definindu-i reacţiile în cadrul existenţei sociale, reacţii ce decurg dintr-o viaţă interioară cuprinzătoare. Investigaţiile cercetătorului, pus în faţa unei mulţimi de dificultăţi în determinarea sufletului naţional, au de răspuns, după părerea lui Mihai Ralea, la mai multe întrebări : „Care e sufletul nostru şi cum oglindeşte el lumea ? Cum ne entuziasmăm şi cum ne întristăm ? Cum se reflectează universul în noi şi ce sens atribuim acestei oglindiri ? Care sînt credinţele, iluziile, speranţele şi miturile noastre ?" Eseistul relevă limitele antropologiei şi ale sociologiei într-o astfel de încercare şi îşi declară încrederea în puterea de analiză şi discernămînt a psihologiei popoarelor pentru determinarea sufletului etnic, schimbător în timp, diferenţiat geografic, dependent de mediul economic şi politic, de influenţele străine. Răspunsul lui Mihai Ralea la întrebările pe care şi le pune în **Fenomenul românesc,** eseu datînd din 1943, desemnează specificul psihologiei noastre într-o „conduită echidistantă între voluntarismul activist al Apusului şi pasivitatea fatalistă a Orientului", echilibru sintetizat în noţiunea de adaptabilitate. Sînt integrate aici cîteva reflexe sociale specifice, cu rezonanţe în creaţia spirituală : preluarea rapidă a noului, inteligenţa dezvoltată, simţul realităţii, lipsa fanteziei şi a naivităţii. În ceea ce priveşte cea de-a doua problemă, specificul naţional al culturii, ce ar trebui discutată pentru a fundamenta mai bine desluşirile căutate despre personalitatea literaturii române, voi invoca de asemenea numai un singur exemplu de explicaţie, fără a insista : viziunea lui Lucian Blaga despre matricea stilistică a spaţiului mioritic. E, poate, inutil să mai spunem, după aceste preliminarii, că personalitatea literaturii române nu se confundă nici cu psihologia poporului, nici cu specificul naţional al culturii.

Dacă ne îndreptăm atenţia spre dinamica unei personalităţi avem de remarcat o evoluţie specifică. Literatura română are o copilărie prelungită, agasată de lipsuri şi oprimări, urmată de o adolescenţă spectaculoasă. Vom constata, dintru început, un decalaj copleşitor între vechimea poporului român şi tinereţea literaturii lui. Adevărata ei afirmare, coerentă şi puternică, o putem sesiza numai la mijlocul secolului al XIX-lea, prin paşoptism şi apoi prin Eminescu. Anterior afirmării geniului naţional, literatura se găseşte asociată cu istoria şi politica, cu valoarea culturală în general. „Istoriceşte suntem prin substratul nostru traco-getic, care e esenţial, dintre vechile popoare ale Europei. Suntem nişte adevăraţi autohtoni, de o impresionantă vechime" — sînt afirmaţiile cunoscute ale lui G. Călinescu în capitolul final al **Istoriei...** lui. Criticul nu interpretează „tipul ţărănesc al civilizaţiei noastre" ca fiind un indiciu al tinereţii, vorbind, dimpotrivă, de o străvechime dovedită tocmai de civilizaţia pastorală, de regresiunea spre sat şi de „fatalismul nostru energetic". Se observă cu uşurinţă că aceste elemente ţin, în mod special, de tipul de existenţă socială şi de psihologia colectivă. Cînd vorbim însă, în mod limitat, de istoria literaturii, tinereţea ei devine o constatare de domeniul evidenţei pentru oricine are o imagine cît de aproximativă despre literatura franceză sau germană, italiană sau spaniolă. Nu s-a observat una din fericitele inconsecvenţe ale **Istoriei...** călinesciene : intransigenţa criteriului estetic sfîrşeşte într-un capitol sintetic despre poporul român, într-un elogiu al etniei.

În dinamica ei temporală, literatura română are o extraordinară precipitare în evoluţia istorică, arzînd etape, sincronizîndu-se cu o mare receptivitate şi deschidere, ce le poate întreţine numai un organism tînăr. Esenţiala trezire de conştiinţă estetică se realizează în secolul romantic, fapt plin de consecinţe pentru personalitatea literaturii române, căreia i se deschid vaste orizonturi, fără precedent ca extensiune, capătă simţul politic al libertăţii şi simţul estetic al originalităţii naţionale. Problemele care o preocupă acum se vor imprima definitoriu în istoria ei, astfel încît îndrăznim să avansăm ideea caracterului predominant romantic al literaturii române, dincolo de perioada istorică, difuz în întreaga ei dezvoltare şi pe deplin concordant cu vîrsta tinereţii. Într-un studiu interesant, datînd din 1936, despre **Tradiţia literară românească** (cules în **Consideraţii confortabile,** I), Al. Philippide a caracterizat memorabil această notă personală, pe care o ridicăm la rangul de caracter specific : „Născută într-o perioadă de romantism european, literatura română a fost de la început lipsită de o solidă influenţă clasică. Sîntem poate unica literatură în Europa care nu şi-a făcut stagiul clasic şi a ţîşnit deodată în plin romantism. La noi romantismul n-a fost o reacţie, ci un botez iniţial". Cu aceasta nu am lămurit mare lucru, romantismul dînd o notă europeană uniformizatoare. Trebuie să amintim aici două vorbe de principiu ale lui G. Călinescu. Prima : „se face o eroare însemnată cînd se socoteşte că a fi personal înseamnă să te deosebeşti în totul de alţii". A doua : „specificitate nu e nota unică, ci o notă cu precădere". Va trebui, prin urmare, să distingem stilul propriu al acestui romantism dominant, cu o forţă iradiantă peste limite temporale.

Există, în istoria unui popor, momente favorabile, providenţiale, pentru afirmarea plenară a fiinţei naţionale. O ofensivă entuziasta a conştiinţei de sine, a culturii în general şi a literaturii în particular, îşi desfăşoară amplu iniţiativele critice şi constructive spre mijlocul secolului al XIX-lea, cum spuneam, cînd provocarea istorică, socială şi politică a timpului a solicitat un răspuns specific, cu o angajare totală a proiectelor de existenţă naţională. Nu putem ignora că evoluţia literaturii române însoţeşte îndeaproape procesul de făurire a unui stat unitar, încît ea este constrînsă de împrejurări să-şi subordoneze o parte din energie scopurilor politice. Un romantism politic străbate literatura română de la Budai-Deleanu la Alecu Russo şi Nicolae Bălcescu, de la Alecsandri şi Bolintineanu la Goga, de la Aron Cotruş la Mihai Beniuc şi Adrian Păunescu. Ideea de libertate este poetizată cu aceeaşi ataşantă popularitate de la o etapă la alta cu acelaşi inconfundabil ecou, care nu cred să aibă într-o altă literatură aceeaşi rezonanţă constantă pînă în actualitate. Scriitorul român, de la Ureche şi Costin sau Cantemir la Maiorescu, Goga, Stere sau Iorga, are ambiţii politice, doritor să impună puterea literaturii ca o putere asociată sau subordonată politicii.

Tot de romantism ţine şi raportul cu istoria. În secolul al XIX-lea, tinereţea literaturii române descoperă cu emoţie şi patetism vechimea istoriei naţionale, din care îşi extrage marile subiecte. „Sentimentul tragic al istoriei dă particularitate acestei tendinţe. Apelul la trecut şi la reinterpretarea lui îl va practica romanul în mod constant, prin Sadoveanu şi Camil Petrescu şi prin alţii pînă în romanul actual. Romanul politic şi romanul istoric au la noi o mare vitalitate, cu toată evoluţia modernă şi postmodernă a epicului, vitalitate explicabilă numai printr-un reflex specific al naraţiunii româneşti. Ne apare acum mai firesc să vorbim de un romantism paseist într-o literatură tînără care are obsesia trecutului istoric. Ceea ce a rămas de asemenea specific tot din perioada paşoptistă, dar şi din etapele anterioare, e tendinţa de a subordona literatura unor obiective ce ţin de politică sau de istorie, fapt explicabil în împrejurările vitrege. Personalitatea literaturii române îşi afirmă greu independenţa. Luciditatea junimistă a înfăptuit tocmai un asemenea vis. Ceea ce nu înseamnă că nu se vor încerca ulterior alte puternice imixtiuni în teritoriul estetic prin sămănătorism, poporanism sau gîndirism. Rolul de apărare a personalităţii literaturii române, personalitate dobîndită prin lupta lui Maiorescu şi realizată prin creaţia eminesciana, îl va îndeplini în perioada interbelică E. Lovinescu şi o întreagă pleiadă de critici postmaiorescieni, care vor reuşi să aducă autonomiei esteticului prestigiul cuvenit, abia în secolul XX. Eliberarea literaturii române de sub diverse dominaţii a fost întotdeauna dramatică şi provizorie. Ea a avut mereu de luptat pentru a-şi recîştiga personalitatea şi independenţa. Iluzia estetismului i-a fost adesea spulberată în mod brutal.

Paşoptismul a dezvăluit într-un mod uimitor toată energia romantică a personalităţii literaturii române : năzuinţele politice ce menţin într-un plan secundar literaritatea, elanul literar al spiritului public, istoria ca „avere naţională", obsesia originalităţii naţionale şi a literaturii clădite din seve interne, căutarea obstinată a inspiraţiei naţional-populare, a tradiţiei, ardenţa patriotică, sprijinul ferm al literaturii culte pe literatura populară. Cîteva din aceste convingeri, la vremea lor dătătoare de elan, au devenit cu timpul izvorul unei simplificări vădite a evantaiului de posibilităţi ce se deschidea în faţa unei literaturi moderne confruntată cu o lume modernă. Mai exact : o literatură obsedată de trecutul istoric avea de cucerit şi de înfăţişat prezentul — ceea ce se va realiza în proză prin Nicolae Filimon şi, mai tîrziu, prin Slavici. Cînd literatura îşi asumă mai decis actualitatea, modul de a gîndi specificul naţional se schimbă, iar personalitatea literaturii române capătă un nou dinamism. Adevărul simplu că literatura e o formă de răspuns la provocările prezentului constituie, cînd e descoperit, o adevărată revoluţie ce ar fi interesant de povestit. Metamorfoza literaturii-memorie a trecutului în literatura-oglindă a prezentului face parte, în specificul ei şi prin contextul care a favorizat-o, din personalitatea literaturii române deşi e un proces mai general ce poate fi constatat şi în alte literaturi. Reflexul romantic de refugiu în trecut explică de altfel de ce şi-a cîştigat romanul românesc atît de greu şi atît de tîrziu preocuparea realistă.

Nu e deloc întîmplător, pentru definirea personalităţii literaturii române ca suflet romantic, că poetul nostru naţional este unul din marii romantici ai Europei. Nu e nevoie de nici o insistenţă explicativă asupra titanismului şi viziunii sale cosmice. E semnificativ să adăugăm numai puternica posteritate eminesciană în poezia secolului XX, prin Arghezi, Blaga, Bacovia, Ion Barbu, Ion Pillat. Dar oare nu este iarăşi interesant să relevăm apelul înnoitor la resursele romantice în resurecţia baladei realizată de Radu Stanca şi Ştefan Augustin Doinaş ? Mai mult încă : linia marilor noştri romantici se continuă pînă în apropiata actualitate prin Al. Philippide şi Emil Botta, prin visul, baroc, e adevărat, al poeziei lui Leonid Dimov. Întreaga modernitate (simbolistă, expresionistă sau avangardistă) a poeziei româneşti din secolul XX se hrăneşte din merindea romantică. Nostalgia clasicistă e firavă în raport cu filonul romantic.

O coordonată tematică esenţială a literaturii române ne trimite de asemenea spre romantism : naturismul. Şi e evident că nu-i avem în vedere doar pe Alecsandri, Heliade, Bolintineanu şi Eminescu, ci şi pe Blaga sau Ion Pillat şi mai ales pe Sadoveanu. Edgar Papu a reformulat memorabil acest lucru arhicunoscut, într-un eseu despre **Tipul creativ românesc în context universal** : „Pentru concepţia românească, măsura tuturor lucrurilor este natura. Omul nu numai că nu se dezintegrează dintr-însa pentru a crea o «altă natură», aşa cum spunea Giordano Bruno, dar tinde către asimilarea sa tot mai adîncă în pasta stihială. Faptul se constată de la păstorul **Mioriţei** şi pînă la Eminescu". De aici decurg o serie de consecinţe. Vasta democraţie a firii din proza sadoveniană ţine de o asemenea mentalitate. Pe aceleaşi linii de concepţie vom descoperi deplin consecventă elementaritatea psihică a personajelor rebreniene şi natura interioară nebuloasă a personajelor Hortensiei Papadat-Bengescu, ca şi cufundarea tainei dramelor din romanele camilpetresciene în misterul universal. Dar oare căutarea interbelică a autenticităţii, ca o desprindere programatică de artificiu, nu poate fi bănuită ca derivînd din aceeaşi îndepărtată rădăcină romantică a naturaleţii ? Intelectualismul acestei orientări, diferit de sentimentalitatea romantică, ne situează însă într-o zonă deschisă discutabilului şi disputelor. Edgar Papu interpretează „propensiunea către oralitate" a literaturii române ca o „ingerinţă a naturii ce intră în artă". Firescul limbajului popular la Creangă sau Anton Pann apare ca o dezvăluire fascinantă a unei naturi genuine a limbii. Caragiale ne revelează starea ei coruptă, unde însă prostia şi comedia limbajului apar ca forme „naturale" ale politicianismului. Romanul contemporan, cel puţin prin D. R. Popescu şi Paul Georgescu, se vede împrospătat de desfăşurările oralităţii. Pe de altă parte, literatura cultă primeşte cu largheţe sugestiile de inspiraţie din folclor, înţeles ca rezervor natural al sufletului colectiv şi act de identitate naţională. Natura, în sens larg, (peisajul, obîrşiile, folclorul, elementaritatea, instinctualitatea, autenticitatea, oralitatea, regionalismul, pitorescul) constituie o sursă al cărei curs îşi ramifică apele, atît la suprafaţă, cît şi în adîncimea spiritului literar românesc.

Decurge firesc de aici constatarea despre substanţa mitică a literaturii noastre. Romantismul se distinge printr-o întreită dezvoltare a mitului : mitul naturii, al trecutului şi al poeziei — remarcă Edgar Papu în **Existenţa romantică**. Nu este desigur întîmplător să descoperim scenariile mitice înscrise în romanele lui Sadoveanu sau în **Adam şi Eva** de Liviu Rebreanu, năzuinţa mitică a poeziei lui Lucian Blaga sau a prozei lui Mircea Eliade, căutarea primordialităţii în naraţiunile lui V. Voiculescu sau Ştefan Bănulescu.

Vom desprinde, cu oarecare didacticism, numai două concluzii din romantismul fundamental al literaturii române. Cea dintîi : temperamental, personalitatea ei este definiblă prin ideea de „dinamism pasiv" pe care Edgar Papu îl atribuie romantismului ca vîrstă istorică, adică o sensibilitate şi o pasivitate specific vegetale, opuse facturii clasice. Literatura suferă efectele unui dinamism imprimat de suflul epocilor. Se lasă bătută de influenţe, de gîndurile inovaţiei, se deschide modernităţii. Ajungem astfel la a doua concluzie : forma deschisă, specific romantică, favorizează deosebita receptivitate la nou, la modernitate, a literaturii române. Numai un suflet romantic putea stimula literaturii române acea deschidere şi-i putea imprima acel ritm care să o ducă, într-un secol, la sincronizarea europeană, îngăduindu-i să participe febril, eficient şi original la dialogul literaturilor.

Ion SIMUŢ

* Citatele din acest articol sînt preluate după volumele : **Aesthesis carpato-dunărean,** antologie, postfaţă şi bibliografie de Florin Mihăilescu, ed. Minerva, 1981 ; Edgar Papu, **Existenţa romantică** (schiţă morfologică a romantismului), ed. Minerva, 1980.

Adevărul vieţii şi sensul calităţii

Ansamblu de idei, de noţiuni, de teorii, de concepţii morale, politice, estetice, ideologia nu poate să nu influenţeze arta şi literatura. După cum nu puţine dintre ideile, conceptele pe care le încorporează ideologia politică vin din spaţiul vast şi divers al artei şi literaturii. E vorba, aşadar, de o înrîurire reciprocă la nivelul suprastructurii, pe un teren comun : conştiinţa socială.

Se ştie că demersul ideologic este, aşa-zicînd, post-festum, este un demers teoretic care succede experienţei practice, generalizează şi ordonează datele ce ţin de esenţa (sau de aparenţa) acesteia. Ideologia, în pas cu realitatea aflată într-o continuă mişcare, transformare, servind şi exprimînd baza, o şi impulsionează totodată, se întoarce mereu asupra realităţii asupra actualităţii, introducînd în fluxul lor **noul şi sensul calităţii.**

Dar, în ultimă instanţă, „responsabile" cu sensul calităţii în structura şi în starea societăţii sînt şi arta şi literatura. Nu e, cred, lipsit de interes să amintesc în acest context cîteva idei pe care le regăsesc într-un interviu cu René Huyghe, reputat profesor de psihologia artei la College de France. René Huyghe afirmă: „nu gîndirea se pune în serviciul artei, ci gîndirea pune arta în serviciul său", pentru că „artistul poate atinge revelaţii pe care ştiinţa nu le va elucida decît ulterior". Impresionismul, de pildă, exemplifică esteticianul amintit „prin viziunea pe care o propune asupra naturii, anticipă revoluţia realizată de Einstein" iar Brâncuşi prin **Măiastra** îl precede cu cîteva decenii pe Von Braun. Arta este **complementară** realităţii, funcţia ei esenţială fiind „sensul calităţii atît de îndepărtat de cantitate sau de utilitate".

Restrîngînd sfera, am putea să ne întrebăm: cum se reflectă ideologicul în literatură? Şi, de ce nu, cum se regăseşte sau, mai bine zis, cum este înglobat mesajul operei literare în (într-o) ideologie ? Probleme care ar merita, desigur, un spaţiu şi un efort analitic (şi sintetic) pe măsură. În proiecţia lor să ne gîndim o clipă la literatura română contemporană.

Cele două mari etape ale ei, marcate de Congresul al IX-lea al P.C.R. sînt consonante cu **istoria** contemporană pe care literatura o însoţeşte, o ilustrează (uneori epidermic, de cele mai multe ori cu forţă revelatoare) sau în care se implică. Nu puţine scrieri din prima parte a perioadei post-belice — vedem astăzi foarte clar — mimau implicarea, angajarea, erau „produsele" nu ale unei istorii reale, marcate de o revoluţie radicală, ci ale unor teorii estetice minate de idei preconcepute, false, de dogme venite din spaţiul ideologicului, e drept dintr-o zonă aluvionară a acestuia. Viaţa, care nu minte niciodată şi nu se lasă „trasă" în tipare era văzută, „reflectată" artistic prin prisma unor scheme prefabricate, a unor dogme. Tocmai ideologicul care e de neconceput şi, de altfel, cu totul neavenit în afara adevărului vieţii, îndepărta, uneori poate cu cele mai bune intenţii, literatura, arta de viaţă. Să ne amintim de faimosul **realism socialist** ale cărui precepte restrictive nu mai e nevoie să le evocăm.

Sigur, scriitorii deveniţi încă din epoca interbelică clasici ai literaturii noastre şi-au continuat drumul, au continuat firul creaţiei lor, pentru că asemenea personalităţi puternice cu greu pot fi „deturnate", deşi — se ştie — nici scriitori de talia unor Mihail Sadoveanu sau Camil Petrescu nu au fost scutiţi de mici plăţi ale unui mare tribut. Talentele firave şi mai ales nontalentele (iar lipsa de talent este dublată adesea de lipsa conştiinţei artistice) au îmbrăţişat însă repede toate schemele şi tiparele. Încorsetarea le era „prielnică", **libertatea de creaţie fiind apanajul creatorilor autentici.**

O observaţie a unui mare scriitor al epocii noastre, Alejo Carpentier, deşi are în vedere doar romanul, este extrem de penetrantă în ceea ce priveşte adecvarea (sau inadecvarea) deopotrivă a ideologiei şi literaturii la realitate : „În multe ţări ideologiile nu au progresat în mod eficace din cauza mediocrităţii intelectuale sau a incapacităţii organizatorice a celor ce au vrut să le inoculeze maselor. Tocmai de aceea, unii romancieri, luîndu-şi dorinţele drept realitate, s-au apucat să scrie povestiri despre greve care nu avuseseră loc, răscoale ce nu izbucniseră, revoluţii închipuite, cu binecunoscutele pîrjoluri apocaliptice ale conacelor şi moşiilor. Aceştia considerau că asemenea romane au **conţinut social**, şi, în acelaşi timp, se făleau că exercită o funcţie de **denunţare.** Dar denunţarea nu se face din butaforie, cu ajutorul unor personaje imaginare (...). Romanul poate avea, bineînţeles, conţinut social. Dar începînd din clipa cînd există un **context epic** adevărat ; începînd din clipa cînd întîmplarea **s-a petrecut".** Or, care este contextul epic adevărat al romanului „Mitrea Cocor" ? Iluzia că opera literară poate devansa ideologia şi poate schimba realitatea se dovedeşte a fi nu numai vană, dar şi păgubitoare în mai multe planuri, în primul rînd cel estetic. Căci, are dreptate Carpentier, — „cărţile care zguduie lumea, ca să folosesc un slogan autentic, nu sînt romane ; se intitulează **Contractul social** sau **Capitalul".**

Unul dintre meritele excepţionale ale scrisului românesc din perioada de după anii '70 este, aşa cum s-a subliniat adeseori, acela de a fi reluat şi continuat pe noi trepte spiritul sănătos al literelor naţionale, tradiţia şi, concomitent, de a se fi plasat permanent într-un spaţiu al profunzimilor vieţii, muncii şi simţirii oamenilor din **această** ţară. Fără îndoială, şi literatura română contemporană se resimte benefic de efectele tezei ideologice, care de altfel şi-a dovedit din plin valoarea teoretică şi practică, privind aplicarea legilor generale ale socialismului ştiinţific la realităţile concrete naţionale. Dacă în planul construcţiei social-economice, aceasta constituie o cerinţă fundamentală a dezvoltării, în literatură, cu nuanţele de rigoare, ea este una din condiţiile originalităţii şi, în consecinţă, ale afirmării în perspectivă universală — cu viziunea şi modul nostru specific de a gîndi marile probleme ale lumii, ale existenţei. Întoarcerea către noi înşine, către acel **al nostru** inconfundabil, deci la **contextele** realităţii noastre, asigurarea unui climat politic şi spiritual menit să faciliteze afirmarea **talentelor individuale** de care vorbea Eminescu într-un celebru articol, conferă literaturii române din ultimele decenii o remarcabilă diversitate tematică şi stilistică, o unanim recunoscută originalitate.

Nutrindu-se din experienţa practică — asupra căreia acţionează apoi ca instrument transformator — ideologia, la rîndul ei, încorporează, spuneam, şi experienţa estetică, mesajul marilor opere. Acestea, zicea Cehov, nu trebuie să demonstreze nimic, ci doar să pună, să înfăţişeze problemele. Scriitorul, se ştie, nu dă soluţii, lansează doar întrebări — cu mijloacele artei sale.

Dialogul dintre literatură şi ideologia politică este înlesnit şi potenţat, nu în ultimul rînd, de critica literară, căreia meditaţia ideologică îi este consubstanţială, criticul însuşi fiind, îndeosebi în epoca noastră, şi un ideolog politic de vreme ce el interoghează opera : în numele cui vorbeşte autorul ? Pentru că, totuşi : „Marea literatură — afirma pe bună dreptate un important critic — nu este numai literatură". Fără a se confunda, nici un moment, ideologia şi critica literară, al căror obiect de introspecţie şi totodată de modelare îl formează în ultimă analiză conştiinţa, fac ca **scriitorul** şi **cititorul** să se întîlnească pe acelaşi teren, ca participanţi la formarea şi perpetua lărgire a unei **anumite** concepţii social-estetice. Personalitatea literaturii române contemporane reflectă, în fond, nivelul, dimensiunile şi capacitatea de deschidere a acestei concepţii.

Constantin COROIU

Conștiința unității

Unitatea națională, ca aspirație de veacuri a celor care au locuit teritoriul străvechii Dacii, e o realitate descifrabilă de la primele manifestări de cultură, manifestări în care o istorie comună apare indisolubil legată de conștiința comună a acestei istorii. O conștiință a existenței unui destin unic pentru toți cei care și-au văzut cu mîndrie o unică obîrșie, dacoromană.

Odată cu apariția primelor documente și-a făcut auzit glasul acel argument peremptoriu al oricărei culturi unitare, care este limba. Într-adevăr, poporul nostru a simțit limba ca instrument de comunicare nu numai între indivizi, ci între toate provinciile românești, ea fiind de alt. fel primul și cel mai apăsat sigiliu pus pe hrisovul Marii Uniri.

Nimic mai firesc, așadar, ca literatura, încă din zorii ei să fie purtătoare a ceea ce se va dovedi în timp un neîntrerupt mesaj al continuității și implicit, un alt mare argument al acesteia. În contextul creației prin cuvînt, din simplu instrument limba devine făurar de frumusețe și de har inconfundabil, devine încă o pecete, de astă dată a sufletului, a unei simțiri nepereche și indivizibile.

Literatura populară, cea mai veche mărturie a forței creatoare a poporului, păstrează intact fondul comun de simțire al unei colectivități căreia istoria i-a pus de atîtea ori la încercare conștiința de neclintit a obîrșiei. Pe acest fond s-a ridicat edificiul impunător al creației culte în care individualul devenea exponențial și — dacă nu chiar în primul rînd — pe această latură a afirmării unei spiritualități omogene, profund originale.

Așa se face că hărțile literaturii au văzut limpede, încă de la începuturi, frontierele adevărate și rotunde ale unei patrii. De la creatorul anonim al străvechii Miorița la cele dintîi cronici, de la primele „cercări" poeticești ale Văcăreștilor la elegiile lui Alexandrescu, apoi la marile romane sadoveniene, literatura trăiește intens, înfrigurat o emoție comună, o dorință arzătoare ca istoria tratatele să recunoască de drept ceea ce în conștiința artiștilor devenise de mult o faptă, o realitate : patria comună.

Nimic mai firesc în asemenea împrejurări decît racordarea imaginarului literaturii la realitatea imediată, vie, dramatică a însăși istoriei. Caligrafia cronicărească îmbracă în superbe volute viața zbuciumată a domnilor văzuți în neodihna lor de apărători de țară. Cel dintîi cronicar, după Cantemir, care investighează ca om de știință istoria, l-am numit pe Bălcescu, vorbește de cea dintîi Unire, a lui Mihai, eternizînd adevărul istoriei prin adevărul artei scriitoricești. Simbioza nu e întîmplătoare, e simptomatică, o putem urmări prin Eminescu pînă la Sadoveanu. Un adevăr fără celălalt este de neconceput.

Literatura nu poate trăi în pură ficțiune cîtă vreme lucrurile și lucrările istoriei nu s-au orînduit pe făgașul lor normal. Această veghe continuă la porțile istoriei nu e doar un act de pietate, ci și o șansă imensă, o îndoită șansă : pentru istorie, și pentru literatură. Cea de a doua o grăbește pe cea dintîi — de atîtea ori o și face — cînd scriitorul ca diplomat ori demnitar, ca om politic, își pune semnătura pe acte de stat, cum s-a întîmplat în atîtea împrejurări, de la Miron Costin și Cantemir la Alecsandri, Maiorescu și Iorga.

Și e tot atît de adevărat că istoria însăși prin evenimentele ei trăite atît de intens de scriitor grăbește maturizarea literaturii. Relația e, bineînțeles, extrem de complicată, atît cauza cît și efectul nu sînt imediat vizibile, și nici nu trebuie să fie astfel. E limpede, însă, următorul lucru : epocile care au urmat celor două acte politice fundamentale pentru făurirea statului românesc — Unirea de la 1859 și Marea Unire — au fost perioade de mare strălucire a culturii. Cele mai proeminente personalități ale literelor românești, de la Alecsandri, Eminescu și Caragiale la Arghezi și Rebreanu, pentru a pomeni doar cîteva nume, se ivesc în aceste momente. Semn că și în acest domeniu, Unirea înseamnă putere, că sentimentul unității naționale realizate e o realitate atît de bogată și de profundă încît pune în mișcare toate marile energii ale spiritului.

Emil MORARU

Operă de unitate națională

Se știe sigur astăzi că spătarul Nicolae Milescu este autorul traducerii **Vechiului Testament** care stă la baza celei mai întinse părți din cel mai de seamă monument de limba română din secolul al XVII-lea, Biblia tipărită la București în 1688. Dovezile în sprijinul acestei atribuiri, de care nu ne ocupăm aici, sînt inatacabile. Comportă discuții doar revizuirea textului lui Milescu (data, locul, persoanele care execută revizia) și rolul pe care l-a jucat Biblia din sec. al XVII-lea în dezvoltarea limbii literare. Am dori să ne oprim în cele ce urmează, doar asupra ultimului aspect, actualizînd unele opinii mai vechi ale lui Nicolae Iorga cu privire la continuitatea traducerii textelor biblice în limba română, convinși fiind că de lămurirea acestei chestiuni depinde, în cea mai mare măsură, dreapta așezare a celebrei traduceri din secolul al XVII-lea în evoluția limbii române literare.

N. Iorga dă o formă definitivă intervențiilor sale anterioare, în problema aceasta, în **Istoria literaturii românești,** I, 1925, „ediția a II-a revizuită și larg întregită" a primei ediții a cărții. din 1904, **Istoria literaturei religioase a românilor pînă la 1688.** Marele istoric respinge în termenii cei mai categorici posibilitatea ca Biblia să fi putut fi tradusă doar cu cîțiva ani înainte de tipărirea ei, deci de frații Greceanu : „Cinci ani pentru o astfel de lucrare sînt un timp scurt" (p. 397). Formulează atunci o altă explicație cu privire la timpul de elaborare a traducerii Bibliei românești, părere care va domina întreaga istoriografie literară românească pînă în ultimii ani : „N-avem a face însă în «Biblia lui Șerban Vodă», care a servit de acum înainte de bază pentru toate edițiile românești ale Bibliei, cu o traducere **nouă** de la un capăt la altul. Dimpotrivă, ea întrebuințează tot ce ieșise pînă atunci : Noul Testament și Psaltirea din Ardeal întrucîtva, iar într-o măsură mai mare Psaltirea în proză a lui Dosoftei, Parimiile acestuia, pentru Vechiul Testament, precum și atîtea manuscrise mai vechi care n-au văzut tiparul" (ibid.). Are în vedere Iorga, cînd vorbește de „atîtea manuscrise vechi", și de traducerea lui Milescu a Vechiului Testament, reluată, cu unele modificări, de editorii Bibliei din 1688 ? Firesc ar fi să fi gîndit așa, deși formularea citată, foarte vagă, ne duce cu gîndul mai întîi la manuscrisele maramureșene, atît de mult prețuite de Iorga, care le așează la baza limbii române literare. Argumentarea lui, după cum vom vedea îndată, tinde să pună premisele unei concluzii care face din Biblia de la 1688 un important factor de unitate națională. Limba Bibliei nu numai că reflectă această unitate dar, argumentează Iorga, contribuie la realizarea ei. Cu „elemente din lucrări alcătuite în toate părțile locuite de români", care urmează, sub influența graiurilor populare, norme diferite de scriere, monumentala tipăritură din secolul al XVII-lea are capacitatea de a filtra impuritățile : „Îndreptarea limbii stă pentru textele moldovene în schimbarea cuvintelor dialectale, de origine slavonă mai mult, în înlăturarea perfectului simplu și a inversiunilor, atît de obișnuite la Dosoftei. Pentru traducerile ardelene, se observă aceleași norme, și se părăsesc cuvintele învățate : **Ponțan,** în loc de : „din Pont". Legături se pun pretutindeni unde ele lipseau. Până și tălmăcirile muntene, chiar acelea din urmă, din vremea lui Șerban-Vodă, sufăr în unele părți o revizie serioasă, îngrijită, care face cea mai mare cinste alcătuitorilor Bibliei" **(ibid.).** Chiar dacă ilustrarea este sumară și unele afirmații sînt exagerate, Iorga are meritul de a fi observat bine legătura dintre vechile texte biblice românești, cîte s-au scris și s-au tipărit de-a lungul timpului, din secolul al XVI-lea pînă în epoca lui Șerban Cantacuzino, și Biblia de la 1688.

Deși își exprimă întreaga admirație pentru munca „alcătuitorilor Bibliei", lăudați pentru revizia îngrijită pe care o fac textului trimis la tipar, Iorga constată că aceștia „n-au fost în stare să dea la o parte o sumă de confuzii și de greșeli" **(ibid.).** Concluzia lui Iorga, surprinzătoare prin respingerea foarte hotărîtă a efectelor de șlefuire îndelungată a textului, rămîne extrem de elogioasă, încît face un contrast izbitor cu aprecierile severe din prefețele anonime ale manuscriselor 45 și 4389 *, redactate în secolul al XVII-lea, pe baza sau în strînsă legătură cu traducerea lui Milescu, la care se alătură, cu observații la fel de critice, și Samuil Micu în prefața ediției Bibliei din 1795. Virtutea esențială a textului Bibliei din 1688 ar fi, după Iorga, claritatea limbii, tocmai ceea ce contestau, cu o surprinzătoare exigență pentru vremurile de atunci, atît autorii prefețelor mss. 45 și 4389, cît și Samuil Micu : „Prin atîta rotunzire, netezire, pieptănare, limba a pierdut desigur mult din energia ei cam sălbatică și smuncită, dar foarte potrivită pentru a îmbrăca adevărul dumnezeiesc, care se făcuse cunoscut oamenilor cu două mii de ani în urmă. Însă limba aceasta fără frumuseți ascunse, îndrăzneli și naivități, avea o însușire care-i răscumpăra toate slăbiciunile și neajunsurile : limpede cu desăvîrșire, ea putea fi înțeleasă de oricine ar fi făcut parte din neamul nostru" **(ibid.).** Faptul că Biblia de la 1688, repede răspîndită în toate bisericile, a fost cunoscută și înțeleasă pretutindeni în spațiul locuit de români, este de nezdruncinat, chiar dacă existau, cum constată cărturarii care au lucrat pe textul lui Milescu în secolul al XVII-lea, și pasaje obscure, după expresia folosită în epocă, „învăluite".

N. Iorga insistă pe larg, într-un curs publicat în 1929, retipărit în 1985 de Editura Minerva sub titlul **Istoria literaturii românești. Introducere sintetică,** asupra rolului jucat de Biblie în cultura universală, făcînd o serie de trimiteri, extrem de interesante, la textul românesc din 1688, plasat în ambianța istorică, socială și culturală a epocii. Este subliniat mai întîi rolul de modelator colectiv al Bibliei, considerată o carte „completă", pe deplin capabilă să satisfacă nevoile literare ale societăților începătoare : „o carte care poate înlocui o întreagă literatură, cu care se poate sătura sufletul unei societăți încă simple, și, de cîte ori o societate poate să întrebuințeze o carte pentru orișicine, este mai bucuroasă decît atunci cînd fiecare își are cartea lui" **(ed. cit.,** p. 29). Observația este adîncă și pune îndată în relief importanța traducerii din secolul al XVII-lea pentru societatea românească în general, dar și pentru dezvoltarea limbii literare : „Pentru o societate este o binefacere ca toți să se hrănească la același izvor literar, ca toți să întrebuințeze același fel de vorbă care duce deseori la același fel de a cugeta și de a simți" **(ibid.).** Iorga este încredințat că textele biblice, în manuscris sau tipărite, erau citite și asimilate în limba română : „Nu din cuvinte slavone auzite în biserică se creează o conștiință capabilă de a se exprima" (p. 33). Realitățile la care se referă unul sau altul din versetele biblice fac obiectul, consideră Iorga, unei receptări actualizate, într-un proces de filtrare și de asimilare colectivă, răspunzînd necesităților dintr-un moment dat ale acelei colectivități : „Nu societatea românească produsese Biblia, numai cît Biblia, adoptată de toate societățile omenești, devenise cartea tuturor, cartea umanității" (p. 34). Aceste reflecții de sociologie literară vin de la un istoric dispus să fixeze literaturii un loc important în viața societății. Iorga observă și cercetează fenomenele de cultură veche românească într-o largă desfășurare socială și în continuitatea lor firească. Pe această cale, el ajunge să vadă în Biblia de la 1688 **„o operă de unitate națională",** formulă care va fi repede preluată și de alți cercetători, o dată cu ideea că realizarea acestei unități s-a făcut în trepte diferite, cu concursul unor cărturari din mai multe generații, începînd cu manuscrisele rotacizante din secolul al XVI-lea, după Iorga din secolul al XV-lea : „la 1670—1680, cărturarii, preocupați de tipar, nu au pornit din capul locului, ci de la traducerile acestea naive, încercate prin deosebite locuri pentru a contribui la forme mai înalte în care se resimte totuși influența încercărilor anterioare" (p. 66). Această influență țintește găsirea acelor „forme mai înalte" care ne dau posibilitatea să vorbim de existența unei limbi literare românești. Frămîntarea provocată de necesitatea aflării acestor „forme mai înalte", fără de care nu se poate vorbi de existența unei limbi de cultură, dă sensul major al acestei activități colective, impuse de împrejurările specifice societății românești din secolele al XVI-lea și al XVII-lea : „Biblia lui Nicolae Milescu [...], acea admirabilă carte este o lucrare colectivă : nu e ceva asemănător cu Biblia lui Luther sau cu Sfînta Scriptură în englezește din secolul al XVI-lea, care s-au făcut de la început fără nici o pregătire anterioară ; aici avem a face cu un bun popular colectiv al poporului românesc. Marea însemnătate a Bibliei din 1688 stă tocmai în faptul că tot ce se lucrase mai înainte, în deosebitele provincii ale poporului românesc, a fost cercetat, adunat și fixat într-o formă definitivă, și astfel pentru acea vreme Biblia de la 1688 este o operă de unitate națională. am putea chiar spune că este **cea dintîi operă de unitate națională în acel domeniu moral de unde pleacă pe urmă toate celelalte"** (p. 66—47). Iorga a contribuit foarte mult la răspîndirea părerii, devenită după aceea un loc comun nu numai în literatura de specialitate, că textele religioase vechi românești sînt o reluare îmbunătățită, cu modificări mai profunde sau mai puțin importante, de la un traducător la altul și de la o etapă la alta.

Dacă în astfel de afirmații s-au putut strecura și unele exagerări, problema reluării acestor traduceri în versiuni îmbunătățite urmînd să fie privită mai nuanțat, cu acordarea unei atenții sporite meritelor autorilor care compară și prelucrează textele, mergînd uneori la sursele folosite de vechii traducători, nu-i mai puțin adevărat că, privite sub aspectul progresului limbii literare, ele apar ca opere de colaborare, ca „un bun popular colectiv", cum spune Iorga. De aceea ni se pare că nu scădem cu nimic meritele lui Milescu, cum crede Virgil Cîndea în interesanta sa carte, **Rațiunea dominantă,** în care face o dreaptă evaluare a contribuțiilor spătarului în cadrul umanismului românesc, dacă acceptăm ideea lui Iorga, preluată și de alții, cu privire la efortul colectiv, al tuturor traducătorilor care l-au precedat, de a realiza o „formă definitivă", în măsura în care se poate vorbi de așa ceva în secolul al XVII-lea, pentru Biblia în limba română. Nu e vorba deci de o transcriere rezultată din punerea cap la cap a fragmentelor din Biblie deja traduse, care nici nu erau, dacă ne referim la Vechiul Testament, prea întinse, și de completarea lor cu cele netraduse încă, o operație cumva mecanică, ci de realizarea unei noi traduceri, dar într-o limbă deja exersată, prin efortul colectiv al predecesorilor. Considerată operă de colaborare, și chiar „cea dintăi operă de unitate națională în domeniul acesta", cum preciza Iorga, Biblia de la 1688 a fost, începînd de acum, mereu citată ca un exemplu de bună limbă literară, de model neatins încă pînă la această dată, un monument de limbă îngrijită, care încununa îndelungate eforturi anterioare.

Al. ANDRIESCU

*** Ms. 45 se păstrează la Biblioteca Filialei din Cluj-Napoca a Academiei R.S.R., iar ms. 4389 la Biblioteca Academiei R.S.R. din București.**

Romulus LADEA : „Școala Ardeleană"

istorie

Ecoul în Transilvania al premierii lui Alecsandri la Montpellier

Nu trecuse nici un an de cînd V. Alecsandri glorificase eroismul ostașilor noștri în războiul pentru independență ce entuziasmase și pe românii din Transilvania. Tocmai pe cînd Asociațiunea (Astra) ținea obișnuita adunare generală la Șimleul Silvaniei, prezidată de G. Barițiu, în lipsa președintelui T. Cipariu, sosește telegrama că V. Alecsandri a primit premiul pentru cea mai frumoasă poezie : „Cîntecul gintei latine" la concursul de la Montpellier.

Adunarea se transformă într-o entuziastă sărbătoare și Barițiu, în numele Asociațiunii, îi trimite următoarea telegramă de felicitare :

„Asociațiunea transilvană, întrunită în adunarea sa generală în orașul Șimleul Silvaniei, vă aduce omagiile sale pentru marele triumf de la Montpellier prin care ați decorat cu cununa nemuririi fruntea națiunii române".

Revenit la Sibiu, se și grăbi, în același ziar în care criticase comedia „Boierii și ciocoii" a lui V. Alecsandri pentru „barbarismii" pe care îi folosesc personajele, să publice următoarele rînduri :

„Una din cele mai frumoase victorii din cîte cîștigă spiritul omenesc, este cîștigată de națiunea românească prin ilustrul său poet V. Alecsandri. Bucuria, însoțită de legitima fală națională, este generală în toată România". Și pentru ca retractarea celor afirmate anterior cu privire la limba comediilor lui V. Alecsandri să fie cît mai convingătoare, pune pe amicul său, Neculai Petra Petrescu, să scrie un articol conciliant. Acesta, „încîntat de triumful Limbii române", e de părere că „rău înțeleg unii din discipolii lui V. Alecsandri, care, luînd de model limba unor piese de ale sale pe care a fost necesitat să le scrie în jargoanele și provincialismii respectivi, pentru caracterizarea personajelor, năzuiesc a le introduce în limba noastră".

Încercarea discipolului său de a repara greșeala lui G. Barițiu a fost prea neîndemînatică și Telegraful român nu întîrzie să intervină cu afirmația, amplu argumentată, că V. Alecsandri a scris întotdeauna într-o limbă românească, nu numai începînd cu o singură poezie — Cîntecul gintei latine. Barițiu și-a dat seama că V. Alecsandri e prea iubit în Transilvania ca să continuie polemica cu privire la latinizarea limbii, și așa sortită eșecului. V. Alecsandri ne făcuse cunoscuți acum și în întreaga Europă printr-o poezie scrisă într-o limbă din care nu eliminase „cuvintele străine", așa cum cereau latinizatorii.

Telegrama de felicitare trimisă și din Sibiu lămurea faima de care V. Alecsandri se bucurase în Transilvania și pînă la premierea de la Montpellier, prin următorul cuprins : „Negreșit că nu acest cîntec este singurul merit literar, pentru care românii te salută ; lucrările ce le-ai dat în trecut sînt multe și de o valoare nepieritoare pentru noi românii în special și pentru latinitate în general".

Barițiu tot în ziarul său, într-un stil indirect, acceptă părerea Asociațiunii, afirmînd că aceasta este „mîndră de triumfele ce românii au făcut și fac nu numai cu spada, ci și cu dulcea și eroica lor liră".

Cauza entuziasmului românilor din Transilvania, îndeosebi, venea și pe altă cale, și bogatul material ce ne stă la dispoziție ne pune în situația de a lămuri adevărul fără nici o dificultate.

Revista Transilvania, ca să ne rezumăm numai la un singur argument, publică un lung articol redacțional în care susținea că limba română, ignorată în Occident sau cunoscută numai „superficial", „ușurică", „falsă"... persecutată în patrie, începe să fie cunoscută și sub semnul păcii, al științei și al civilizației". Mai categoric, Olimpiu Barbulovici, organizatorul adunării generale a Asociațiunii din Șimleul Silvaniei, de îndată ce-a auzit de succesul lui V. Alecsandri, l-a și invitat „pentru a-i săruta fruntea și mîinile care au eternizat gloria limbii române", invitație la care V. Alecsandri, îi răspunde că nu poate veni, deși ar fi o adevărată sărbătoare să se poată găsi „în mijlocul iubiților frați români din Șimleul Transilvaniei".

Și I. Vulcan, cel care avusese intuiția să prezinte publicului ardelean noua directivă dată limbii și literaturii noastre de către V. Alecsandri, acum era deplin convins că „o națiune strivită, umilită și insultată se deșteaptă și-și serbează învierea sa".

literară

El îl salută printr-o odă de 10 strofe care cuprind un scurt repertoriu al activității poetului, începînd de la: „Un cîntec de privighetoare / Răsună acolo într-un crîng, / Ea cîntă doine, lăcrămioare / Și toate tac și toate plîng / (...) Toți, toți trimit o salutare / Acolo-n lunca din Mircești, / Te rog și eu poete mare / Acest vers palid să-l primești".

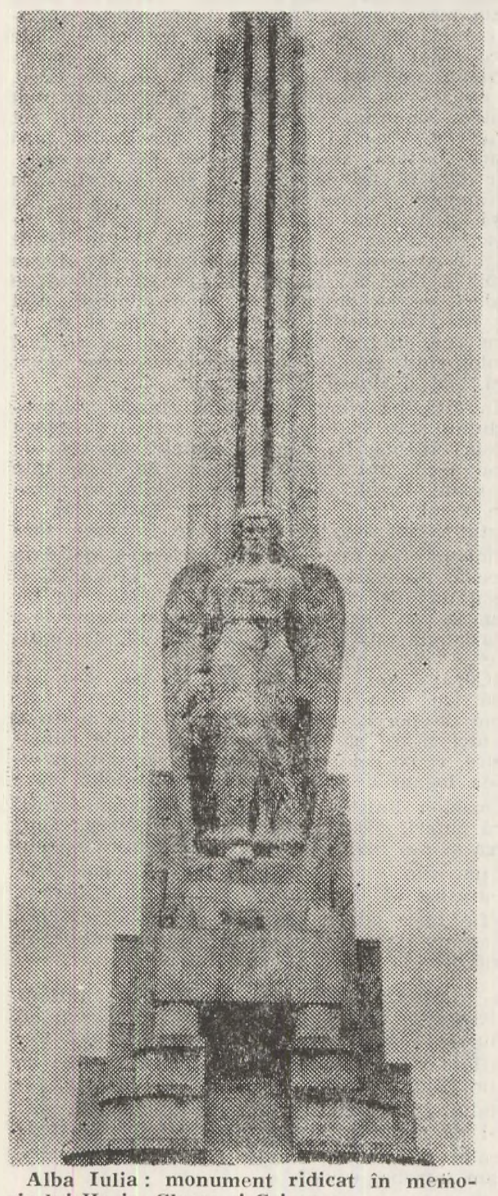
Numai modestul poet Tripa, entuziasmat și el de succesul lui V. Alecsandri, se tînguie în versuri plîngărețe: „Ce-s eu în lume față de tine? / O picătură, numai un strop".

I. Vulcan îi traduce, demonstrativ, poezia în limba maghiară și o publică în „Floaia ilustrată" din Pesta (Vasárnapi Uysäg), pe care i-o trimite la Mircești.

În răspunsul de mulțumire, Alecsandri, meditînd asupra rolului social al literaturii, adaugă că „aceste încercări duc la o strînsă apropiere între români și unguri, în privirea viitorului".

Entuziasmul românilor din Transilvania după succesul de la Montpellier a fost atît de mare, încît a fost sărbătorit nu numai de societățile literare, cum a fost Societatea România Jună din Viena, care-i trimite un frumos album, ci și de grupuri de cetățeni din principalele orașe ale Transilvaniei, îndeosebi după ce s-a anunțat că la Montpellier s-a înființat o catedră de limba română. Ion Vătășan propune „Telegrafului" să procure tabloul poetului, pentru ca fiecare „cetățean să-l poată vedea în casă", iar la adunarea generală care a avut loc anul următor la Sighișoara, la propunerea lui M. Străjan, V. Alecsandri a fost ales ca membru onorific al Astrei din Sibiu împreună cu cunoscutul cercetător al folclorului și al limbii noastre populare Ion Urban Iarnic, a cărui colecție „Doine și strigături din Transilvania", publicată cu Andrei Bîrseanu, avea s-o prezinte într-o ședință a Academiei Române.

Gh. POPOVICI

Alba Iulia: monument ridicat în memoria lui Horia, Cloșca și Crișan

Un eveniment: „Jurnalul politic" al lui Octavian Goga

Excelenta publicație care este **Revista de istorie și teorie literară** a încheiat, de curînd, tipărirea, în paginile ei, sub formă de foileton, a **Jurnalului politic, 1931**, datorat lui Octavian Goga, lucrare inedită, însumînd 266 de pagini de caiet, păstrată în arhiva de la Ciucea a marelui poet și dată la iveală sub îngrijirea lui Ioan Șerb (stabilirea textului) și Mircea Mușat (note istorice).

Dacă avem în vedere valorile literare de aici, jurnalul poate fi considerat o operă de sine stătătoare, care sporește, în chip substanțial, bibliografia scrierilor lui Octavian Goga, de unde și interesul cu care se cuvine întîmpinată apariția lui.

E cunoscută evoluția dramatică, sinuoasă a omului politic Goga, legată, în genere, de împrejurări tensionate: de la aprigul tribun al luptei pentru înfăptuirea idealului național, din Ardealul de dinaintea primului război mondial — la politicianul tot mai adînc implicat în acțiunea dreptei interbelice. Măsura în care Goga a încercat să se mențină, totuși, lucid, să rămînă credincios idealurilor sale democratice de tinerețe — o atestă, printre altele, chiar jurnalul de care ne ocupăm, inspirat, și el, ca atîtea alte lucrări ale scriitorului, de o epocă zbuciumată din viața țării. Însemnările, cuprinse între datele de 21 martie și 16 mai 1931, se referă la perioada cînd regele Carol al II-lea încearcă să pregătească terenul pentru instaurarea dictaturii personale, prin aducerea la putere a unui așa-numit „guvern de uniune națională", menit să determine izolarea partidelor istorice. Tentativă eșuată. Prins în vîltoarea evenimentelor respective, ca lider al Partidului Poporului (împreună cu generalul Averescu), — Octavian Goga notează observațiile sale asupra protagoniștilor disputei politice și a diverselor situații ivite în cadrul ei, punctîndu-le cu o seamă de reflecții morale și tactice, care întregesc perspectiva actuală asupra acestui împătimit om al cetății care a fost poetul Goga — una din personalitățile cele mai complexe și contradictorii ale istoriei noastre.

Ne interesează aici jurnalul amintit în special din unghiul însușirilor lui literare, ca operă a scriitorului atras în vîltoarea scenei politice și care îndeplinind rolul de actor, meditează, totodată, la mecanismele și orientarea jocului de ansamblu în care se află antrenat. Cum e și firesc în astfel de ocazii, meditațiile sale sînt îmbibate, nu o dată, de o atitudine profund subiectivă, lasă să transpară flagrante **parti pris**-uri. Dar o sinceritate, o căldură emotivă autentică le însoțește, ceea ce și imprimă, în esență, acestui jurnal semnificația unei lucrări de artă, de o remarcabilă vibrație afectivă și intelectuală.

Pentru a intra direct în miezul comentariului, vom spune că **Jurnalul politic** al lui Octavian Goga are înfățișarea unui captivant roman de moravuri, construit după toate regulile genului. Se distinge, aici, în primul rînd, un puternic ax narativ, format din eforturile de constituire a acelui „guvern de concentrare" preconizat de rege, iar în jurul acestui ax gravitează toate mișcările personajelor. Subiectul se desfășoară pe etape — urmînd o încordare abil dozată, de la un nivel lent, la altul, precipitat, paroxistic, și de aici la o dezlegare aparent calmă, precedînd noi intervenții șocante. Cu alte cuvinte, evoluția evenimentului politic ca atare e de asemenea natură, încît el singur se constituie ca fapt romanesc; autorul n-a avut decît să noteze cu fidelitate, pas cu pas, cele întîmplate și să gloseze mai ales din punct de vedere moral asupra lor — pentru ca „romanul" să se alcătuiască de la sine, într-o succesiune de acțiuni palpitante și fișe caracterologice atente, care l-ar putea situa printre exemplarele cele mai izbutite ale genului (în varianta lui „politică"). Am fi înclinați să alăturăm, în acest sens, opera — romanului politic scris de Rebreanu cam în aceeași vreme, **Gorila**.

Precum în orice „jurnal", viziunea lui Goga e marcată, pe alocuri — trebuie subliniat — de o optică subiectivă. Dacă vom privi, însă, lucrurile în mare, desprinzîndu-ne ochii de la detalii, vom constata că imaginea de ansamblu asupra timpului istoric păstrează o anume notă de obiectivitate, coincizînd, de pildă — în parte — cu aceea oferită de romanul rebrenian citat. Amîndoi ardelenii, formați în spiritul unor nobile tradiții politice, cultivate în cadrul unui front de luptă unitar, erau, pur și simplu, oripilați de vermina politicianistă a Vechiului Regat, apărută în epoca postbelică, de toată acea proliferare a unor grupări diferite, confruntîndu-se zgomotos între ele. În cazul lui Goga, critica unei astfel de împrejurări se degajă de la sine, ca reiese din prezentarea ițelor — extrem de încurcate — ale vieții politice aduse în obiectiv.

Ne aflăm, cu acest jurnal, înaintea unui nepreţuit document memorialistic, care ne inițiază în viața intimă a unei perioade din trecutul nu prea îndepărtat, dar și în aceea a uneia dintre personalitățile ei politice și culturale de prim rang.

Materia **Jurnalului** se cere investigată în trei direcții mai importante: portretistica, procedarea de tip romanesc și autoconfesia. În fiecare din aceste sectoare — strîns legate între ele — Goga realizează performanțe artistice deosebite, contribuind la îmbogățirea spectrului de nuanțe ce intră în compoziția **Jurnalului** ca operă literară. Cele trei orientări amintite mai sus trebuie subordonate manierei definitorii a „însemnărilor zilnice", care presupune o elaborare rapidă, spontană, schița nervoasă, sugestivă și, mai ales, o formă de implicare specială, ce dă relatării un ritm și o alură particulare.

Portretistica, întreprinsă, de regulă, cu o mare vivacitate ironică, e excepțională și ar reclama o cercetare minuțioasă, cu îndelungi popasuri la fiecare tablou. Acidulate la extrem sînt portretele consacrate lui I. G. Duca, patriarhului Miron Cristea sau lui Nicolae Iorga. Felul cum Goga îi vede pe unii dintre militanții frontului politic, libertatea și violența unora dintre judecățile sale pot să surprindă. Oricum, din punctul de vedere al semnificației literare pe care o deține **Jurnalul**, al veridicității umane cuprinse aici, e preferabilă apariția acestor personaje între reflexe de lumină și umbre, decît în poziții fixate rigid, în virtutea unor simplificări și prejudecăți, cum e cazul altor mărturii de epocă.

În substanța coloristică pe care o folosește, Goga amestecă propriile-i impulsuri temperamentale, propriile-i aprehensiuni sau atașamente, dar și maniera unui artist, obișnuit să „deformeze" trăsăturile modelului, să le supună unei viziuni originale.

Dincolo însă de liniile diforme, inexacte pe care le-ar cuprinde, asemenea imagini pot contribui, printre altele, la definirea unui climat, a unor raporturi interumane, la relevarea acelei „fețe nevăzute" a istoriei, care de atîtea ori își spune cuvîntul în evoluția ei. În acest sens socotim că știința istorică ar avea de cîștigat din intensificarea relațiilor cu literatura (cu anumite zone ale ei): în memoriile, jurnalele, corespondența sau publicistica scriitorilor interbelici există un tezaur de mărturii documentare privind aspectele politice și sociale ale epocii, încă insuficient valorificat.

Iată profilul pe care Goga îl trasează regelui Carol al II-lea și care, ținînd seama de o serie întreagă de depoziții convergente, pare să se situeze în afara posibilelor controverse: „Plin de bănuieli, se deschide foarte greu; îți dă necontenit senzația că după reticențele lui stăruie un gînd ascuns, un păcat nemărturisit sau o intenție extralegală. (...) Amestec curios, nedefinit încă, de impulsuri atavice, care-l împing spre un autoritarism fără frînă și de clișee occidentale (...). Carol nu cunoaște meseria de rege și-n dorința nebuloasă de a părea un inovator n-a reușit să fie decît un diletant". Și mai departe, cu o privire intransigentă, încărcată de sarcasm: „Ce vrea (...) nenorocitul de Carol? Vrea să fie rege de Carnaval? Un fel de Ciubăr-vodă care să rămîie în istoria noastră ca un episod tragi-comic menit să-l înlăturăm cu oroare și să trecem la ordinea zilei? Nu-și dă seama inconștientul că fiind vorba de obrazul unui popor nu se poate glumi fără ca pedeapsa să vie lovind sigur și implacabil? (...) Indivizii pot să fie meschini, un popor însă, în întregimea lui, nu e niciodată laș".

Forța portretistică e evidentă în pasajele amintite, ca evocînd pe aceea din volumul **Precursori**, cu deosebirea că, de data aceasta, se exercită mai ales în sens negativ, fapt care demonstrează disponibilitățile largi ale paletei pictorului.

Capitole cu o autentică structură romanescă sînt cel de sub datele de 25 și 26 martie 1931, înfățișînd două vizite la Palat și unde descrierea interioarelor și a fizionomiilor are o pertinență balzaciană. Nu mai puțin vrednică de atenție, în direcția acestui **modus operandi**, care asimilează jurnalul unui roman, e însemnarea de la 30 aprilie 1931, despre deschiderea Camerei deputaților, din nou — prilej de exersare a unui simț critic ascuțit și de prezentare a unor conflicte virulente.

Momentele în care Goga se confesează în chip direct sînt străbătute, în genere, de oboseală și dezabuzare, stări în care constituția fragilă a artistului, angajat în confruntări care-i depășesc, nu o dată, puterile se reflectă nemijlocit: „Mă bate un gînd: Ce ar fi oare să încep o serie de articole la **Universul** și să răbufnesc ca pe vremea neutralității? Mai am oare atîta forță morală ca atunci? Mi-e sufletul, azi, simt, ca o armonică (...) pe care mîini murdare au cîntat arii de mahala și i-au tocit resorturile". La 1 aprilie 1931: „Ziua nașterii mele: Revizuiri de conștiință. Bilanț sufletesc, criză intelectuală, întrebări cu răspunsuri crude. Constatare: Viața unui om nu trebuie judecată după avînturile cu care a pornit la drum, ci după obstacolele pe care societatea le-a pus de-a curmezișul gîndurilor lui. Dacă povestea n-ar fi destul de tristă, aici ar fi multe de spus. Să însemnăm pentru moment cu resemnarea cuvenită vechiul dicton latin: «Margaritas ante porcos»". („Mărgăritare la porci", n.n.).

Asemenea accese de orgoliu, precum acesta din urmă, pot fi întîlnite des de-a lungul **Jurnalului**. Ele atestă, o dată mai mult, prevalența artistului asupra omului politic, acea convingere romantică a excepției, specifică, adesea, poeților, dispuși, în același timp, la o suprapunere păgubitoare a planurilor de conștiință, a celui imaginativ-creator, cu cel practic, profan. Dacă poetul Goga a avut toate însemnele genialității, — omul politic a săvîrșit, în schimb, grave erori (dintre care unele s-au repercutat și asupra unor pagini ale scriitorului). Un lucru nu-i poate fi contestat, și acest lucru a fost exprimat foarte frumos de Nicolae Iorga, la moartea lui, din urmă cu 50 de ani: „S-a ars pe sine prin flacăra nestinsă ce ardea în el". Să reținem că acest elogiu îi era adus de un fost adversar.

Goga notează într-un loc al **Jurnalului**: „Dacă aș scrie un roman în care să exprim toată turpitudinea vremii..." Se poate afirma că **Jurnalul politic** publicat de **Revista de istorie și teorie literară** suplinește, în chip strălucit, un deziderat pe care scriitorul trebuie să-l fi nutrit cu fervoare, dar pe care n-a apucat să-l realizeze. Artistul și omul politic înfăptuiesc aici, într-o lumină limpede, tăioasă, unul din cele mai fericite momente ale fuziunii lor.

I. SÎRBU

Gheorghe ILIESCU CALINEȘTI: „Coloana Unirii"

Convorbiri — 1888

A. D. XENOPOL e eminamente istoric (inclusiv al artelor) și călătoriile sale de documentare în Italia sau aiurea sînt speranțe temeinic pregătite ale unor confirmări cărturărești, mai curînd decît căutări înfrigurate de surprize și de inedit. „Ostenitorul" său itinerar i s-ar părea inutil, mai mult, „estetica insultată" (desigur cea personală) în fața a o „mulțime de lucruri și de oameni strîmbi" întîlniți în cale. Dar imaginația e convocată deîndată cînd cunoștințele doldora se confruntă cu peisajul, derulîndu-se vijelios. Despre Veneția: „...Unde putea mai bine să clocotească durerea furioasă a lui Othello? Unde putea să crească Desdemona cu părul mai lung și dorul mai cald? În ce loc ar fi putut Shylock să ia zălog..." etc. Despre Roma: „Singurătatea te închide și te simplifică. Afară de un început de dragoste, împînzuit de Porto d'Anzio și care sper să-l înșir mai departe la toamnă, nimic nu m-a scos din placiditatea ideală a artei. E poate cam umflat ceea ce-ți spun, dar e foarte adevărat. Cînd ești din Roma, ceea ce nu mai e artă, e senin de mare, e soare, ori lună..." Despre Napoli (muzeul Ferdinando): „Ceea ce mai cu seamă m-a interesat a fost galeria statuilor și busturilor împăraților romani... începînd cu Caesar și trecînd pînă dincolo de dinastia Severilor; să vezi pe bătrînul Nerva, cuminte, simplu, blajin, pe divul nostru împărat alături, cu nasul subțiratic, slab, frumos cu o privire lungă și gînditoare, alături pe femeia lui, Plotina, cu conciu ca țărăncile noastre", pe Adrian, Antoniu, Marc Aurel, Comod, Titu, Vespasian etc.: „Cîte mai rămîn de adăugat la monografia d-lui Odobescu! ...Dar, ho, cu istoria".

Ampla nuvelă Un drum greșit de Duiliu Zamfirescu se va continua în numerele următoare, ca și romanul Don Quijote de la Mancha în traducerea „princeps" a lui Șt. G. Vârgolici. Ne rețin acum atenția, în pragul aniversării Marii Uniri, un grup de poezii populare culese din Transilvania de către V. Alesiu în care, de la tematică, toponimică românească și pînă la valoarea expresivă, se învederează destule motive pentru a extrage cîteva citate din aceste vechi cîntece bătrînești și ostășești: „Pe din sus de Baia mare / Merge-un căpitan călare / Cu trei sute de cătane... În grădina cu hirean / Paște murgul lui Orban. / Murgul paște și rinchează / Orban doarme și visează / Orban așa a visat / Că țara nu s-a-mpăcat"; „Pe din sus de Orăștie / Vin doi frați din cătănie... Haide maică pîn la cruce / De vezi neamțul cum mă duce; / Cum ne duce dinapoi, / Ca păcurariul pe oi /... Cînd în granița-am intrat / Am stat și tot m-am uitat / Că tare m-am depărtat / De țară și de-al meu sat /... Plînge-mă maică cu dor, / Că ți-am fost dulce fecior / Ți-am scos plugul din ocol / Ți-am făcut negru ogor. / Cînd puneai grîul în clăi / Eu eram în mari bătăi / Cînd puneai grîul în stog / Eu eram în mare foc /... Neamțule, poruncă amară, / Tu mă scoți din a mea țară / Face-m-aș cale prin tine, / Să vină mîndra la mine / Să-mi aducă de mîncare, / La vardă [casă de gardă] la Șura-mare / Să-mi aducă vin și pită [La vardă la Șura-mică... Măderan și viorele / Vai și-amar zilele mele! / Vai, mîncat îs de străini / Ca iarba de boi bătrîni / Vai, mîncat îs și de-ai mei / ca iarba de mielușei / O, plinu-s de vorbe rele / Ca valea de floricele".

Un tînăr poet, junimist, ori numai colaborator ocazional, care semnează doar cu inițiale, tracasat de îndelunga guvernare liberală, recurge la o amplă alegorie în tradiția „gîlcevei" cantemirești, împrumutînd însă determinanți din regimul vegetal, pentru a stigmatiza, în fond cu intenții electorale, partida adversă, condusă de un decrepit Brătianu ce-o ia mereu „de la pașopt", ca unic ecou al unor merite trecute. Apoi ciracii investiți și căftăniți: „Cînd intrai în parlament și-i vedeai veșnic molfăind cuvintele de libertate și progres, ca profeții legii lui Iehova care nu-i înțelegeau cuvintele — ori îi vedeai năpustindu-se asupra adversarilor politici [desigur, printre aceștia, conservatorii], rămîneai pe gînduri și-ți aminteai de primul parlament egiptean. Cînd însă vorbea maestrul de ceremonii, atunci deveneau figuri ieratice, cu fețele livide și cu mîinile pe piept, ca deputații lui Aristofan, cei cu gura căscată și imobili ca și scaunele lor de piatră".

Sumarul se încheie cu simțite versuri patriotice semnate de T. Robeanu.

Lucian DUMBRAVĂ

Calistrat Costin

Ora exactă

Zorii au venit ca dintotdeauna cu tine
anunțîndu-mi ora exactă a soarelui,
astă noapte am avut un vis din care
nu mai voiam să mă desprind
dar m-ai trezit tu și, de dragul tău,
uit adesea de mine,
se făcea că tu... eu... ah, am uitat,
ba nu, am visat că noi doi eram
la capătul unei așteptări
de două vieți
ca-n visul nostru atît de mult visat...
Zorii au venit ca dintotdeauna cu tine
anunțîndu-mi ora exactă a iubirii,
sînt fericit,
inima îmi merge încă bine, soarele la fel
„Bună dimineața, iubito,
universul te salută“!

Cerul meu...

Răsare soarele, strălucește cît e ziua
de mare,
într-un tîrziu apune, dispare,
apoi luna, stelele atît de departe,
sclipitoare,
uneori, norii, ploaia, zăpezile,
vin zorii, iarăși soarele, amiezile,
înserările,
uneori, norii, ploaia, zăpezile,
întotdeauna nopțile
și eu mereu cu ochii pierduți în zarea
de necuprins, de nepătruns a lumii,
și tu, tu, numai tu, cerul meu,
tu soarele, tu stelele, tu luna, tu norii,
tu lumina, tu întunericul, tu înserările,
tu nopțile, tu zorii, tu strălucirea,
iubito, numai tu, cerul meu...

Dialog amical... cu neantul!

Neantule, orbule, ce te holbezi așa
la mine,
nu vezi că nu mă vezi ?!
De cîte ori să-ți repet că eu, da, da, eu
sînt mai neant ca tine ?
Măi neantule, măi frate, cum să fii tu
mai spurcat ca mine
cînd eu sînt de-o mie de ori mai sfînt
decît tine ?!
Absurdule, naivule, neisprăvitule,
nenorocosule,
mă uit la tine și mi-e milă de mine,
că doar tu prin mine te numești neant
(dacă nu crezi citește-l pe minunatul tău
discipol Kant!).
Nu mi-o lua în nume de necaz,
iată, sînt realist :
fără tine, așa „mai neant ca tine“
cum sînt,
n-aș avea, zău, nici un haz,
ești mulțumit, arză-te-ar stelele
de infinit ?!
Sînt curios, neantule, ce-are să se-aleagă
din atîția strigoi cînd nu vom mai fi noi,
eu de-aici de pe pămînt, biet cuvînt,
și tu de-acolo din cerul înaltul
să ne holbăm unul la altul!...

Alba Iulia : „Sala Unirii“

În veci de veci

Dintru-nceput străbunii adus-au pîn-la noi
Ca să-l păstrăm de-a pururi, prin oameni,
moștenire
Un nume dat de drag, slăviților eroi,
Sub care să-i găsim oricînd în nemurire.

E numele de sfînt, cel mai presus de care,
Nimic și nimeni nu mai poate-ajunge,
Chiar dacă stele sînt și dincolo de soare,
Iar omul, infinitul încearcă a-l străpunge.

Niciuna, niciodată, mai sfîntă n-o să fie,
Din toate măreţiile care nu pot să moară,
Decît suprema jertfă pentru străbuna glie,
Și pentru limba noastră unind întreaga ȚARA.

Iubește-ţi toţi eroii, române strop de jar
Din sfîn-străbunul foc, etern, fără hotar. —

Vis în toamnă

Iubit prieten vechi — fără de moarte,
Nicicînd n-ai fost de sufletu-mi departe;

Iar azi, cînd toamna intră-n podgorie,
Cu vechiul ei parfum și colorit,
Dintr-o colibă — din copilărie,
Cu-ntreaga ţară-n gînd, eu am pornit

Să-ţi dau de veste, că-n această noapte,
Mi-e sufletul ca un castel deschis,
Înmiresmat de —alese fructe coapte,
Și luminat de amintiri și vis;

Dac-ai să vii la mine-n astă noapte,
Am să te ţin de vorbă pînă-n zori,
Și-am să-ţi destăinui gîndurile-mi toate
Făcînd din clipe jerbe dulci de flori.

Dac-ai să vii la mine-n astă noapte,
Eternul timp am să-l opresc în loc,
Și-am să-l constrîng să scrie-n marea-i carte,
Că de-astăzi o să-ţi deie doar noroc.

Dac-ai să vii la mine-n astă noapte,
Am să te port pe-aripi de vis prin cer
Ducînd un ideal măreţ, departe
De stele ce-n pasul vieţii pier.

Dac-ai să vii la mine-n astă noapte,
Ai să-nţelegi că veșnicul străjer
Al unităţii noastre fără moarte,
E-al Daciei străbune adevăr.

Dac-ai să vii la mine-n astă noapte,
Eu am să-ţi dăltuiesc iubirea-n cînt,
Ca să dureze în eternitate,
Pe-ntreaga zare-a vechiului pămînt.

Grăbește-te; te-aștept în astă noapte-n
Castelul de legendă, larg deschis
Vitejilor ce-or veșnici prin fapte-n
'Nălţarea-ntregii patrii către vis.

Toma ISTRATI

Pacea sufletească

E pace sufletească pădurea în amurg,
Cînd verdele speranţei dizolvă calde stele;
De fosfor căprioare prin vaste liniști curg
înfiorînd arama desișurilor grele.

Cascade vechi, de cetini,pe umeri blînd ne sună
Cînd trecem prin hrisovul frunzișului intens.
Istorii fără sunet se-ascund sub gong de lună
Și-s arborii origini și creșterea lor — sens.

Silaba unei săbii mai pîlpîie-n izvor
Și lespezi încrustate de mușchi se mișcă straniu;
Pe cîte-un coif de rază scrie ţipînd ușor
Și ne rănește zgomot de vînt pășind pe-un craniu...

E milenar văzduhul — doinire fără glas;
Stau păsările-n alt ev cu zborul ţintuit.
De veghe printre-ai noștri cu totul am rămas,
Cu viaţa-mi flăcăruie ce pîlpîie pe-un mit

Lucian BURARIU

Dulce Bucovină

Plai răsărit în lumină
dulce a mea Bucovină.
Obcine — zale de cetate;
Flăcăi cu părinţi din os domnesc ;
sau zugravi de Voroneţ.
În matca firii
își are izvorul
tot ce dospește aici
în arșita iubirii mele.
Însămînţez dragostea mea
în cuvînt;
să mă înveţe a cînta
de dorul ţării mele.
Să mă înveţe a cînta
în numele poetului:
încă o dată.

Nicolae MORARIU

Pietrele

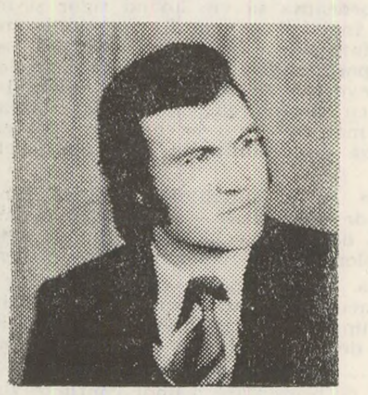
La marginea apei povestea muntelui
O descifrează pietrele rîului
Cioplitorul de stînci s-a retras
În umbra sa. A rămas
Numai jocul mîinilor lui uriașe
Modelînd în continuare prundișul,
Un cîrd zgomotos de copii
Aruncă pietre în valuri.
Ei știu că oglinda apei e replica
Ecoului și-l strigă pe cel ce răspunde
Din munţi, din odihnitoarea lui umbră.
Atunci copiii ridică piramide
Alcătuiesc orașe, modelează porturi
Cu ambarcaţiuni de hîrtie
Și lansează în lume neștiuta
Poveste a pietrelor din albia rîului.

Mioritică

Am descoperit în pădurea desenată
de lună
Dincolo de orașul presărat cu magnolii
Între stejari și brazi un edificiu
De sobrietate. Răsfiram tăcerea
Stelelor în ghemuri sidefii de speranţă
Cu care mi-am împletit o platoșă
Asemeni celor pregătiţi pentru jocurile
Închinate lui Ceres. Înafară de păsări
Nu auzeam decît tulnicele îndepărtate
Ale oierilor. Era liniște
Planeta continua să viseze
Ca și cum l-ar fi citit pe Eminescu
Din cartea lumilor.

Ion CÂRNU

Ion Gheorghe Pricop

Hotărîrea...

Ședința demarase lent și sigur, așa cum demaraseră toate ședințele de pînă atunci, dar nu la ce se spunea acolo erau gîndurile lui.

Dacă stă să-și amintească, acum, la mai bine de patru ani de cînd se găsește printre timigeni, prima zi trăită aici, ziua sosirii cu docarul de la gara din Sur în sat, și care i se păruse atunci plină de promisiuni, fusese, de fapt, de rău augur. Numai soarele binefăcător al începutului de septembrie care aurea cîmpurile, numai molîciunea arcurilor docarului și-acel îndemn pe care și-l luase încă de la repartiție erau suficiente să acopere realitatea într-o nuanță nefirească ? La acestea se adăugau, de bună seamă, și amintirea Verei, promisiunea că la un an îl va urma, fie și la marginea țării. Și scrisorile, multele scrisori pe care le primise de la ea.

Cuvintele de la tribună îl lasă rece, știe bine că în darea de seamă are locul lui dinainte stabilit, ca de obicei în ultimii trei ani, că un paragraf de cel puțin două pagini se ocupă de el, de soarta producției vegetale și de soarta lui personală, de specialist și de om, căci acesta este primarul timigean Odorel Pleșu, un analist desăvîrșit, bine pus la punct cu dialectica, așa încît orice efect, pentru dînsul are și o cauză sigură, una sau mai multe, și dacă și-a făcut un titlu de onoare și a căpătat oarecare notorietate printre primarii șurieni, aceasta se datorește numai artei cu care știe să prezinte în rapoarte și dări de seamă fenomenele pentru ca, după aceea, să disece cu bisturiul bine ascuțit, cauzele. Și nu doar atît. Odorel Pleșu este un psiholog de primă mînă, și umblă zvonuri, mai ales prin cercuri șuriene, că are de gînd să se înscrie la doctorat, după ce a făcut la fără frecvență științele economice, cu o temă despre implicațiile psihologiei individuale în producție. Prin urmare, nu va uita nici de data aceasta să vorbească despre „inerția erotică“, despre „orbirea pricinuită de problemele personale“, despre „lipsa motivației în angajarea plenară“, și, mai ales, despre „boicotul sentimental“, fraze, propoziții și sintagme pe care le flutură în materiale speciale, cu caracter concis, cum sînt dările de seamă, ca în oricare tratat academic, de parcă țăranii timigeni ar fi trecut, pe nesimțite, la generalizarea învățămîntului universitar. Dar numai el, numai primarul din timigeni, știe bine de ce face aceasta. Era convingerea lui, și pentru a cîta oară, în cei zece ani de primărie, nu încercase să-i convingă pe concetățenii săi că soarta producțiilor mari ține de specialiștii mari, că un specialist mare, dacă are talent de specialist, își mărește producția de grîu și porumb la hectar fără să invoce cauzele naturale și lipsa de îngrășăminte chimice. Vroia să sugereze, pentru cine îl putea înțelege, și cei care îl înțelegeau păreau să se înmulțească, că la un specialist talentat și plouă. Natura se comportă după cum hotărăște el, temperaturile urcă și coboară, umiditatea crește sau scade și vînturile dorm sau bat, după cum dorește el, că specialistul are orele lui de întîlnire cu spiritele văzduhului, le întîlnește și le citește, ca și cum acolo, la institut, ar fi urmat printre cursurile de fitotehnie și agrotehnică și unul de inițiere în tainele naturii. Și-aici, în elaborarea unor astfel de considerații, îl prinde Pantea. Acestea erau semnele principale care-l convingeau că Odorel, de fapt, n-avea stofă de conducător, că-i place să se îmbolnăvească de cuvinte și, în funcția lui, ar fi mai nimerit unul cu studii mai puține, dar mai expeditiv și mai practic. I-a și zis-o într-o ședință de birou, unde a prezentat și el un material în legătură cu campania, că eficiența „analizelor“ lui este egală cu aceea a picăturilor de rouă la creșterea unei producții de grîu de la o mie la trei mii la hectar. Și Odorel s-a supărat, și i-a spus-o în față că trece cu măsura orice toleranță, dar că asta nu-l face să nu aprecieze comparația.

Cît privește „boicotul sentimental“ expresia aparținea inginerului. El i-o împrumutase, dar primarul uitase, credea c-o inventase singur, și chiar se mîndrea cînd o folosea.

La sfîrșitul celui de al doilea an, cînd toți se așteptau să confirme bunul început din primul an (cînd scosese la grîu și porumb producții dintre cele mai mari din întreaga istorie timigeană, cu toate că nu erau și cele mai bune din județ, dar lăsa loc pentru speranțe), rezultatele au fost proaste. Avea obiceiul pe-atunci să întîrzie în biroul lui Odorel. Îi plăcea să se așeze în fotoliul din fața biroului lui ; primarul pe un jilț obișnuit, lucru prin care încerca să arate cît de proletar este, c-adică numai boierii și miniștrii guvernelor de altădată aveau fotolii, „fotolii și portofolii“, dar el este fiu de țăran, viță de timigean, ce-a umblat cu opinci și chiar cu picioarele goale, prin spini și mărăcini, după vite, „că tata n-avea șes, adică fînaț, și pășunam vitele pe marginile drumului, o luam dimineața în zori cu boii de cap și la amiază eram hăt, pe dealurile Rudarului, unde și coboram și-i adăpam, și făceam și eu o baie“, și, peste sticla groasă de-un deget, sub care zăceau grafice și grăficuțe, un calendar și-o fotografie cu soția și cei doi copii, printre două vaze, una cu trandafiri artificiali, cam îngălbeniți din cauza prafului, și alta cu creioane colorate viu, bine și cu grijă ascuțite, privea capul — numai capul putea să i-l mai vadă primarului de-acolo din fotoliul adînc — cu ochii aceia albaștri bulbucați, cu gene lungi și întoarse, mare, osos, cu un pronunțat început de chelie. Ba uneori, deși Odorel era mai mare cu șase ani, își permitea să-l invite și la un păhărel. Nu la crîșmă, fiindcă primarul nu făcea lucrul acesta din principiu, cu toate că și aceea „este o realizare a anilor noștri, și trebuie folosită de oamenii muncii, care nu sînt neapărat bețivi“. Îl invita la gazda lui, pe cînd Vera nu era încă venită, în odăița lui mult prea friguroasă iarna și cam neaerisită vara, cu miros specific de burlac, sau mai rar, mergeau acasă la Pleși, și-aici discutau mai ales despre cursuri și examene, despre viața studențească. Odorel era în ultimii ani al facultății, vorbea cu mult patos despre meseria pe care și-o alesese, „nu-i lucru puțin să te transformi din plugar în economist“, despre felul cum se purtau unii profesori la examene, personalități universitare pe care le știa și Pantea, apoi, cu tristețe în glas, cu oarecare duioșie și cu privirile fixate în paharul golit mărturisea că-i pare rău că el n-a avut fericirea să facă la zi, și-o facultate făcută la zi oferă tînărului ceea ce se cheamă plenitudine tinereții lui, fete, distracții, libertate și el îi zicea că numai dacă ai bani „dacă are cine ți-i trimite de-acasă, și nu ești nevoit să rozi cursurile și pe dinafară și bibliografia ca să iei un șapte să fii sigur de bursă, și dacă vrei să capeți și tu, acolo, o patalama din care să rezulte că ai studii superioare, și nu te interesează să ajungi cineva în specialitate“. Și Odorel își-amintea de tinerețea lui, de cauzele întîrzierii în ale școlii. „Cînd a venit colectivul, m-am apucat de plug, că tractoare nu prea erau pe-atunci, aram și însămînțam ca părinții mei pe timpuri, cu toate că din familia mea, au mai plecat unii și înainte de marile prefaceri ale satului. Parcă cineva mă ținuse legat de ochi, poate marea mea pasiune față de pămînt și de carul cu boi, că tîrziu am aflat că se deschiseseră fel de fel de școli, prin Sur și-aiurea, și-am rămas trăsnit cînd am aflat că Bazomin, feciorul lui Firan, e la liceu, într-a zecea, că doar pășcusem boii împreună, vorba vine că ei nici n-aveau boi, arau cu un cal și-o vacă la individual. Eram prea mare, nu m-au mai primit la zi și m-am înscris la fără. Și liceul, și facultatea. Am dat la spate plugăria, și-am pus mîna pe carte. Și, iată, mulțumesc cui trebuie, e gata s-o isprăvesc. Mai bine mai tîrziu, decît niciodată“. Și-atunci era chiar la primar acasă, cînd l-a întrebat „acum, că sîntem singuri, între patru ochi, spune-mi, ce se întîmplă cu dumneata, pari abătut, mereu parcă-ți lipsește ceva, ești bolnav, sau ai vreo iubită ?“ Și el i-a spus tovarășe primar, domnule, ți-o mărturisesc ca la un frate, trăiesc în plin boicot sentimental, e vorba de Vera, soția mea, ne-am cunoscut la facultate, amîndoi în acelaș an, dar ea la medicină, unde face șase, și eu, deci, am venit cu un an înainte, am așteptat-o, ce mult am așteptat-o, și ea a venit, și-n loc să fie bine, că nu mai sîntem singuri, e rău, domnule, din rău, tot mai rău, vrea să plece, nu-i place aici, nu-i place la țară, și nu știu dacă mă înțelegeți, dar dacă pleacă ea, trage cu sine și forța mea de muncă, sufletul, gîndurile, puterea, și mă lasă sleit, fără chef, fiindcă, să știți, o iubesc, o iubesc ca un nebun. Și el l-a sfătuit să încerce s-o iubească mai puțin că n-aveau copii și dacă nu trăiesc în aceeași unitate de vederi, să se despartă în mod civilizat, căci ea fiind doctoriță, poate găsi ceva și pe la oraș „pe cînd dumneata, dumneata ce să faci acolo, cînd grîul și porumbul nu cresc decît aici, aici și aiurea, dar la țară“.

In față, pe banca din chiar apropierea prezidiului stau Pădurean, de la zoo și Crîngașu de la viticolă. Își dau cu coatele, șușotesc de cînd a început ședința, și ar vrea să se uite în spate, la el, să-l anunțe că iată, se apropie focul, focul criticii, tu ce faci ?, iar ca mutul ?, apără-te ! Și chiar se întoarce zootehnistul și-i face din ochi, c-adică de data aceasta n-o să-l mai lase singur, că vor fi și ei alături de el, chiar dacă în sectoarele lor situația este mai bună și darea de seamă le-a acordat un spațiu în primele pagini, la „pozitive“.

„Curaj“, vor să-l îndemne poate, și-o s-o facă, de data aceasta n-are să se mai lase albie de porci, n-o să mai ia poziția mutului și nici n-are să mai invoce condițiile climaterice, ci pe cele care îi bîntuie sufletul, pe-acelea legate de căsătoria lui nenorocită, care îi macină liniștea somnului, de-l găsesc zorii fără puteri, coșmarurile prin care aleargă după Vera și n-o mai ajunge, în care mereu așteaptă un tren care nu mai sosește în gară, da, pe-acestea să le spună și-apoi să se elibereze, să fie liber odată, sau să-și schimbe meseria, să se angajeze ca necalificat pe-un șantier, în mină, sau la tăiat stuf în deltă.

— Blestemată fie ziua cînd m-am întîlnit cu Sahara, vorbește, și vecinul de bancă, un timigean răcit, care tot tușește și-și suflă nasul într-o batistă din care se scurg fărîme de tutun. Dumitru Pantea se uită la el lung, țăranului i se umflă sub buze un cuvînt, dar nu-i dă drumul fiindcă zărește în ochii inginerului scîntei de mînie : Ce te holbezi, mă, te-am întrebat ceva ?

Seară de mai, în parcul Libertății din orașul lor studențesc. Cer senin, aproape indigo, cu stele mari, umede și greoaie, atîrnînd ca niște pere coapte de crengi, și-alei lungi, principale, intersectîndu-se cu alei mici și scurte, secundare, și bănci peste tot, goale, de parcă în seara aceea îndrăgostiții orașului se înțeleseseră în mod tacit să le cedeze lor liniștea și taina parcului. Ceea ce au și reușit, căci, ținînd-o pe Vera în brațe parcă ținea primăvara cu flori și verdeață, o ținea pe însăși zeița fertilității, pe Diana hăituită de mistreți prin pădurile lumii și brațele lui, pieptul erau casa cea mai potrivită pentru securitatea vieții ei. Și-atunci i-a spus că-l va urma pînă la capătul lumii. Și seara, la cămin, înainte de-a deschide cartea aceea despre Sahara, a închis ochii și, deodată, peste întinderile galbene de nisipuri zburătoare, a văzut coborînd din cer ploaia verde, și dunele se preschimbau încet în coline cu ierburi, și văile deveneau leagănul livezilor și viilor, peisajul arid african se mistuia ușor și lua înfățișarea pășunilor și livezilor carpatice, așa cum le văzuse el în excursiile de studii și cum visa să ridice acolo unde va ajunge să și practice meseria. O Sahară răcoritoare, ademenitoare, cu ochii albaștri, care-i erau dragi ca proprii săi ochi, și vocea aceea plină de susurul izvoarelor și zefirilor, și trupul ei mlădios, și buzele dulci, și ce fericit a fost, și cîte nu i-a spus, nu și-au spus. Saharei. Atunci.

Se mutaseră la dispensar, avea și el gazdă, dar doctorul trebuie să se afle acolo unde trag bolnavii, și-a fost o noapte cețoasă de noiembrie, cu burniță și vînt. Era pe cînd euforiile ei sentimentale încetaseră de mult, cînd seara, înainte de-a adormi îl soma: „Mai stau mîine, și plec". Și el îi cădea în genunchi, o ruga, făcea apel la toate amintirile comune, la acele icoane sfinte ale dragostei lor, înșirate pe niște pereți invizibili, pe care el adesea le privea, dar de care ea uitase de mult, și-o ruga să aibă răbdare, se va obișnui, și-or să ducă o viață fericită, acolo, la Timigeni, dar construcția vieții lor înseamnă înlăturarea imaginii mai vechi despre viața din trecut a fiecăruia în parte, de unde se trage și ce merită, să-și construiască viața asta așa cum țăranul începe în plin cîmp gospodăria cu o colibă, și ea își punea mîinile la urechi, să nu audă, să nu-l audă, și-nfunda capul în perne, și hohotea de plîns. Bătăi în ușa, apoi în geam. Ora unu noaptea și-afară ploaia se transforma în fulgi de ninsoare. „Nu poate să nască", bîlbîise bărbatul din fața lor, cu fața udă, scurgîndu-i-se șiroaie de pe căciulă pe umeri. El cu brațul peste creștetul ei, sprijinit de ușorul ușii, și ea cu chipul pietrificat în fața țăranului. „E departe?" „La celălalt capăt de sat". „De ce n-ați transportat-o cu ceva?" „Pierde sînge. Ne e teamă să nu moară". A vrut s-o însoțească, ea n-a vrut. Că se duce singură. Că e și timigeanul. Și el două ore cu inima în dinți, fără să închidă un ochi, pictînd cu privirile tavanul. Și tîrziu auziră pașii, apoi scîrțîitul ușii de la intrare. Venise, în sfîrșit. Înnoroiată toată, peste genunchi, pînă la brîu. Pantalonii nu se mai cunoșteau. A început să urle ca o fiară, a deschis fereastra și-a aruncat trusa, s-a trîntit așa cum era în pat și-a izbucnit iar în hohote. El i-a tras pantalonii, a adus ligheanul, a încălzit apă și a spălat-o ca pe-un copil. A sărutat-o părintește pe frunte, apoi a întins-o în pat și-a adormit scîncind. Pe la patru dimineața a adormit și el. A doua zi s-a trezit, s-a îmbrăcat repede că întîrzia la servici. „Stai, a zis ea din pat, nu pleca, spală-mă! Cum ai putut să mă lași în halul acesta? Cum ai putut să te culci astfel cu mine? Nu ți-a fost rușine? Nu ți-a fost milă?" „Dar, Vera, ești curată!" „Spală-mă, îți zic! E noroiul tău, noroiul de dragul tău". Și s-a ridicat spumegînd, cu degetele încovoiate ca niște ghiare și mîinile întinse spre gîtul lui. Atunci s-a înfuriat, își văzuse în oglinda geamului chipul înroșit de sîngele care-i țîșnea prin vene și i-a strigat, cît a putut a strigat: „Nu e noroiul meu, e noroiul tău. Noroiul meseriei tale care a adus o ființă pe lume, care a înfrumusețat toamna asta cu o floare". „M-am săturat de poezie, de peisaj și de promisiuni. Spală-mă, te rog, spală-mă!". Două săptămîni a zăcut în febră, fără să doarmă. Singurele cuvinte rostite erau „spală-mă". N-a mîncat și n-a gustat picătură de apă. Tenul i se schimbase, pielea i se făcuse vineție și ochii îi păreau doi cărbuni aprinși. Abia mai vorbea, și în șoapte, aceleași cuvinte: „spală-mă". Atunci a pus mîna pe telefon și-a vorbit cu ai săi din celălalt capăt de țară să vină s-o ia, și ea s-a liniștit, și nu l-a mai privit cu ură, și-a adormit adînc, de parcă murise.

— Ce părere ai de toate acestea, tovarășe inginer-șef Pantea?

— Despre mine e vorba?

— Da, chiar de dumneata, zise delegatul județean care conducea ședința.

— Să vă spun ce părere am eu?

— Vă rog!

— Proastă...

— Explicați-vă!

— Știți? Eu am fost constructorul acelui proiect îndrăzneț al unui savant, cu privire la transformarea Saharei într-un grînar al Africii. Am fost acolo, tovarăși, pe cuvînt de onoare c-am fost, am zidit marele baraj în calea fluviului Congo, și ce credeți? În loc ca apele să se acumuleze ca să ia ființă Marea Centrală a Africii, din care urma să trag Nilul Secundar, pe care să-l duc prin inima Saharei, fluviul a săpat pe sub baraj, și tot a fugit unde era el obișnuit să se ducă: în ocean. Biata Sahara. Îmi era cu adevărat dragă. O iubeam atît.

Murmure și dialog în șoapte la prezidiu. Murmure în sală. Rîsete.

— Tovarășe, nu te simți bine?

— Lăsați-l, interveni Pleșu. O să vă explic eu. Nu e bolnav. E vorba de o reacție psihică.

— Totuși, fii mai explicit. Ce vrei să ne spui?

— Că proiectul acela avea o fisură. Că nu-i bine să execuți decît propriul tău proiect. C-o să-l abandonez definitiv și-o să am timp să mă ocup și de agricultura timigeană. Chiar dacă mă doare... Chiar dacă Sahara...

— Asta vrem și noi, tovarăși, asta vrem.

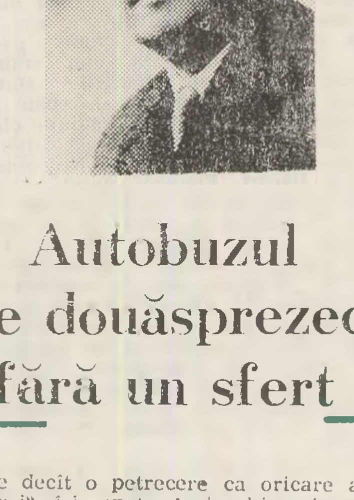
Se așeză. În tîmple îi băteau două ciocănele. Zootehnistul și viticultorul se întoarseră simultan și-l priviră. Aveau chipurile vesele:

— E bine, îi șoptiră, rotunjindu-și palmele la gură. E foarte bine. Și-l aplaudară tacit.

Suci capul și privi pe geam. Dincolo, printre copaci, peste acoperișurile caselor și mai departe, peste culmile timigene, se ascundea, apunea parcă ultima rază roșietică care-i amintea soarele de pustiu.

Avea să vină amurgul, dar în sufletul său se aprinsese deja o flacără: aceea a credinței că, în sfîrșit, a luat hotărîrea definitivă.

Mircea Șerbănescu

Autobuzul de douăsprezece fără un sfert

„Nu e decît o petrecere ca oricare alta între tineri", își repeta Anda chiar și atunci cînd lumina fu stinsă, dansul continuînd prin întunericul fumegos străbătut de eșarfe de lumină palidă, strecurată. Ea rămăsese nemișcată pe canapea, cu palma așezată pe catifeaua în care era îmbrăcată rezemătoarea din partea aceea; își dădea asigurări că putea oricînd să se ridice și să plece, dacă lucrurile ar fi devenit potrivnice gesturilor ei, doar nimeni nu avea cum s-o împiedice să facă aceasta. Acasă promisese că nu va întîrzia și că va prinde neapărat dacă nu penultimul, în orice caz ultimul autobuz. „Tata te va aștepta în stație, să ții cont", îi amintise mama la plecare, ca un ultim semn al dezacordului său cu privire la tentativa de ieșire „în lume" a fiicei ei. Nu fusese, totuși, împotrivă că-și dăduse cu puțin roșu pe buze, evident din dorința ca Anda ei să arate cît mai bine.

Mai dificilă fusese despărțirea de tată. Era clar că se străduise tot timpul să nu-și încrunte sprincenele și să fie neapărat glumeț, ca de exemplu recomandîndu-i să-și aducă aminte și de pingelele de la pantofi și să mai lase din cînd în cînd să-i scape cîte-un dans. Un tată înduioșător, din pricina căruia ajunsese foarte aproape de renunțare. „În definitiv nu mai sînt copilă!" își recomandase totuși, ceea ce își repeta și acum, ori de cîte ori unele exagerări din jur nu-i erau pe plac. Avea ocazia să-și astîmpere curiozitatea stîrnită în atîtea rînduri, prinzînd șușotelile colegelor ei, cum că la petreceri de acest fel merită să fii de față. Se vorbea de băieți, se învăluiau în mister unele aluzii. Hohotele de rîs, ca și tăcerile complice, închideau ca-n paranteze misterioase sugestiile cu privire la reprizele de dans și de cîntece. Fumul de țigară, mărcile lor răsunătoare, paharele în care clipea chihlimbarul, pipărau și mai mult comentariile și mai ales aluziile.

Anda nu fuma, din pahar abia dacă gustase; mai era îmbrăcată și „cuminte" în raport cu celelalte două fete, ceea ce o inhibase și o plasase de la început la oarecare distanță. Pînă a se stinge lumina își mai adresase reproșuri; că ar fi putut încerca și ea țigara, ce mare scofală!, că ar fi putut fi mai maleabilă în dans, că ar fi fost posibil să nu-și aibă necontenit conștiința de sine, punînd în loc picul de uitare de care citise undeva, într-un roman... Uitarea, atîta vreme cît era nevoie de ea ca să se poarte întocmai ca prietenele ei și cît și-ar acorda favoarea de a alege dintre băieți pe unul acceptabil, de ce nu?, pe cel înalt și subțire, cu ceva serios pe figură, chiar dacă absența expresiei și nepăsarea...

Cît de adevărată îi era seriozitatea nu avea cum să-și dea seama. Uneori grimasa gurii lui exprima mai degrabă blazarea; așa i se întîmplase cînd cineva din grup remarcase că Richi (așa îl chema pe tînăr) își mișca picioroangele ca un cocostîrc. Cum să ia nesinchisirea lui? Dar și indiferența față de hohotul de rîs care însoțise observația, fără îndoială răutăcioasă. Petrecerea nu prea era cine știe ce. În fond erau două perechi, cea de a treia trebuind probabil să o formeze ea și cu tînărul cel înalt. Că n-o formau încă nu era din vina ei; Richi nu-și găsea locul. Se ducea și venea călcînd rar, aproape meditativ și necontenit cu paharul în mînă cum se vede prin filme.

Îl urmărea amuzată. Ce i-o fi clocind mintea? Se zbătea ca în căutarea unei poteci — de apropiere de ea, sau ca să se depărteze. El în mișcare continuă, ea neclintită pe locul ei. Ce-ar fi să ia ea inițiativa și să-l cheme alături, pe banchetă, numindu-l firesc, ca între prieteni: Richi — Vino încoace, Richi. Sau în limbaj liber — Fă-te-ncoace!

Inacceptabil.

Cu ideea respectivă, ca-n anecdotă, nu avea cum să fie de acord. Deși sînt și alte mijloace ale chemării; de exemplu, o poziție mai puțin țeapănă, o mișcare mai cochetă, luînd încă o dată în mînă paharul cu un strop chihlimbariu de vermut. Imagină și-o țigară între degete. Se puse în ipostaza așteptării, lui Richi oferindu-i foc. Dar cum să-i mulțumească într-un limbaj potrivit cu felul lui de a fi? Abandonase ca inadecvate toate variantele stupide, mai înainte de stingerea luminilor. După aceea îi păru bine că rămăsese neclintită și tăcută la locul ei. Deslănțuirea de umbre în dans care urmă îi puseră din nou la încercare gustul, acesta reacționînd cu o amărăciune resimțită și olfactiv. A fost și clipa aleasă de Richi să se apropie și să se așeze pe aceeași banchetă. Ținea neapărat să ciocnească și neavînd cu cine.. Ceilalți erau trecuți —după el — în lumea... umbrelor.

— Bea tu cu mine, o provocă el de-a dreptul și întinse insinuant paharul către ea.

— De ciocnit putem ciocni, fu ea imediat de acord, luîndu-și paharul de pe măsuță și îndreptîndu-l în direcția lui.

— Nu admit numai să ciocnim și să nu bei!

Anda își apropie de formă buza paharului de propria buză: Să nu trișezi îi ceru el, paharul se dă peste cap! Schiță chiar gestul de a-i împinge el paharul și ea îl fulgeră — Să nu îndrăznească!

Repuse paharul pe măsuță și rămase nemișcată cu mîinile adunate în poală. De fapt era încordată, pregătită, în gardă. Îi refuză și țigara. Stăruința lui o enerva. Totuși încercă să fie agreabilă — fuma și așa destul de la țigările aprinse de alții, zise.

— Ce fel de fecioară îmi ești și tu! De unde apari? Din ce trecut cu mironosițe și obraze palide?

Cum ea nu răspunse, el își goli paharul.

— Să fiu în locul tău... Ea îi taie de la început șirul de cuvinte: De ce să fie altul în locul ei? Ea era așa cum era și socotea că e bine.

— Bine e să-ți traiești tinerețea. Să nu-ți pară rău de nici o clipă trecută.

— De unde cunoști tu ce regret eu sau ce nu regret?

— Te știu bine cum ești.

— Și cum sînt?

— Cum nu se potrivește cu tinerețea. Tinerețea se cere trăită în așa fel încît să nu-ți pară rău de nici o clipă trecută.

— Asta parcă ai mai spus-o. Însă nu contează. Să înțeleg că după tine nu aș fi tînără?

— Tu ești întruchiparea cuminției.

— Te deranjează?

— Nu mă deranjează. Dar dacă tot mă întrebi, eu îți răspund cu părerea mea despre cumințenie: e o prostie. Asta mă deranjează. Uite, te observ de la începutul serii. Te studiez, dacă-ți place mai mult. Mă interesezi pentru că te vrei o excepție; nu ești însă exact aceea care întărește regula. Cît știi tu despre dragoste în afara celor ce-ai citit prin romane și ai văzut prin filmele cu povești siropoase? Ia spune-mi, după mintea ta ce e dragostea.

— Aș putea să-ți dau răspuns că nu sînt pregătită pentru tema asta. Nici nu-mi face o plăcere deosebită s-o discut în decorul acestei seri. Totuși, am să fiu concesivă. Dragostea este un cumul de sentimente și trăiri fundamentale.

Grimasa lui blazată. Și absența lui scurtă în scopul de a-și umple paharul. Apoi replica — Dragostea e un sport, scumpo. Splendid și dulce.

— Sînt convins că n-ai încercat nici măcar gustul sărutului. Facem o probă?

— Să nu te-apropii mai mult.

Nu rîsul lui, hohotul nesuferit atît de asemănător cu un firiz care pătrunde în lemn, ci un început de răsturnare în sine o dezechilibră și o ameți. De ce nu s-ar arunca în brațele întinse spre ea, de ce nu ar încerca să pătrundă taina gurii de-atîtea ori surprinsă în grimasa blazată și disprețuitoare? Își căută glasul ca să întrebe învingîndu-și răgușeala și nesiguranța — care-i era sportul preferat.

— Credeam c-ai înțeles și singură.

— Oare, pe sportivi nu-i poartă-n joc pasiunea creîndu-le în efort sentimentele, tăria morală? În întrecere pînă și valoarea adversarilor își are însemnătatea.

— În sportul preferat de mine, valoarea adversarilor constă în consens. Ei sînt ca versurile dintr-o poezie: trebuie să rimeze.

— Bineînțeles, dacă nu e vorba de versuri albe.

— Știi că-mi placi? Mă dau în vînt după dispute. E palpitant să culegi lauri după ce învingătorii — pentru că sînt doi învingători — au căzut de acord că nu au căzut de acord. Nu-i așa că am dreptate? Și-acum să trecem la fapte.

Întinse brațul spre ea. Palma lui i se așeză pe umăr. Ea și-l retrase. Căutările lui dădeau greș, bustul ei evita atingerile. Anda reluă „disputa"; el vorbise de dragoste și de viață, în van, desigur, și simplist, la prima vedere și la primul impuls, cînd și una și cealaltă, și dragostea, și viața, sînt la fel de întinse și adînci.

— Vorbești ca la teatru, scumpo. Replicile le înveți mecanic de la alții, de la cei ce le gîndesc. Pînă și intensitatea expresiei îți vine de la regizor. Întoarce-te la tine și bucură-te de clipa prezentă.

Ca urmare se prăvăli către ea, silind-o să-și părăsească locul.

— Ești o gîscă! Ce cauți aici? Ce vrei de la mine?

Privindu-l de sus ca pe o curiozitate îi venea să-i spună cu milă: Și tu cine te crezi și unde te crezi? Ce, în fiecare clipă întinzînd mîna culegi ce n-ai semănat și n-ai îngrijit, numai fiindcă ți-a ieșit din întîmplare în drum?

— Scumpo, n-ai vrea să-mi aduci un pahar plin? Mi s-a făcut sete cu tine. Tu aparții speciei care produce sete.

Redevenea partenerul de petrecere.

— Îți aduc de băut, cu o condiție: să dansăm după aceea.

— Logic, conveni el.

Ea nu se duse nicăieri, în schimb, întinzînd mîna, îl ridică de pe catifeaua banchetei.

— Mi-ai și adus ce ți-am cerut?

— Un pahar plin, îl asigură ea voios. L-ai dat dușcă pe loc.

— Atunci... să dansăm.

Ritmul fierbinte o cuprinse numai pe ea. Bucuria dansului ilumină fața Andei, rotundă ca un ban de argint. Richi dinaintea ei se scutura zvîcnind aiurea, ca un capăt de frînghie în bătaia vîntului. Departe de un consens între ei, fata se unduia ca și cînd ar fi fost singură, numai ea și cu ea, față în față, în lumina scăzută și fumegoasă.

Bărbatul cu tîmple cărunte rămas singur în stația de autobuz după ce acesta închisese ușile cu un troznet sec și se urnise greoi, trăi o senzație de dezorientare. Din penultima cursă, printre cei ce coborîseră și se risipiseră vertiginos, nu fusese și cea așteptată de el. Lîngă fiorul de îngrijorare, stăruia celălalt, al încrederii, al certitudinii. Anda va sosi cu ultima cursă, asta în afară de orice îndoială. Chit că întîrzierea nu o luase în calcul prea mult. Cu mîinile în buzunare, bărbatul încercă să-și reia cursele de la un capăt la altul al stației. Se opri, însă, ca să își îndrepte privirile în direcția în care știa că o fereastră luminată licărea în adîncul nopții tot în numele aceleeași așteptări. Era de datoria lui să-și liniștească femeia: „M-am înțeles cu fata să caute să prindă acest penultim autobuz, tocmai fiindcă l-am avut în vedere pe ultimul. Știi doar cum sînt tinerii cînd îi stăpînește dansul: pierd noțiunea timpului".

Ușor poți liniști o femeie. Dar o mamă?

Bărbatul își reluă plimbarea pe fîșia de asfalt, sub lumina palidă a becurilor. Umbra i se zbătea cînd într-o parte, cînd în alta, ca un pendul de orologiu.

...Acum, cînd din depărtare răzbate distinct ecoul unui motor puternic, mai mult ca sigur de autobuz, al ultimului din seara tîrzie... Ascuțindu-și auzul, fixa cu intensitate locul unde urma să apară din clipă în clipă greoiul vehicul... Zgomotul de motor se intensifică rapid și deodată la colț flutură pînza luminoasă care-i anunța ivirea. Se și ivi, îndreptînd doi ochi de foc spre apropiatul lui popas. Încă de la distanță, o privire încordată căuta să pătrundă în spațiul luminat galben al interiorului. Anda!

Apoi, autobuzul se înscrise legănîndu-se ostenit în curba strînsă a stației. Fascicolele de lumină ale farurilor se înfipseră în pupilele celui în așteptare, făcîndu-i nervii să zdrăngăne pe toată întinderea lor.

Și în ochi — înțepături și lacrimi.

Ion Hurjui

Lup singur

va fi și ora aceea
mijlocitoare trecerii —
un autobuz ducînd
o singură persoană

cîmpia uscată nisipul ars
lup singur îi va da tîrcoale
în goană!

să nu fi rămas nimeni?
să nu fi rămas
nici arsura aceea?
mirosul auzul văzul...

cîmpia uscată nisipul ars
lup singur îi va da tîrcoale
în goană!

Colindătorul

umbra merge înainte
sau după aceea vine
colindă precum colindătorul
în jurul casei fără mine

nehotărîtă își lasă
neliniștea vrerea
într-o fereastră deschisă
chemarea frigul tăcerea

taie încet mersul —
timpul urcă învinge
deasupra umbrei pădurea
deasupra pădurii ninge!

Plîngerea înotătorului

imposibil acest om!
iată-l se apleacă
și se absoarbe în sine
într-o picătură de apă
deasupra rîului

căutîndu-se
fără să fie căutat
n-are cu el decît o respirație
inspirul / expirul!
omul apelor se absoarbe în sine

sunetul valurilor cheamă
în fluviu înotătorul
imaginea lui întrece mereu
altă imagine proiectată pe cer
inspirul / expirul!

În așteptare

ninge nu-i așa!
in așteptare
anotimp rece
în fiecare zi

ordinea lucrurilor
se schimbă
sentimentele teama
lumea

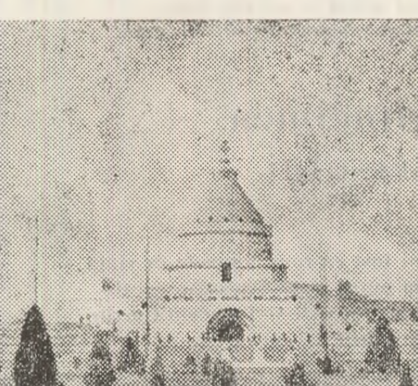
lîngă lentoarea
pîrîului
fuga acasă
(legea-i prefacerea)

Moneda de schimb

culoarea ochilor s-a întunecat
către dimineață!
înșeală și nu știu —
prefac prefacerea

milioane de microbi
refac unitatea lumii!
privesc prin ferestrele mate
înlăuntru sînt eu

o sumă de idei pentru schimb
acopereau parțial
teama de moarte!
(culoarea ochilor s-a întunecat)

Mărășești: Mauzoleul eroilor din primul război mondial

Florin Muscalu

Gîndirea stelelor

Ce gîndește o stea de-asupra pămîntului ?
Cine se află în ea își spune poetul,
Ce răcoare oarbă de vremuri este ceru-nstelat,
Vai ! credeam, toate vin încetul cu-ncetul...

O stea ne gîndește pămîntul orbind,
Cine-i în ea filosoful arată...
Trei mari mări și trei munți și pustiuri
Nu pot face la un loc un băiat și o fată...

Ce gîndește o mare, privindu-se-n cer,
Celelalte amurguri ne spun prea puțin...
Lebăda neagră omoară lebăda albă
Alături zburînd și în cerul divin...

Ce gîndește o stea, O !, cît mai putem
Oameni fiind, gîndirea stelelor vrem...

Castelul flamand

Ei lucrează în mijlocul pădurii
După scorburi vechi și după legi
Un castel flamand ca un dezastru.
O corabie-a ieșit, cu pînze reci...

Vîntul ce trecuse printre arbori
Le pierduse mințile prin jur,
Ei credeau că sînt, lucrînd, pe mare,
Și lucrau ca toamna frunzei, pur...

Nimeni nu-i pusese-atunci la lucru.
Au venit pentr-un castel flamand,
Să-l înalțe-n fața stelelor acele
Ce împovărau cerescul land.

A ieșit corabia aceasta. Cine merge, merge,
Cine nu, chiar nu !
O corabie ce 'putrezește-n codru,
Pînzele de moarte ea le-avu...

Elegia cetății postume

De unde, de unde se-adună,
Această ceață postumă,
Bătută cerese în filigran ?
Ea vine la noi an de an
Se-așază pe față, s-așază
Tremurătoarea ei Rază...
Dar cine-o ridică, cine-o trimite
Niciodată nu se știe. Și mi te
Găsește în armurile grave
Ca soldatu-n Pompei stins de vreme și lave...
O trage o pasăre, un om sau o lume,
O trage cel ce nu are nume
Și-o trimite din pămînt pe pămînt
La domnia surdă, fără cuvînt...
Chiar acum a intrat în aceste, cu zorii-i
Luminînd din postum teritorii...
Au crezut că-n tăcere stă veacul
Că acolo-i tăcerea, cum macul
De sînge adoarme-n cîmpie.
Însă veacu-și lumina lumina lui vie,
Și-o vedeam și-o simțeam și-o credeam
Ceața vieții, postumă ; ne încețoșam...
Cineva a dat foc la groapa comună
Unde ard scheletele veacurilor și se adună
Ceața sfîntă ce nu are lume,
Fum al veacurilor, fără de nume...

Adîncimea surîsului

mamei

Cît ai fost ca roua limpede în viață
N-am putut s-aduc acasă-o poezie
Să mai fericești și Tu acolo Curțile
Liniștii, atît de purpurie...

Ți-am îngenunchiat chiar prea puțin
Însoritul tragic ce am fost la rînd,
Și acum, tu părăsită catedrală
Ca o orgă ești, pe sub pămînt...

Pun urechea și aud cîntînd
Sub pămîntul greu, neomenesc.
Oasele surîsului de mamă
În spre cer încet se adîncesc...

Poemul de seară sau o scurtă preumblare prin flăcări

Mărturisesc că am avut intenția să scriu un studiu critic pertinent, destul de exact, sobru și chiar sever pe alocuri despre poezia lui Daniel Corbu, dar de la intenție la realizare e o cale lungă, mi-am pus ambiția și fantezia la încercare, dar **ieșirea** din poezie pentru un poet, mă consider totuși poet, e mai grea sau, mă rog, e la fel de grea ca și **intrarea** în poezie. A ieșit deci un text cu totul altfel decît cum l-am avut în cap, imaginația mi-a jucat și de data asta festă, astfel că mă simt nevoit să încep cu ce ar fi fost mai bine să închei, cu o mică notă explicativă. Lucru care nu-mi stă tocmai la îndemînă.

Po.nind de la titlurile celor două volume de poezii ale lui Daniel Corbu, **Intrarea în scenă** și **Plimbarea prin flăcări,** prin mici digresiuni și ocolișuri m-am „abătut" de la intenția mea și rezultatul a fost ceea ce se va vedea mai jos : un text parabolic. Titlurile volumelor au fost pentru mine un simplu pretext pentru digresiunile care urmează ; totuși trebuie să spun că n-am lăsat imaginația să lucreze în voie, ci am subordonat-o unui labirint logic, urmărind să redau, să mă apropii cît mai mult de atmosfera poeziei lui Corbu. Titlurile cărților sale mi-au fost ca o fereastră prin care am încercat să văd „splendidele grădini ale aurului", adică ale poeziei. Cititorul va scuza criticul și va ierta poetul. Rog de asemeni să fiu scuzat pentru abuzul de imagini și de perifraze, dar așa cerea textul. Cel care stă la fereastră și admiră un peisaj frumos ce se deschide în fața sa e vinovat oare pentru imaginile și cuvintele care-i trec prin minte ? Iar eu am încercat aici chiar mai mult : am încercat să lucrez cu ideile. Am pornit de la două titluri parabolice și n-am putut ocoli metafora. Se știe apoi că orice parabolă e o metaforă mai vastă și în cadrul ei fraza, chiar cînd este simplă și concisă, fără podoabe, capătă alte deschideri, se încarcă de sensuri nebănuite. Oglinzile vor primi raze de diverse culori și cititorul va vedea textul cînd într-o lumină, cînd în alta. Întregul joacă aici rolul prismei care descompune lumina, iar cititorul n-are decît să „rotească" textul în lumina pe care o are în el.

Dar să începem cu începutul. Referitor la **Intrarea în scenă,** titlu care spune mult despre teatralitatea poeziei autorului. Nu de mult, la o întîlnire cu publicul, un tînăr regizor de la Teatrul Național din Iași vorbea despre relația dintre actor-regizor-autor-text-public și făcea următoarea comparație : un actor este o ușă pe care intră regizorul și spune : Stimați spectatori, în seara aceasta vă prezint următorul spectacol, vă rog însă să aveți un pic de răbdare, mi-am uitat ochelarii în cabină și nu reușesc să descifrez textul. De care text e vorba nu spune. Spectatorii așteaptă tăcuți, iar regizorul (spectacolului ?) iese de pe scenă. În urma lui ușa-actor rămîne deschisă pînă la terminarea spectacolului și actorul rămîne singur pe scenă. Regizorul însă nu se mai întoarce, iar spectatorii uită ce așteaptă, și sînt prinși de jocul actorului. Textul este acum actorul, ușa rămasă deschisă după plecarea autorului. Este un joc dublu de oglinzi : actorul se oglindește în public, iar publicul se răsfrînge, se identifică cu actorul. Actorul devine acum **sensul** textului, iar fiecare spectator o ușă deschisă pe care pătrunde actorul. Spectacolul de teatru este astfel un labirint alcătuit din tot felul de uși-sensuri ce se închid și se deschid pe măsură ce piesa este jucată pe scenă. După terminarea spectacolului spectatorii ies din sală purtînd în circă personajele din piesă, pe actorii care au dispărut după cortină. În **Intrarea în scenă** a lui Daniel Corbu personajele mai degrabă ies decît intră, mai mult dispar decît apar în fața sălii de spectacol, pe care nu știu de ce eu totuși mi-o închipui goală. Autorul își împinge personajele pe scenă, apoi le retrage printr-un discurs de efect. Iată, de pildă, Înotătorul din poezia cu același titlu ; sătul de glorie, de adulații, Înotătorul se scufundă încet în anonimat : „Pot să spun că era o minune a acelui oraș, înotase prin zeci de bazine, cîștigase atîtea campionate, viața îl ținea întotdeauna deasupra, și toți îl priveau cum trecea ca un fel de Iisus pe ape, plutind în ușoara irealitate a legendei și toți îl priveau cum trecea despicînd apa cu brațu-i puternic, stricînd luciul apei mai subțiri ca un fir de speranță ; pot să spun că era o minune a acelui oraș și că deodată i se făcu dor de adînc și se lăsă la fund, iar ceilalți, așteptînd, credeau că e o glumă". Aici mă deranjează metafora „ușoara irealitate a legendei", metafora ar fi trebuit să fie mai concretă. Eu aș fi pus, de pildă, „stricînd luciul apei mai subțiri ca un fir de păianjen" sau „mai subțiri decît un văl de mireasă". Vălul de mireasă ar fi dat, aici, o deschidere mai mare. **Firul de speranță** pare contrafăcut și îmi aduce aminte de tehnica lui Traian T. Coșovei. Mă deranjează în poem și versul „ușoară irealitate a legendei". Dar oricum, poemul e remarcabil, de mare efect. Unul din cele mai limpezi, scrise de poetul Daniel Corbu. **Înotătorul** ne trimite cu gîndul la finalul romanului lui Hermann Hesse **Jocul cu mărgelele de sticlă.** Ajuns la culmea aspirațiunilor sale, la culmea desăvîrșirii spirituale, **magister ludi** se aruncă în apa limpede ca de cleștar a unui lac de munte, aici simbolul conștiinței sale, și dispare fără urmă. În același timp, poemul trimite și la finalul filmului **Singurătatea alergătorului de cursă lungă** a lui Tony Richardson în care cîștigătorul cursei se oprește la cîțiva metri de linia de sosire și refuză să mai înainteze. Lumea îl încurajează, apoi toți îi întorc spatele.

În cel de-al doilea volum al său, poetul Daniel Corbu propune (cititorilor) o plimbare prin flăcări. Doamnelor și domnilor, poftiți să ne plimbăm prin flăcări, azi are loc cea mai mare reprezentație, ultima, poftiți, vă rog, nu vă fie teamă, nu costă nimic, spune poetul (care ? D. C. sau D. N. ?). Și mai spune (cine ?) : Flăcările nu ard, flăcările sînt inofensive. Ne vom plimba cu mîinile la spate prin flăcări, cum altădată filozofii prin grădinile din Academos. Vom discuta. Ce vom discuta ? Cuvinte. Cu cine vom discuta ? Cu cuvintele. Ne vom plimba cu ele prin flăcări. Fiecare cuvînt e un domn orb ce traversează strada, condus de un cîine, tot un cuvînt. Înainte de a coborî de pe trotuar cîinele are grijă să-și ciulească urechile. Un cîine cu urechi mari. Din dreapta nu se aude nimic, nici o mașină. Mașinile stau la semafor. Tramvaiele claxonează acolo. Cîinele îl trage pe domnul orb în mijlocul străzii. Strada e-n flăcări. Cîinele se oprește din nou, adulmecă în dreapta, în stînga. Roțile ruginite ale vagoanelor ard, șinele tramvaielor urlă prin oraș. Cîinele își lasă urechile în jos : semaforul e pe verde. Atențiune, mașinilor, rămîneți pe loc, pe stradă trece un om orb, el e cititorul.

Cititorul trece prin flăcări, îl conduce un cîine. Cîinele e un cuvînt și flăcările tot niște cuvinte. Cuvintele nu ard. Cuvintele nu ard decît înăuntru, în piept, acolo e vîlvătaia. Tramvaiele pornesc de la semafor. În fiecare stație se urcă bărbați și femei cu umbrele de flăcări în mînă. Deasupra lor cade o ploaie de flăcări. O ploaie de flăcări se scurge pe burlane. Flăcările curg șiroaie pe străzi. Aveți grijă să nu călcați prin flăcări. Acoperișurile sînt niște piei întinse, de cîine, în care ploaia bate darabana. Copiii stau cuminți la geam și privesc. Bătrînii ies cu prapuri în stradă, părul lor alb e în flăcări. Prin mijlocul străzii merge Poetul orb, noul Homer ?, cu țeasta rasă și hainele umede de flăcări. Bătrînii părinți îi ies înainte cu sare, cenușă și pîine, după datină. În pieptul Poetului e pîrjol, vîlvătaie sumbră. El e ca o casă care a luat foc, e templul ce arde. Iese fum pe nări, pe gură, pe creștet, acoperișul minții lui. Grinzile se prăbușesc înăuntru. Scoateți repede, scoateți cît mai repede patul afară, scoateți masa de scris, scaunele, cît mai e timp. În prima cameră e Poetul cu iubita lui, stau în pat. El v-a spus : Acest om stă întins în pat. Iubita lui e o flacără vie. El nu vede, nu aude nimic, scăpați-l din pîrjol ! Orice piept e plin de mobile, dulapuri, cuiere. În dulap stau costume de haine, cămăși, pijamale, ciorapi. Hainele stau pe umeraș, pijamalele atîrnă mai jos de plămîni. Poetul cînd se plimbă prin oraș / nu uită să-și cumpere un umeraș. Cu umerașul pe umăr, Poetul se plimbă pe străzi, strigă : „uneori visam femei adormind cu bocancii bărbaților plecați la război" și „strigătoare la cer e fățărnicia ferestrelor" sau „e bine să mîngîi și partea cea mai săracă a zarurilor". Poetul trece pe străzi, „orele cad precum păsările înghețate din copaci iarna", la picioarele sale. O cruciadă a îndoielilor îi traversează munții din creier. Cu brațele și întrebările sale caută să îmbrățișeze mulțimea. Moartea vine spre el pe un drum drept, sentimentele sale se retrag în cărți. Cu inima însîngerată, Poetul se înalță peste oraș cu **propria sa umbră în brațe.** Strigă în urmă : „iată-te cu trecutul pe umeri, te-ai umplut de pămînt, îl scuturi de pe haine, de pe limba din suflet ; visezi cu pămînt, scrii cu pămînt, prin memorie trece întotdeauna un rîu, și o casă roșie..., bunicul aruncă pămînt în sus și face o fîntînă de afundat în ea chipuri". Apoi Poetul traversează cerul proferînd cuvinte amenințătoare. Norii ard, cerul e în flăcări. Poetul se plimbă prin ele. Flăcările sînt un poem. Ele îl ard în măsură în care arde poemul.

În cartea a cincea a **Istoriei naturale** a lui Pliniu cel Bătrîn găsim următorul pasaj despre flăcări : „În fierăriile din Cipru se poate vedea o muscă mare cu patru picioare : unii o numesc **pryală,** alții îi dau numele de **pryaustă.** Ea trăiește atît timp cît se află în mijlocul flăcărilor, dacă zboară mai departe moare". Și acum din Daniel Corbu : „acum că poezia ți-e nevindecată rană (așa cum marea e mireasa înecatului) că ești egal în drepturi cu singurătatea, fericit uneori ca orbii care visează focuri de artificii (...), spune-mi TU — mi-a spus Poezia — și hai să ne începem plimbarea prin flăcări".

Înainte de a începe plimbarea prin flăcări cu mireasa sa Poezia, aș vrea să-l întreb pe poet dacă a auzit de Pryausta ? Ce crede despre ea ?

Nichita DANILOV

Ioan Vieru

Binele frumosul

întoarsă-n timp
ne implică
noua imagine

alcooluri umilind hazardul casei

binele frumosul
moartea florilor o cunosc
în vară și toamnă
primăvara ți-a smuls
acel surîs integru

în constelații
ursitoarele-au vrut pasul nisipul
fiară flămîndă.

Plan secund

o roză naște oglinda
în care sîntem văzuți frîngînd-o
într-o Atenă
cu păsările la fel de ușoare
ca aerul

îți pui întrebarea
ce va săgeta inima tînărului
dus între oști
ori poate el este prețul
unui mileniu
flamura albă ?

Crepuscul iertînd

vreau să știu ce lupte au fost
înlăuntru verii și toamnei
înlăuntru unui car triumfal

purpuriu visul a mințit
marea

pe cel dus departe l-ați uitat
în fatala curbă
a orei
a cîta oară vîrsta
nu va crede în orologii
în plopii uciși în fereastra
camerei mele ?

o balanță de aur disculpă
cenușa
în momentul cînd scriu
un gînd ricoșează
de zidul alb
știind totul.

Vultur alb

o înșirare a norilor ne tulbură
firile

nu e loc să te desprinzi
de temeliile casei

ne vom privi în față
din chihlimbarul secret
și nu se va ști
ce-am fost
unul pentru celălalt

catargul apără marea

veștile-au adormit mecanismele
stelei fixe
cu disperare se năpustesc spre ea
cu disperare auzi prin ușă
de la mii de kilometri
Orient Expressul
vulturul alb al semafoarelor.

Georgeta Eftimie

Nostalgie...

A mai căzut o frunză
din anii risipiți datori în bucurii —
dar faguri de neliniști
cu grijile pe praguri gata să mă-mpresoare
m-am apărat de ele ținînd în dinți o floare

De multe anotimpuri noi mergem împreună
Toamna să mă înflorească sub zodia cea bună
ca să uităm că steaua e stinsă jumătate
că steaua în fereastră nerăbdătoare bate ...

la rîul ce mi-a dat apa pentru botez
Adesea m-am întors bunii să-mi priveghez
cu floarea mea mă apăr de umbre și
neliniști
Și-s gata-n pădurea de neam să înnoptez.

Acasă...

Aurul urcă-n copaci
rug de flăcări
soare blînd
căprior și căprioară glas de
taină ascultînd
păsările cîntătoare au plecat în
cele zări
și plecarea lor mă doare
pînă la lacrima dintîi
cîntul lor mi-i căpătîi
dorul lor în mine-l port ;
iar acasă cînd mă-ntorc
mă opresc și eu din drum
și-un descînt, șoptit, rostesc
cu codrul să mă-nfrățesc :
de-aș fi pasăre de-aș fi
cîntul mi l-aș înflori
din izvorul și din iarba
unde dorm marii bărbați
ce-au 'nălțat peste carpați
tricolorul românesc
și rotundei Hore slava
din Alba pîn-la Suceava
și tot lor le-aș dărui
Pînă-n cîntec m-aș zidi.

Cîntec

Leagănă-mă rîu de soare
de la Dunăre la mare
leagănă-mă spic de dor
de la sete la izvor
și mai naște-mă o dată
dragoste dintîi curată
și mai dă-mi un strop de vis
Chiar de-i pentru vămi promis

Bunule pămînt mă lasă
într-o floare să-mi fac casă
să-ți fiu cînt să-ți fiu crăiasă
brazda pîinii s-amiroase
a amiază despletită
și a pasăre doinită.

dialogul artelor

Desen de I. Al. STERIADI

„Cu vioara, pana și bagheta“

George Enescu a trăit cu toată intensitatea simțirii lui de artist nepereche anii primului război mondial. S-a dedicat trup și suflet cauzei poporului român. A părăsit marile scene ale lumii, odăița sa de lucru, s-a întors acasă și s-a înrolat în bătălia pentru Unirea cea Mare. Sub puterea sa proteică s-a alcătuit orchestra simfonică care a concertat în acele zile de restriște în Sala Teatrului Național din Iași, presărînd bucurii și speranțe în sufletele sîngerînde.

A găsit timp și putere să meargă și să le cînte rănițilot și soldaților, să-i îmbărbăteze cu vraja cîntecului și cu înțelepciunea vorbelor.

I-a fost dat să trăiască bucuria victoriei. A făcut-o din imbolduri lăuntrice, mînat de acea dragoste pentru țara lui, care a fost o permanență a vieții sale.

* * *

Copilăria lui George Enescu, se poate spune, fără a greși cît de puțin, a trecut ca o părere, ca o boare de vînt, ca un susur, ca un foșnet, ori ca un chiot de fată iubeață, pierzîndu-se în nemărginirea cîmpiei. A fost scurtă și dureroasă, fără libertatea aceea fără seamăn pe care numai pe tărîmul copilăriei o poți avea. Poate că această tiranie a iubirii, a dragostei față de un copil pîndit, după credința părinților săi, de primejdii multe și nevăzute, a avut și partea ei bună, l-a întors pe micuțul Jorjac, cel mai adesea lipsit de tovarăși de joacă, mai mult spre lăuntrul său și i-a forjat voința, învățîndu-se de mic să-și găsească forța interioară spre a se lipsi de bucuriile obișnuite ale vieții și a se robi muzicii, artei.

In „Amintirile“ sale, pe care Bernard Gavoty a avut fericita inspirație să le înregistreze pe bandă și mai apoi să le încredințeze tiparului, George Enescu face mărturisiri elocvente în acest sens. „Părinții mei au fost mai degrabă înspăimîntați, decît fericiți de această naștere: dacă aveau să-l piardă și pe al optulea copil? Cînd mi-amintesc de copilărie, parcă simt încă în jurul meu grija plină de teamă în care creșteam. Mă păzeau de cele mai neînsemnate primejdii, tremurau la cel mai mic semn. In această seră înăbușitoare și plină de patimă am crescut prea repede și dacă sînt astăzi un om mai mult decît sensibil, ca o rană vie, pricina, cred, o datorez copilăriei mele“.

Această neobișnuită tiranie a afectivității părintești nu e un capriciu maladiv al părinților, ci își are explicații firești. Cînd George Enescu vine pe lume, la 19 august 1881 la Liveni. Dorohoi, mama lui, Maria Enescu, născută Cosmovici, are 43 de ani. Acesta este al optulea copil, dar nici unul de dinaintea lui n-a supraviețuit. Doi au murit de mici, alți cinci s-au prăpădit ca urmare a unei epidemii de anghină difterică. Acest element din biografia familiei, care își va pune decisiv amprenta asupra copilăriei lui George Enescu, va juca un rol important în drumul pe care acesta îl va străbate. Poate plecarea copilului la Viena, a lui Jorjac, cum îl dezmierdau părinții, departe de casă, nu s-ar fi petrecut atît de devreme, ar fi întîrziat de bună seamă, de nu s-ar fi răspîndit zvonul izbucnirii unei noi epidemii de anghină difterică. Acest zvon alarmant l-a determinat pe Costache Enescu să dea curs mai repede decît și-ar fi dorit sfatului lui Eduard Caudella, care după cea de-a doua întrevedere cu George Enescu, l-a îndemnat pe tatăl său să-și trimită fiul la Conservatorul din Viena. Jorjac avea numai șapte ani. Bătrînul Caudella vedea cu ochii minții hăt departe. Prin acest copil muzica românească putea intra în tezaurul lumii. Deși ieșirea impertinentă a copilului de cinci ani, care, la cererea lui de a-l auzi cum cîntă, îi pretinsese să o facă el întîi, să vadă ce știe, îl mîhnise, făcîndu-l să exclame: „Ce copil rău crescut“, Eduard Caudella, fostul elev al lui Vieuxtemps, avea superioritatea și generozitatea oamenilor cu adevărat mari. El nu se putea împiedica în fleacuri. Întrezărise în acest copil o forță telurică a muzicii, căreia trebuia să i se dea avînt, ca să se dezvolte. El nu mai avea ce să-l învețe. Doar spiritele profunde au o asemenea înțelegere a lucrurilor și tăria de a se scutura de povara orgoliilor meschine. Enescu nu uită peste ani această întîlnire, o evocă în aceleași „Amintiri“:

„In 1888 împlinesc șapte ani. Vîrsta marilor rătăciri... La noi se răspîndește zvonul unei epidemii de difterie. Părinții mei care și-au pierdut cinci copii în urma acestei înspăimîntătoare boli, se pregătesc să plece. Inainte însă sînt dus, încă o dată la Caudella, atenție la mîinile micului Enescu! De altfel, ceea ce a spus părinților mei era mai mult decît o încurajare: „Trebuie cultivate darurile acestui copil și trimis la Viena...“. Voi părăsi deci această ambianță rurală, caldă, fericită făurită din înțelegere mutuală între stăpîni și slujitori, pe care, din fericire, o voi regăsi în fiecare vară, în timpul vacanței. Și totuși, privind cum se depărtează casa unde te-ai născut, meleagurile unde ai trăit înconjurat de dragoste, de grijă, de natură, porți în suflet o neliniște, aceea de a-ți lua rămas bun, pentru totdeauna, de la copilărie...“.

Această neliniște va fremăta în sufletul său întreaga-i viață. Un timp al copilăriei care a săgetat bolta vieții lui George Enescu ca un fulger, a cărui lumină va arde însă în lăuntrul său cît va trăi pe acest pămînt. Acei ani de germinare vor lăsa semne adînci, ce se vor răsfrînge în tot ceea ce a întreprins de-atunci încolo.

Sensibilitatea sa, ca o rană deschisă, va marca atît muzica lui Enescu, devenită universală tocmai prin respirația ei românească, cît și arta neîntrecutului violonist, dirijor sau pianist, uimind nu numai prin virtuozitate, dar mai ales prin înțelegerea spiritului adîncurilor operelor interpreților, fie că erau ale lui Beethoven, Bach, Brahms, de care s-a simțit cel mai legat, fie ale altor genii ale muzicii universale. Cursese în ființa lui George Enescu sîngele a doi oameni deosebiți ca fire, mama duioasă, ducînd ca un melc în spate cochilia melancoliilor moldave și tata, cu temperament tumultuos, un om de acțiune, capabil să treacă peste cele mai grele, mai insurmontabile obstacole... Enescu îi zugrăvește peste ani, în „Amintiri“, cu exactitate și cu acea dragoste față de ei, care nu l-a părăsit nici o clipă. „Mama mea era... mama!“ Cuvinte ce capătă un tremur ce-i al emoției pure, înlăcrimînd sufletul. E iubirea de mamă, care topește pînă și sloiurile de gheață, oricît de mari ar fi. Dar în cazul lui Enescu nu poate fi vorba de așa ceva. El, ca și Creangă, își aduce aminte de mama ca de lucrul cel mai scump pe care l-a avut vreodată și pe care, din păcate, l-a pierdut pentru totdeauna, rămînîndu-i doar amintirea.

„Aceasta spune tot, continuă George Enescu. O mamă admirabilă, duioasă, prea iubitoare poate“.

Pe tatăl său, Enescu și-l amintește cu afecțiune și o precizie de portretist: „Era un om robust, plin de sănătate, care degaja o energie binefăcătoare. Pînă la moartea sa, survenită în 1919, m-a ajutat să mă lupt împotriva unei înclinări peste măsură de puternice către înduioșare și emotivitate, moștenită de la mama“.

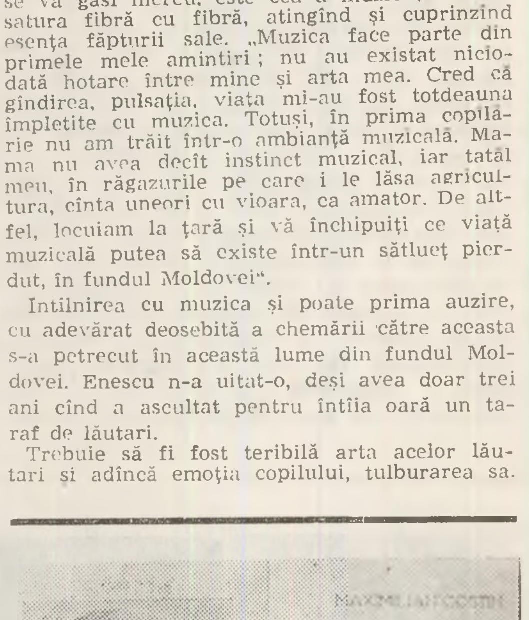
Cei șapte ani ai copilăriei lui George Enescu de la Liveni și Cracalia, deși îngrădiți de temerile îndreptățite ale părinților pentru sănătatea sa, amenințată de primejdia unei nimicitoare contagiuni, au avut darul să-l lege pentru totdeauna cu sentimente puternice de acest pămînt vălurind ca o mare, care vara era galbenă, inundată de apele grînelor, iarna argintată sau calcaroasă, acoperită de albul nesfîrșit al zăpezilor. „Locuiam, își aduce aminte George Enescu, într-o casă mică cu pridvor de lemn vopsit, unde se uscau funiile de ceapă la soare. Și acum mai văd țăranii, în cămăși albe, în ilice albastre, cîntînd în asfințit“.

Această lume simplă, aspră, dar curată, neîntinată încă de relele civilizației, își va pune pecetea pentru totdeauna asupra simțirii lui George Enescu.

Ferit de zburdălnicia copilăriei, dar comunicînd încă din acei ani cu spiritualitatea satului, copilului George Enescu îi sînt grăbite ritmurile creșterii interioare. Universul lui sufletesc se boltește uimitor de repede. Precocitatea îi este definitorie, stimulată atît de darurile genetice, cît și de orînduirea vieții lui în casa părinților săi și de această privire către interiorul ființei sale. Puterea de concentrare era, de asemenea, încă din copilărie remarcabilă. La patru ani știa să scrie, să citească, să socotească. Dar lumea spre care se simțea chemat, sub puterea căreia se va găsi mereu, este cea a muzicii, ce-i va satura fibră cu fibră, atingînd și cuprinzînd esența făpturii sale. „Muzica face parte din primele mele amintiri; nu au existat niciodată hotare între mine și arta mea. Cred că gîndirea, pulsația, viața mi-au fost totdeauna împletite cu muzica. Totuși, în prima copilărie nu am trăit într-o ambianță muzicală. Mama nu avea decît instinct muzical, iar tatăl meu, în răgazurile pe care i le lăsa agricultura, cînta uneori cu vioara, ca amator. De altfel, locuiam la țară și vă închipuiți ce viață muzicală putea să existe într-un sătluceț pierdut, în fundul Moldovei“.

Intîlnirea cu muzica și poate prima auzire, cu adevărat deosebită a chemării către aceasta s-a petrecut în această lume din fundul Moldovei. Enescu n-a uitat-o, deși avea doar trei ani cînd a ascultat pentru întîia oară un taraf de lăutari.

Trebuie să fi fost teribilă arta acelor lăutari și adîncă emoția copilului, tulburarea sa, de vreme ce scena i-a rămas atît de clară, de bine întipărită în minte: „...nu aveam decît trei ani cînd am auzit pentru prima dată un taraf de lăutari, care cînta într-o stațiune balneară destul de apropiată de satul nostru. Orchestră ciudată alcătuită dintr-un nai, cîteva viori, un țambal și un contrabas, dar care mi-a făcut pesemne o impresie destul de puternică. A doua zi dimineață încercam să întind un fir de ață pe o bucată de lemn și, crezînd într-adevăr că făurisem o vioară, imitam ceea ce auzisem cu o zi înainte. Fluieram pentru a reda sunetul naiului, iar cu două bastonașe de lemn înlocuiam țambalul. Mi-am ascuns micul taraf în livada părintească sub un copăcel, în timp ce mama înnebunită mă căuta peste tot, strigîndu-mă spre cele patru zări. Aceasta a fost prima mea întîlnire cu muzica“.

Așa a decurs prima întîlnire cu muzica a lui George Enescu. Nimic extraordinar, de fapt. Pentru micuțul Jorjac aceasta reprezenta revelația, evident încă inconștientă, a unei vocații. Era o chemare subjugatoare ca de sirenă. Costache Enescu i-a dăruit, nesesizînd chiar pînă în profunzimi miracolul care se producea sub privirile lui, o vioară cu trei strune, pe care copilul Enescu a azvîrlit-o în foc. Atracția muzicii devenise puternică, atotstăpînitoare, în afara căreia viața nu mai putea fi concepută. Curînd va primi întîia vioară adevărată și va cînta „cu un deget pe coarda re“, după care își amintește, de parcă ar fi fost ieri, însuși George Enescu, în iarna vieții sale, „Valurile Dunării“, valsul cu rezonanță universală al lui Iosif Ivanovici. Atunci pentru Costache Enescu a fost limpede care era drumul ce-l avea de urmat copilul său. Exclamația lui, la capătul interpretării „Valurilor Dunării“, exprimă ca într-o chintesență starea de jubilație și de înțelegere a destinului fiului său: „Vei fi muzician“. Aceste cuvinte spuneau în esența lor totul. In mintea acestui om, căruia va trebui mereu să-i fim recunoscători, se întrezărea o culme unde acest copil de nici cinci ani trebuia să ajungă. I-ar fi fost mai la îndemînă să-l îndrepte spre o meserie practică, să-l pregătească pentru a-l urma la îndeletnicirea lucrării pămîntului, ori altundeva, către o preocupare capabilă să-i asigure o viață liniștită. Ar fi fost mai sigur și mai lesne financiar. Și apoi profesiunea de muzician era încă disprețuită și neînțeleasă, confundată adeseori cu aceea de saltimbanc. Dar cu acest copil se întîmpla ceva nemaiîntîlnit, era o minune pe care o vezi cu ochii tăi. Ori dacă ai un pic de inimă nu poți să tai elanul, zborul unui copil. Costache Enescu și Maria Enescu au înțeles din prima clipă acest lucru. Nici un sacrificiu nu era prea mare pentru atingerea acestui țel. Părinții, pentru care Jorjac era lumina ochilor, vor încuviința fără șovăire la orice sacrificiu. În primul rînd, se vor lipsi de prezența lui, ceea ce pentru dînșii însemna enorm. Vor consacra toate mijloacele materiale de care dispuneau pentru ca micuțul Enescu să aibă la Viena și Paris cei mai mari profesori, atît la vioară, cît și la compoziție, pe Joseph Helmesberger și Marsick, pe Robert Fuchs, Gedalge Massenet, la compoziție.

Costache Enescu va înțelege și încuraja freamătul creatorului, dar cu o intuiție de om pragmatic va cultiva și darurile interpretului, fiind convins că arta aceasta îi va da lui George Enescu siguranța existenței și astfel îi va îngădui să-și slujească și vocația componistică. În copilăria lui Jorjac el îl va aduce la Cracalia pe vestitul lăutar Nicolae Chioru din Dorohoi, va organiza cu meticulozitate întîiele sale concerte la Viena și Paris, se va ocupa ca un impresar versat de includerea primelor lucrări ale lui Enescu în concerte publice atît la Paris, cît și la București la Ateneu.

Și mai mult decît toate, atît tata cît și mama, îl vor înconjura mereu cu o dragoste tonică, dîndu-i astfel suportul psihic necesar avînturilor sale.

George Enescu va răspunde cu simțăminte la fel de statornice, cu fidelitate față de locurile obîrșiei sale, pe care nimic nu o va știrbi întreaga-i viață, mai răscolitoare cu cît se va afla mai departe de tărîmul copilăriei sale, de oamenii a căror spiritualitate a constituit substanța lăuntrică a creației sale.

Nostalgia meleagurilor natale se va răsfrînge cu toată forța în cea dintîi lucrare ce i se va cînta la Paris, în concertele Colonne, în „Poema română“, op. 1, suită simfonică. Era în anul 1898.

G. Țițeica, evocînd în „Răspunsul la Discursul de recepție al lui George Enescu în Academia Română“, din 22 mai 1933, acest moment, îl socotește memorabil: „Ca mai la toate concertele ocupasem cel mai bun loc la galerie, drept la mijloc în față. De acolo de sus ascultasem pe violoniștii Sarasate și Isaye, pe pianiștii Raul Pugna și Diemar. De acolo asistasem la conducerea Concertelor simfonice nu numai de Colonne, dar și de alți conducători vestiți, Richard Strauss, Felix Moltl și Hans Richter. De acolo admirasem simfoniile lui Beethoven, „Damnația lui Faust“ de Berlioz și cîte alte lucrări simfonice minunate. Și iată că tot de acolo aveam fericirea să ascult o bucată simfonică compusă de un Român. Vă închipuiți cu ce evlavie am ascultat-o. Cine nu cunoaște astăzi „Poema română“? Ea are ca temă să te facă să simți că este o zi de sărbătoare la țara. In realitate „Poema română“ are un înțeles mai adînc. Ea este o integrare și o armonie de sentimente românești de la cele mai simple și elementare pînă la cele mai înalte și rafinate“.

O armonie de sentimente românești va aureola și da pecete originală întregii creații enesciene, care de aici își deschide larg albia. Cu o simțire românească, cu o tehnică novatoare, compozitorul va intra, cu fiecare creație, de la „Poema română“ la monumentala operă „Oedip“ de la „Rapsodii“ și „Impresii din copilărie“ pînă la „Vox Maris“, în templul marilor creatori ai lumii. Interpretul, prin virtuozitatea legendară la care a ajuns, dar mai ales prin înțelegerea sensurilor primordiale ale lucrărilor interpretate, a fost nu mai puțin celebru. Generos, rupînd din timpul pe care și l-ar fi dorit dăruit numai și numai creației sale, Enescu a găsit putere interioară și timpul necesar pentru a-i învăța și pe alții ceea ce trebuie lăsat umanității prin urmașii în ale spiritului. Cariera strălucită a lui Jehudi Menuhin, fostul său elev, pune cel mai bine în lumină harul de pedagog al lui George Enescu.

Oriunde s-a aflat, locurile unde s-a plămădit ființa sa l-au chemat mereu. S-a simțit tot timpul „suflet în sufletul neamului“, cum spune atît de adînc, un alt George, din țara transilvană, poetul Coșbuc.

„În fond, rememorează George Enescu în ale sale „Amintiri“, chiar dacă iubeam Parisul cu patimă, totuși, din punct de vedere artistic, mă simțeam puțin străin. Lumea mi se pare prea cerebrală, pentru că, în pofida atîtor kilometri pe care-i străbătusem, rămăsesem același băiat duios și încăpățînat, care văzuse lumina zilei acolo, departe, în cîmpia română“.

Și adăugă, mărturisind despre imboldurile interioare care l-au determinat să scrie aceste pagini, „Poema română“, care după prima audiție de la Paris, în concertele Colonne, a fost cîntată la București, la Ateneul Român, la 1 martie 1898: „Aveam 15 ani și jumătate cînd am compus-o. Încercam să pun în această mică suită simfonică cîteva impresii și amintiri din copilărie transpuse, sau dacă preferați stilizate. Era o evocare foarte îndepărtată, un mijloc pentru mine — care îmi părăsisem țara de baștină de opt ani de a reînvia cîteva imagini care îmi fuseseră familiare“.

Asupra acestui subiect va reveni, mai tîrziu, către amurgul vieții, în 1940, cînd va compune „Impresii din copilărie“, o suită pentru vioară și pian. Mijloacele sale sînt rafinate, aluziile folclorice, cum însuși compozitorul o spune, abia se fac simțite, pentru culoare locală, însă cîtă sugestie în evocarea acelui timp revolut, dar totuși atît de viu în sufletul său, găsind în el anteica putere de a duce povara vieții și a creației sale.

Locuri și întîmplări pe care George Enescu nu le va uita niciodată. La rîndu-le acestea vor păstra neștearsă amintirea sa. La Liveni, la Dorohoi, la Tescani, la București, la Sinaia, la Iași și în cîte și în cîte din așezările României, unde a descins purtînd cu el cutia neagră cu roșcata vietate a viorii sale, pentru a desfăta publicul cel mai larg cu putință. Cel pentru care se deschideau cele mai mari săli de concerte ale lumii n-a ezitat nici o clipă să cînte în sălile umile din tîrgurile noastre, gemînd însă de o lume ce-l sorbea din priviri, o lume însetată de muzica lui, care vedea în el, în semenul lor, un mesager îndrituit să vorbească lumii despre dureri și bucurii milenare. Mai mult, în anii de suferințe, de grele încercări ai primului război mondial, Enescu s-a întors în țară și s-a pus ca un ostaș credincios la dispoziția acesteia. Cu vioara, cu pana și bagheta a făcut la fel de mult ca și cei care și-au dat sîngele în tranșee.

Casa memorială „George Enescu“, Liveni — Botoșani

Locuri și amintiri. La Liveni, lîngă o sobă din cele vechi, cum se mai întîlnesc prin satele noastre și azi, o sobă cu cuptor, se află leagănul în care a viețuit întîile zile copilul Enescu. O pendulă a încremenit o dată cu timpul. Tace și pianul, tac și viorile jucărie, foșnesc doar carii în lemnul bătrîn. Jur împrejurul acestei case de țară, cu pridvor din lemn, de unde se poate cuprinde întinderea zării, pămîntul, copacii freamătă răspîndind aceeași mireasmă de nemărginire, care i-a pătruns din copilărie ființa și pe care George Enescu o va purta mereu vie în inima sa, trecînd-o, înnobilată cu acele carate ale marii arte în muzica sa.

„Cu pana, vioara și bagheta“ George Enescu și-a slujit poporul din rîndurile căruia s-a ivit. Harurilor, pe care acesta i le-a dăruit, el le-a dat strălucirea unei arte ce-a intrat în conștiința lumii. În muzica lui ne regăsim prin ceea ce avem mai de preț ca români.

Ca și Mihai Eminescu, George Enescu este oglinda fidelă a sufletului românesc și treapta de sus a spiritualității sale. O treaptă ce atinge piscurile cele înalte ale universalității.

Grigore ILISEI

actualitatea

CARTEA DE POEZIE

Firea lucrurilor

N-aș spune că **Firea lucrurilor** e cea mai bună carte a lui Florin Mugur: sau cea mai originală; sau aceea care îl reprezintă mai bine. Sînt, fără îndoială, ca în mai toate cărțile de poezie, lucruri bune și lucruri mai puțin bune, puncte asupra cărora cronicarul are motive să întîrzie, pentru a aprecia rafinamentul, și altele peste care ar vrea să treacă mai repede. E de remarcat, aici, în schimb, o certă micșorare a distanței dintre imaginea convențională a poetului, cea edificată de cuvintele sale, și imaginea care se ghicește în spatele acesteia — a autorului-omul-adevărat. Clivajul dintre **persona** și **persoana** se micșorează, linia de demarcație dintre universul uman și universul poetic devine tot mai puțin clară.

Obiectivul urmărit de „fotograful de umbre" pare a fi, într-adevăr, „firea lucrurilor", relevarea ei e răsplata pentru răbdarea de care dă dovadă un adevărat profesionist al scrisului poetic. E drept, de data aceasta așteptarea e calmă, a intrat parcă și ea în... firea lucrurilor, lăsînd în urmă nerăbdarea celor tineri, mijloacele rapide de alertare a atenției cititorului. Rămîne deoparte și modelul poeziei saturate de implicații dramatice, gesturile de atletică poetică grea, pe care un trup firav de la natură doar le-ar... mima. Poezia a devenit „răbdare": cel care așteaptă de multă vreme înțelege, în sfîrșit, că viața e o îndelungată așteptare. Un soi de „deșert al tătarilor" în registru poetic se ghicește în spatele evenimentelor, mari sau mici, imortalizate în **Firea lucrurilor**.

Această răbdare resemnată, acceptare a vieții așa cum este, o dată asumată schimbă sensul relațiilor dintre oameni. Poezia care le reprezintă nu e nici vindicativă, nici profetică proiectare spre un viitor nedefinit a unor speranțe formale. Viața se consumă acum și aci, la foc încet, întreținut chiar de „inconfortul" cotidian: „era o iscoadă modestă, cu leafa modestă... /.../ măcar de marele meu secret / sînteți obligați a ține seama / dezgropați-mi din grădină scrisorile /.../ și totuși ce să caute o bătrînă iscoadă / în poemul nostru de după amiază"; „firea cartofului apatic, plin de forță / firea bătrînului spion pierdut ca un ac urechiat în zăpadă / firea asinului, oho..." Înțeleptul pregătit să le înțeleagă acum pe toate pare să spună: dacă nu totul poate fi așa cum am vrea să fie, să avem inteligența de a alege ceea ce ne face mai puțin rău; motiv pentru care în pofida dezagrementelor inevitabile atmosfera generală e caldă, atașantă. Chiar lucrurile cele mai simple își arată „firea" bună și sînt acoperite de o generoasă și amară afectivitate; „firea pătrunjelului / firea vorbei tocate mărunt / firea acestei zile / firea trupului gol / firea orelor în care nu poți scrie nimic / firea degetelor înțepenite // firea sfioasă a ferestrei fără păsări / firea viitorului pe care nici nu încerc s-o ghicesc / firea termitelor..." Ar fi o naivitate să vedem în frecventa invocare a elementelor cadrului domestic, o resemnată claustrare într-un univers minor. Trăirile consumate în acest cadru nu sînt mai... mici decît dacă ar fi generate de cine știe ce abisale evenimente. Temperamentul discret se dovedește însă hotărît în susținerea pozițiilor sale: „o, viziuni / o, fantezii / măgărușul care trece strada // vine spre inima mea / ca spre-o iesle / ușor legănată". Nu lipsește umorul, reversul scepticismului inteligenței. Poetul știe că o dată încăput pe... mîini harnice tot ce e cuvînt produce sens, orice text se poate transforma în pretextul incontinenței interpretative. Poezia, totuși, putem deduce din unda de umor, nu are mare lucru în comun cu delirul interpretativ la modă: „diavolul ăsta la fel de liber / ca și noi / scrie el cu ce poate // și lasă că vin ei studenții la urmă / să analizeze / gramatica sîmburilor de cireașă" Poezia își creează un astfel de regim încît tot ce intră în raza ei este redus la o fierbinte intimitate, dospită în universul domestic, riguros limitat: „mor școlile de matematice, știați? / să comparăm agonia școlilor matematice / cu agonia scurtă a vrăbiilor...". Un univers ocrotit în melancolia lui, tînjind cîteodată chiar după o brutală, după o consistentă vulgaritate: „eu nu m-am putut îmbăta niciodată / acesta-i blestemul meu / diavole / / și nu m-am trezit niciodată / în zori / la o margine de trotuar / / cu gura uitată mușcînd pofticios / dintr-un strat de brîndușe / cu gura de zeu doborît mestecînd furioasă brîndușe"; un univers nostalgic, amenințat însă cu dizolvarea în servituțile zilei: „în zilele cu telefoane ce nu se opresc din sunet / cu hîrtii sfîșiate / zadarnică e încercarea ta sfîntă de a-ți aminti ce miros are zmeura / / zadarnică, sfîntă / oho, vorbe goale / da. pînă aici poate-ajunge un scrib în absența amară a zmeurei / / iar tremurul tău nu-i destul de puternic încît să scornească / o tufă de zmeură-n zilele cînd suferința / e mare, iar tremurul, neputinciosul de tremur / / rămîne uitat pe-ntuneric / să numere leneș ca orbii / / bilete de troleibuz perforate și mototolite". Simplitatea trezește, atunci cînd se nimerește să fie condiția adevăratei trăiri poetice, mai multă vibrație decît expresia pestriț colorată sau emoția congestionată. Poetul are tot dreptul să suspecteze cuvintele — „vorbele goale" — fiind condamnat totuși, ca toți aceia care și-au dedicat viața scrisului, să graviteze, mai departe, în imperiul cuvintelor. Ceea ce îi relevă însă acum cuvintele cu mai multă putere de evocare e șansa feeriei, a lumii basmului. În basm nimeni nu pretinde cuvintelor să corespundă unor adevăruri — și totuși basmele nu cad înafara purității, puritatea este substanța lor. Frecvența „basmului" în piesele acestui volum mi se pare semnificativă. **Basm cu urși, Fragment de basm, Basm cu asin, Basm cu Troia, Basm despre balaur, Aproape un basm** etc.... și, în sfîrșit, și la sfîrșit, **Sensul basmului**: „abia înaintez / abia reușesc să fac un pas-doi / un elefant bătrîn printre dacii galbene și mingi / / viața mea încetinește mersul lumii / un elefant bătrîn cărînd fără efort un șifonier / plin de rochii triste". O adiere fragilă urcă din aceste pseudo-basme, autorul uitînd, pentru o clipă, de dictatura poeticelor moderne: „ce să caute scufița roșie în preajma / acestor pivnițe de care-i plin în ultima vreme / poemul meu de după-amiază? / / și lupul? și coșulețul? / și vînătorul? / / moartea / a avut mult de lucru / în poemul meu de după amiază / / moartea are ochii roșii / de nesomn / moartea are ochii de zmeură / / vine scufița roșie / atinge ochii morții / nu îndrăznește..." Iar din această atmosferă evocatoare e împletit, în șoaptă, cîntecul: „copilul, ieslea, niște regi bătrîni / dar ce frumos cîntau, mult prea frumos — / jos la parter, în casa scării muzica / / iar muzica nu ai cum s-o săruți / ea nu înseamnă mai nimic, ea te înseamnă / pe tine doar cu semnu-ngăduinței / / iar cel ce cîntă-și suflă-n palmele-nghețate / o, răsuflarea lui / palmele lui / / cum tremură pe seară / găurite / de cuie mari și tainice, de aur".

Deviind imperceptibil de la ordinea cotidianului poezia devine, prin secretă derivă, problemă de conștiință, Florin Mugur punîndu-și, la rîndul său, celebra întrebare pe care Adorno a însămînțat-o în inimile atîtor scriitori dezorientați în fața vinei contemporane: „sînt eu adică un nevolnic dacă scriu? / ucid eu umbrele platanilor și zmeura / le sucesc gîtul pruncilor din roma / și gîtul veverițelor oprindu-se pe masa / cu manuscrise și cu cești — de ce? / pentru că spune cu noblețe filosoful: / „e-o barbarie să mai scrii poeme / azi, după auschwitz" — o, germanii mei magnifici / experți în studiul celest al barbariei / ia mai lăsați-mă să-mi beau cafeaua / de dimineață și să cîntăresc / eu singur în balanța grea a palmelor / cenușa morților mei palizi care-mi umple / încet poemele păi dacă e pe-așa / lăsați-mi umbrele și zmeura și scîrba / de vorbe mari, iar cu barbarii văd eu / mă descurc singur dacă mi-o fi scris". În rezerva demnă, uneori limfatică, în care se retrage poezia lui Florin Mugur, în universul ei domesticit, parcă fără idealuri, crește încet o siluetă (greu de văzut pentru cine nu-i intuiește consistența, fermă pentru cine îi percepe încărcătura de viață) pe care o frumoasă, omenească sfială o încununează: „poemul meu / adică să existe / poemul meu? /.../ poemul meu, adică să existe poemul meu / cînd operele complete ale privighetorii / sînt o singură silabă înaltă care tremură?". N-am să închei înainte de a aminti că din această ultimă carte a lui Florin Mugur, discretă, estompată, mai greu perceptibilă în amestecul celorlalte sentimente filtrate de sensibilitatea poetului, nu lipsește totuși speranța, generatoare de viziuni poetice — timidă, uneori, ca firea unui lucru lipsit de importanță: „mă cheamă cineva? / s-a născut cineva care să aibă nevoie / de libertatea mea cu țepii delicați? / / o, fericire! / mă cheamă cineva? / unde? / / iată-l, e un bărbat vesel, cu mîini lungi și inteligente / astă noapte i-am visat sandalele prăfuite / pe treptele micii scări a bibliotecii / / a urcat / pînă la raftul de sus / și-a pierit într-o carte / / trebuie să fie un om minunat / merge prin el, mă cheamă fluierînd — / vin, o clipă și vin!".

Constantin PRICOP

Florin Mugur, Firea lucrurilor, **Ed. Cartea românească, 1988.**

CARTEA DE PUBLICISTICĂ

Publicistica poeților

Am citit — și aș minți să spun că fără plăcere — patru cărți de publicistică ale unor poeți. Asemănătoare în cîteva puncte, deosebite în mai multe. E vorba (în ordinea alfabetică a autorilor) de **Convorbirile de joi** de Ion Drăgănoiu, **Anotimpurile cetății** de Aurel Gurghianu, **Călătorie spre mine însămi** de Ileana Mălăncioiu **și Plantația de fluturi** de Gheorghe Tomozei.

*

Cea dintîi este o carte de interviuri-convorbiri, marea majoritate radiofonice, realizate de Ion Drăgănoiu acum mai bine de 15—18 ani. Ciudățenia e că nici un text nu este datat, plasarea cronologică fiind totuși adesea posibilă prin repere de natură, îndeobște, editorială („în cartea dumneavoastră recent apărută...") Deși sînt dator să precizez din capul locului că interviurile sînt bune, adică nu caduce, nu prăfuite, nu „demodate" sau anoste, haloul pe care-l creează (voita?) indeterminare temporală le conferă un ce straniu, nițel chiar (metaforic vorbind) „apocrif". Interviul fiind un instantaneu al gîndirii unei personalități — instantaneu care, dacă e făcut cu skepsis, poate deveni o radiografie spirituală de profunzime și durată, surprinzînd ceea ce e definitoriu la cel în cauză, invariantele sale mentale, creative, psihologice — capătă, orice s-ar spune, o lumină în plus prin marcarea momentului cînd a fost „prelevat".

O altă „ciudățenie" a culegerii lui Ion Drăgănoiu este absența unor convorbiri, chiar dintre cele pe care realizatorul însuși le pomenește în intervențiile sale. E păcat, pentru că orice carte de acest gen tinde să fie, mai mult ori mai puțin, mărturia unei generații.

Dar nu ceea ce lipsește e important. Cartea e reușită întrucît Ion Drăgănoiu știe să stea de vorbă. El nu vine cu întrebări-standard (nici — explozive, nici — leneșe), nu are un șablon al discuțiilor (și nu e cazul să i se obiecteze că nu urmărește o idee anume), ci, cu remarcabilă suplețe intelectuală, se pliază pe preocupările și cugetul celor abordați, nu pentru a le cînta în strună, ci pentru a-i căuta, cu bun simț, acolo unde realmente sînt. Întrebările sale nu confesiunea o provoacă, ci dialogul de idei, dens, problematic, cerebral. Acesta ar fi, pe scurt, specificul convorbirilor sale: o maieutică. Adevăratul interviu, dialog literar în toată puterea cuvîntului (și la Ion Drăgănoiu sînt cîteva ca atare) e ca un copil ce moștenește trăsături, calități și defecte, de la ambii părinți, indiferent de deosebirile de „rang" ori valoare dintre ei.

Tabletele lui Aurel Gurghianu fac și în modul cel mai **formal** cu putință dovada îngemănării, a simbiozei, a coexistenței rodnice dintre poet și publicist: aproape toate, excepțiile se numără pe degete, sunt compuse dintr-un text în proza cea mai proză și unul, intercalat sau plasat la urmă, în versul cel mai vers. În multe cazuri, trecerea dintr-un registru în celălalt e făcută cu afectarea deplinei naturaleți, ca și cum între un gen și altul n-ar fi nici o graniță și nici o vamă, gîndurile laminîndu-se la fel de firesc și fără vreo sincopă în cablul gros al prozei ca și în firele capilar-filigranale ale versului. În alte tablete, trecerea se aseamănă cu spectacolul de operă, unde cîntărețul iese din modalitatea pedestră, enunțatoare a **recitativului** pentru a intra în cea melodică, răscolitoare a **ariei**. În fine, în cîteva situații mai simple, e vorba pur și simplu de citate.

Dar întrepătrunderea se constată și din alt punct de vedere. Nu toate poeziile ce garnisesc tabletele sînt lirice (există și improvizații ocazionale iscusite, cronici ritmat-rimate șugubețe etc.), după cum nota lirică funciară a autorului e infuzată, ici-colo pînă la saturație, în textul prozastic.

Aurel Gurghianu scrie despre spectacolul străzii (oh, que la vie est quotidienne... !), despre confrații scriitori, despre locuri dragi, despre autografe și sărbători, despre spitale și reviste. Cele mai rezistente texte au în ele ceva eliadesc (de la Mircea Eliade), în sensul unei dilatări fantastice a clipei, ce face astfel loc unei catene de imagini quasi-halucinante și apoi, ieșind din incandescență, de reflecții febrile și parcă uimite de ele însele, totul estompîndu-se brusc spre a se reveni la alb-negrul narației „realiste", terre-à-terre. Autorul e totuși mai mult un melancolic jovial cu, chiar, apetențe (benign) ironice, decît un fantast, plăcîndu-i să vîneze și citeze perle și năstrușnicii, agramatisme și mici enormități. Discreția îl împinge să-și camufleze în schițe parabolice unele atitudini mai acide, drapîndu-le astfel în inocența ficțiunii.

*

Și Ileana Mălăncioiu alternează, în cartea ei, **Călătorie spre mine însămi**, scurte proze transparent sim- sau para-bolice cu însemnări pe margini de cărți favorite ori reflecții asupra unor autori care o fascinează. Tonul este al unei gravități îngîndurate, neiertătoare cu convențiile filistin-„artistice", inclementă cu ipocriziile ceremoniale, nepăsătoare la fleacuri. Mi-e jenă de clasamentele literare, dar demonul axiologic nu-mi iartă să nu relev că din cărțile pe care le comentez în această lună, a Ilenei Mălăncioiu e, net, cea mai bună, fiind și una din cele mai valoroase cărți de publicistică literară din ultimii ani, comparabilă cu **Imposibila întoarcere** a lui Preda, cu **Bloc-notes-ul** lui Buzura, cu **Nopțile...** lui Bălăiță sau **Galaxia...** lui D. R. P. E o carte de o seriozitate tonică și molipsitoare (nu uit, și nici Ileana Mălăncioiu n-a uitat butada călinesciană: „a fi prea serios e neserios"), seriozitatea unui spirit sever și demn care și în ludic păstrează o impunătoare și insinuantă rezervă de solemnitate (de miez, nu scorțoasă), așa cum un tigru poate fi dresat să sară, riscîndu-și pielea, printr-un cerc de foc, dar nu să ducă pe vîrful botului o inofensivă minge bălțată. Ileana Mălăncioiu evită, fără grimase ori pedanterii, moftul și bagatela, implicîndu-și scrisul în chestiuni realmente arzătoare, unele atît de arzătoare încît mulți, de teamă să nu se frigă, le socotesc tabu. Publicistica celei care a scris **Calitatea de martor** îi e asemănătoare întrucîtva, mai ales întru ardența moralistă, întru oroarea de zîmbetul isteț-bășcălios, fiind însă inferioară, aș zice, prin excesul de demonstrativitate și poza cogibundă. O altă apropiere posibilă este față de publicistica lui Marin Preda, nota comună fiind incisivitatea în abordarea temelor tari într-un diapazon de încrîncenată responsabilitate morală. De altfel, afinitatea cu Marin Preda e mărturisită nu doar implicit, prin mentalitate ori numărul predominant de pagini ce i se acordă în volum, ci și explicit, prin declarația patetică: „Mai îmi venea să îl opresc o dată (pe Marin Preda) și să mă plîng: știți, **eu sînt Niculae al lui Moromete (s. gp.)**, de ce m-ați făcut băiat... ?" (p. 14).

Texte cum sînt **„Casa memorială Emil Botta"** (à propos: scrisul Ilenei Mălăncioiu are pe alocuri parcă reverberația vocii lui Emil Botta, și, în orice caz, impenetrabilitatea gravității sale aproape tragice), **Copiii teribili, Tot românul e născut critic, O plimbare la Căldărușani** le-aș introduce fără să ezit în cea mai pretențioasă antologie a publicisticii scriitoricești. Numai acestea, și ar fi de ajuns să plaseze volumul în raftul întîi al genului.

*

Deschisă de o voioasă dizertație despre jurnal și jurnale, **Plantația de fluturi** a lui Gheorghe Tomozei adună laolaltă articole, note, tablete, însemnări de diferite timbre și calibre, din '81 pînă în '88, toate cu cîte un titlu dar și cu cîte o **dată** în frunte, menită, aceasta din urmă, să le confere, în ansamblu, statutul unui fals jurnal — și aceasta fiindcă sîntem în plină epocă dar și modă a jurnalelor. Autorul însuși e sceptic: „Va rezulta rîvnitul, totuși, jurnal? Greu de crezut" (p. 13). Nu rezultă, desigur, pentru că un jurnal are o structură proprie, pe care simpla juxtapunere de texte mici și mijlocii, fie și datate, nici măcar nu o pastișează convingător. Extemporalele mele la „limba română" puse cap la cap nu pot da jurnalul copilului care am fost. Și cititorul, și Gheorghe Tomozei știu acest lucru, nu insist — deoarece hiba nu rezidă în faptul că acest tom (era să scriu Tom) nu e ceea ce vrea să fie. Columb a plecat după Indii și a găsit America. Ceea ce găsește cu adevărat Gheorghe Tomozei prin această carte a sa este continentul Nichita Stănescu — dar, ca și Columb, el rămîne la margine, nu pătrunde în profunzimea teritoriului descoperit. Vreau, deci, să spun că paginile cele mai interesante sînt cele memorialistice despre Nichita Stănescu, carte în carte, dar, în același timp și că, de la un om care l-a cunoscut în intimitatea morală și intelectuală pe mult-discutatul poet, datele oferite — replici, butade, poante, scurte dialoguri, crîmpeie din amintirile părinților — sînt prea sărace, prea la-ndemîna oricui i-ar fi fost în preajmă. Ca prieten de cursă lungă al lui Nichita, ca autor al acelui absolut excelent album dedicat poetului, Tomozei ne e dator o viziune mai amplă, mai lăuntrică, mai scrutătoare, psihanalitică dacă vreți, a feldeinței celui care a scris **Epica magna**.

În această **Plantație de fluturi**, carte cu de toate, Gheorghe Tomozei se vădește un caligraf cînd ingenios cînd tipicar, un răsucitor inimos de vorbulițe și căutător impenitent de spuse șuie, agreabil și chiar captivant cînd are ce spune (și de obicei, cînd evocă oameni, are, fiind dotat cu o certă vocație a prieteniei dar și cu oarece spirit critic), plicticos cînd se simte că trage de frază ca să umple chenarele.

Căci hiba, revin, aicea e. Prea nestăpînita disponibilitate de a așterne șire elegante despre tot ce vrei și ce nu vrei, de a face gazetărie în sensul (iar Călinescu!) sculpturii în unt sau al scrisului pe apă, de a lua orice întîmplare drept eveniment și orice eveniment drept pretext de a ocupa o coloană cu buchețele de flori de stil. De aici diluția inadmisibilă la un profesionist de talent, cum e Tomozei, senzația de vorbărie drăgălașă. Or, gazetăria nu e „poezie-de-notație", e oratorie, iei cuvîntul dacă ai ceva izbitor de spus. Marile modele o atestă: Eminescu, Călinescu din **Gîlceava înțeleptului...**, Pandrea, Preda.

George PRUTEANU

Ion Drăgănoiu, Convorbirile de joi, **Dacia, 1988**

Aurel Gurghianu, Anotimpurile cetății, **Dacia, 1988.**

Ileana Mălăncioiu, Călătorie spre mine însămi, **Cartea Românească, 1988.**

Gheorghe Tomozei, Plantația de fluturi, **Cartea Românească, 1988.**

editorială

CARTEA DE CRITICĂ

Pentru Zarifopol

În legatură cu Paul Zarifopol, de la a cărui moarte se vor împlini peste cîteva luni unsprezece luștri, au circulat, în timpul vieții, ca și după aceea, o sumedenie de afirmații strîmbe și de prostii ce trec drept judecăți critice. Parte din ele au fost reluate la apariția recentei ediții din publicistica eseistului cu aerul de noutăți absolute, trecîndu-li-se sub tăcere deloc glorioasa genealogie. De n-ar fi decît această inocentă omisiune și tot s-ar cădea să le luăm în seamă. Dacă nu din alt motiv, măcar din pricina riscului de a fi luate în serios de persoanele în ale căror mîini confidențiala ediție a lui Al. Săndulescu are toate șansele să nu ajungă decît cu o foarte mare întîrziere. Ce i s-a reproșat și i se mai reproșează încă lui Zarifopol? Că n-ar avea nimic sfînt, că ar nega, din pura plăcere a contradicției, marile valori, că organul său critic n-ar fi dotat decît pentru distingerea slăbiciunilor, mă rog, o serie de imputări pripite, cum numai lecturile în diagonală ori pur și simplu răuvoitoare pot naște. Încă nu ne-am deprins a citi textele integral și fără prejudecăți, încă mai avem bunul obicei de a trage încheieri definitive din fapte fie întîmplătoare, fie insuficient rumegate. Continuăm a vorbi despre Zarifopol ca despre un spirit malefic (altădată era calificat drept „fiul Satanei"), ce nu cunoaște mai aleasă bucurie decît evidențierea apăsată a răului. Imprejurarea că el a formulat numeroase aprecieri deloc măgulitoare asupra cîtorva mari scriitori ni se pare mai mult decît suficientă pentru a ne delimita cu exces de zel de scandalosul iconoclast. Cum așa? Goethe snob? Stendhal mic-burghez? Unamuno diletant într-ale filozofiei? Asta e prea de tot! Prea ne izbesc neplăcut auzul nemenajatoarele afirmații ca să mai avem răbdarea de a trece dincolo de ele. Încît toate calitățile pe care i le recunoaștem în cele din urmă (cultură solidă, spirit disociativ, finețe, ironie, pregnanță stilistică) nu pot echilibra viguroasa imagine a demolatorului profesionist de idoli. Ne speriem de cuvinte, considerate ofensatoare pentru memoria scriitorilor iluștri, și nu mai avem ochi pentru adevărurile, fie și parțiale, cuprinse în ele. Această fermă delimitare de Zarifopol, de un anume Zarifopol, evidentă pînă și la intelectualii cu veștejită aureolă de inconformiști, reflectă o stare de spirit pe cît de confortabilă, pe atît de pernicioasă. Confortabilă, întrucît ne înscrie, automat, printre uniformii apărători ai, cum se zice, „bunelor tradiții". Iar cea mai teribilă învinuire ce i se poate aduce cuiva, învinuire cu atît mai gravă cu cît n-are trebuință nici măcar de dovezi serioase, este aceea că disprețuiește tradiția ori, spre a întrebuința termenii uzuali, că-și bate joc de ea. Nu contează că, astfel înțeleasă și apărată, tradiția nu mai e un organism viu, în stare să respire aerul ceasului de față, ci o relicvă ce nu pretinde din parte-ne decît pioasă admirație, cum moaștele cutărui sfînt expuse priveliștii publice. Important e numai ca ordinea îndelung verificată să rămînă în vigoare. Au existat persoane (și stirpea lor e departe de a fi pe cale de dispariție) ce și-au făcut o profesie din „apărarea" valorilor constituite și care-și trec vremea pîndind pe la colțuri ca nu cumva vreun excentric să-și îngăduie, doamne ferește, oarecari libertăți față de ele. Acestora Zarifopol li se pare un ins dornic de „scandal", aruncînd în stînga și-n dreapta judecăți nefundate cu limpedele scop de a-și face reclamă. Din punctul lor de vedere, e preferabil să repeți pînă la adormire afirmații decolorate de vreme, decît să faci efortul urieșesc de a gîndi lucrurile cu mintea proprie.

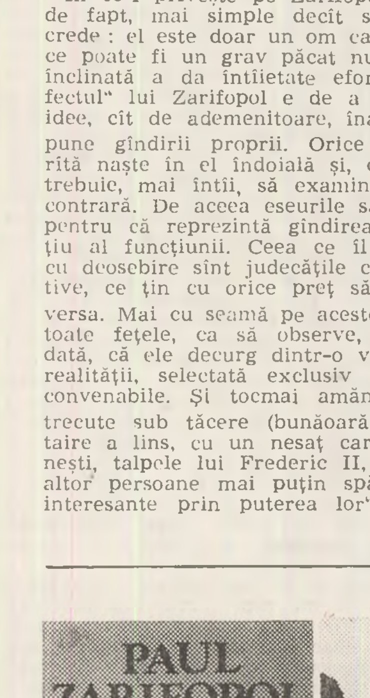
În ce-l privește pe Zarifopol, lucrurile sînt, de fapt, mai simple decît sîntem invitați a crede: el este doar un om care gîndește, ceea ce poate fi un grav păcat numai într-o lume înclinată a da întîietate efortului fizic. „Defectul" lui Zarifopol e de a nu primi nici o idee, cît de ademenitoare, înainte de a o supune gîndirii proprii. Orice afirmație hotărîtă naște în el îndoială și, ca să o subscrie, trebuie, mai întîi, să examineze și propoziția contrară. De aceea eseurile sale par negative, pentru că reprezintă gîndirea în plin exercițiu al funcțiunii. Ceea ce îl pun pe gînduri cu deosebire sînt judecățile categorice, definitive, ce țin cu orice preț să elimine controversa. Mai cu seamă pe acestea le întoarce pe toate fețele, ca să observe, mai de fiecare dată, că ele decurg dintr-o viziune parțială a realității, selectată exclusiv prin amănuntele convenabile. Și tocmai amănuntele îndeobște trecute sub tăcere (bunăoară acela că „Voltaire a lins, cu un nesaț care te face să icnești, talpele lui Frederic II, ale Caterinei și altor persoane mai puțin spălate, dar foarte interesante prin puterea lor" ori acela că Goethe, nemuritorul Goethe, „nu s-a sfiit să dea a înțelege că nu-i feciorul bărbatului în lege al mamei sale, ci al unui boier mare"), cel mai adesea dintr-o greșită înțelegere a respectului, ocupă prim-planul articolelor eseistului. A trage de aici concluzia că el e un căutător de noduri în papură, mic vanitos ce se desfată cotrobăind intimitatea bărbaților iluștri, înseamnă nimic alta decît a nu pricepe rostul antitezei în procesul gîndirii dialectice. In fond, Zarifopol este, structural, un spirit relativist, ce se încăpățînează a crede, în pofida valurilor de tămîie ce tind să acopere vederea, că talerul are totuși două fețe și nu se sfiește să ne-o amintească atunci cînd ni-e lumea mai dragă, adică ori de cîte ori, la aniversări și comemorări, admirația noastră bate cîmpii misticismului. Și, apoi, nu operele propriu-zise fac adevăratul obiect al acidelor sale intervenții, ci dogmele critice, ce încearcă să li se substituie. Impotrivă-le se ridică el sistematic, pentru șubrezirea lor consumă atîta energie și risipește atîtea probe de semn contrar. Nu cu Goethe, Stendhal, Voltaire și alții de potriva lor se războiește el, ci cu opiniile critice, ridicate prin repetiție la rangul legilor nescrise, cu tabuizările devenite atentate la gîndirea liberă. Nimic nu-i repugnă mai mult lui Zarifopol decît spiritul leneș, satisfăcut de propria inactivitate, somnolînd dulce în ritmul arhicunoscutelor melodii ale poncifelor și locurilor comune, tresărind speriat ori de cîte ori firul cîntecelor se rupe, ca să se audă în locu-le nemenajatoare glasuri ce invită la trezie. Cu apărătorii banalității prăfuite, așa de numeroși din fireasca aplecare umană spre confort, deveniți un soi de mici tirani ai culturii, mimînd interes nemărginit pentru valorile clasice, de care — la drept vorbind — puțin le pasă, singura lor grijă fiind menținerea **statu quo**-ului la bursa ideilor, poartă Zarifopol interminabile bătălii. O asemenea risipă de inteligență pentru o cauză obștească ar fi trebuit, poate, să producă un reviriment ori măcar să pregătească unul, semănînd îndoiala în desele rînduri ale persoanelor prea sigure de ele însele. Mai ales că, în anii treizeci, Zarifopol nu era chiar singurul combatant pe frontul prejudecăților. Însă inerția a fost întotdeauna surdă la argumente, cu deosebire la argumentele intelectuale, opunîndu-le o rezistență uneori fățișă, cel mai adesea tacită, dar mereu eficientă. Exemplul intelectualilor care au solidarizat cu eseistul nostru pentru că gîndeau asemenea lui este și nu este concludent. Repetatele îndemnuri la gîndire liberă, scuturată de balastul obișnuințelor, au găsit audiență precumpănitor în mințile aerisite, militînd ele însele pentru rediscutarea secularelor tipare. Mentalitatea comună a rămas însă pe mai departe fidelă acestora, elevii și studenții au continuat să memoreze din manuale și cursuri aceleași goale formulări, pe care le-au transmis, la rîndul lor, urmașilor ca pe un inestimabil tezaur, jurnaliștii n-au încetat să le difuzeze în straturile cele mai largi ale publicului. Puțini au receptat sensul adînc al acțiunii lui Zarifopol, și mai puțini au avut tăria de a trece peste ei înșiși, urmîndu-l pe incomodele cărări ale judecării pe cont propriu. Pentru marea majoritate, Zarifopol e și azi un eseist subtil și excentric, deși s-ar cuveni să ne fie un dascăl de gîndire. Nu e deloc o întîmplare că atîtea dintre eseurile reluate în ediția lui Al. Săndulescu, în special acelea din al doilea volum, vădind preocupare pentru întregul evantai al problemelor omenescului, discutînd cu neschimbată libertate chestiuni economice, sociale și, nu în ultimul rînd, politice, și care pulverizează prin simpla lor prezență ideea unui Zarifopol dedicat exclusiv abstractei cugetări, ori subiectelor „nerentabile", constituie o critică fățișă a regimurilor dictatoriale. Ca și aceea culturală, inchiziția politică reprezintă un grav atentat la adresa omului individual. Lumea civilizată este, trebuie să fie una a dialogului, în care se discută, se dezbate, se schimbă opinii, iar nu se decretează. A persista în convingerea că Zarifopol neagă valorile e tot una cu a nu pricepe sensul înalt al demersului său, care este o pledoarie pentru reinstaurarea obiceiului discuției libere a productiilor spirituale. N-ar fi, oare, bizar ca tocmai el, constantul apărător al esteticului de asalturile mediocrității agresive, ale moftangiilor cu pretenții de artiști, ale nepriceputilor travestiți în judecători imparțiali, să pună umărul la șubrezirea monumentelor de artă? El face doar atît: le cercetează neimpresionat de reputația lor istorică, de multele și necontrolatele aprecieri ce le-au însoțit de-a lungul timpului, reușind să le sustragă vederii ca o armură de ev mediu trupul cavalerului. Orice critic ce se respectă, adică deprins să reflecteze, nu poate decît să recunoască în Paul Zarifopol un părinte spiritual, ce a avut de înfruntat, înaintea lui, aceleași obstacole pe care dintotdeauna oamenii le ridică în calea oamenilor. Iar faptul că a ieșit demn, vertical, independent din confruntarea cu ele, că n-a recurs spre mai ușoara izbîndă la tentantele balcanice concesii, că a pus întotdeauna ideea libertății individuale mai presus de liniștea propriei ființe rămîne un exemplu de conduită intelectuală și o încurajare. Dacă a avea ceva sfînt e sinonim cu a te prosterna dinaintea dogmei, oricare ar fi aceea, atunci Zarifopol a fost și a rămas o viață de om ateu.

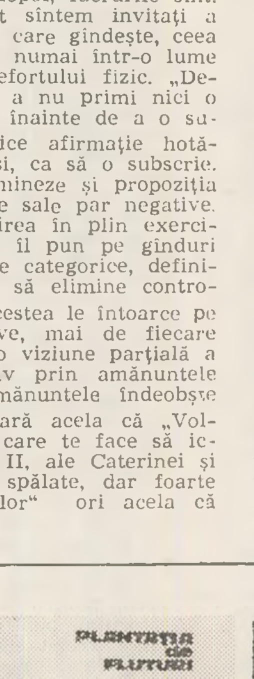
Nu e singura privință în care s-a exagerat păgubitor. Înseși raporturile lui Zarifopol cu esteticul se cer nuanțate. Cine-l citește cît de cît atent nu se poate să nu remarce că el a făcut critică strict estetică doar prin excepție. Cel mai adesea, critica sa se hrănește din psihologie, sociologie și morală. Este chiar un moralist viguros, rudă apropiată a lui Ibrăileanu, cu care dialogase în contradictoriu tocmai pe tema gratuității artei. Oricîte afirmații disparate s-ar extrage din scrisul lui Zarifopol în favoarea ideii artei ca scop în sine, practica lui critică dovedește că, și în această chestiune, a adoptat o poziție de bun simț. Departe de a transforma cerința maioresciană a primatului esteticului într-o tiranie a esteticului, el o limitează la incipientul moment al judecății de valoare. Elementara disociere a valorilor numai atunci funcționează, cînd e verificată apartenența operei la domeniul artistic. Îndată după aceea, ea e abandonată, redîndu-i-se operei complexitatea inițială, descifrîndu-i-se valori de o rezonanță umană mai puternică decît aceea estetică. Abuzul de estetică i se pare, ca de altminteri și demnului său urmaș Alexandru Paleologu, un simptom de mitocănie.

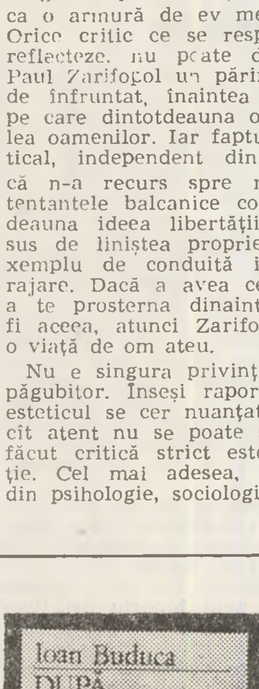
A gîndi e tot una cu a suferi, observase Flaubert pe urmele altora. Cine nu gîndește e un om fericit, primind fără complicații tot ce i se oferă, mulțumit că primește atîtea pe gratis. Zarifopol are însă impardonabilul obicei de a reflecta asupra a tot ce i se pune dinainte. Și, mai cu seamă, de a respinge, după o matură chibzuință, darurile din care rezistă doar ambalajul. E dreptul suficienței să taxeze de nepoliticoasă, ba chiar irevențioasă o astfel de purtare. Cum e și dreptul nostru de a vedea în asemenea aprecieri o strîmbă înțelegere a bunelor maniere. Căci dacă va fi fiind o impolitețe să refuzi un cadou, este de-a dreptul o jignire să oferi în dar, frumos învelit în țiplă, nimicul însuși. Nimic mai fals decît să crezi că descoperirea golului e generatoare de plăcere. Ea e, din contra, o inepuizabilă sursă de suferință. Pentru orice ins responsabil negația este echivalentul durerii, căci șubrezește pămîntul de sub picioare. A-ți asuma o asemenea durere, disprețuind tihna afirmației leneșe, iată un sacrificiu de care puțini se dovedesc capabili. Liniștea ne e, de regulă, mai scumpă decît complexitatea adevărului. Zarifopol se prenumără la noi între rarii bărbați care și-au sacrificat o existență lipsită de griji în numele dreptului la gîndire. Dacă nu ne e în puteri să-i urmăm pilda, măcar să nu-i bagatelizăm experiența echivalînd-o cu josnica pornire de a tulbura apele.

Al. DOBRESCU

Paul Zarifopol, Eseuri, **I—II, ediție îngrijită de Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, Studiu introductiv, argument și note de Al. Săndulescu, Editura Minerva, 1988.**

CARTEA DE DEBUT

Despre ironie

Sclipitoare prin inteligență și prin talent literar, cartea lui Ioan Buduca nu-și merită soarta de a fi recenzată. **După Socrate** e-un „fals tratat de ironie": „Nu ideea de studiu este vanitatea, veleitatea, voința acestor eseuri. Literatură — iată ce se voi ele". In ce mă privește, nu știu dacă locul unui comentariu „din zborul satelitului" este această pagină. **După Socrate** este literatură (beletristică) doar prin exces, doar prin voința umilă (ironică și ea!) de-a face dintr-un „tratat" o dizertație. Dintr-un studiu de o temeinicie, pusă sub semnul îndoielii de autor, o interogație ironică (tragică?!) asupra marginilor inteligenței. În spiritul ei profund, **După Socrate** e-o carte disperată, lucidă, de loc ambiguă (iată ce paradox!), care-și propune să facă din spirit un personaj.

Aventura pe care și-o propune Ioan Buduca e cutremurătoare. Ia în discuție chiar sănătatea spiritului: „Lecția ei (a ironiei, n.n.) supremă este că spiritul cunoaște prin îndoială fără a sfîrși în suspiciune, cu atît mai puțin în certitudine, ci într-o îndoială mai cuprinzătoare". Dar cît de cuprinzătoare poate fi îndoiala? „Logica ironiei este, moralmente, dizolvantă, deși atît de fecundă în cercetarea infinită a adevărului". Dacă **După Socrate** ar fi aparținut lui Vladimir Jankelevitch ori D. C. Muecke, de care Ioan Buduca se lasă călăuzit, am fi așezat-o, probabil, între lecturile noastre fundamentale. Dar Ioan Buduca este coleg cu noi, iar cartea lui a apărut la o editură unde au apărut și cărțile noastre.

De ce nu-și merită soarta de a fi recenzată cartea lui Ioan Buduca? O dată, pentru că în cazul acesta nu te poți referi la „poziția" autorului: aventura nu este o postură decît în sensul etajului celui mai jos. **După Socrate** este mărturisirea aproape impudică a dramei de-a nu putea alege un mod al cunoașterii. Inteligența este interogație și dacă ea abdică în fața răutății, e pentru că dogma, pe care însăși inteligența o recunoaște ca formă a prostiei, are marele avantaj de a fi o gîndire — fie și o gîndire care nu se gîndește pe sine. „Un ironist fără dialectică — iată că e **prostul**, care e, într-adevăr, și un prost. El are dreptate și haz numai în limitele momentului. Dar știe că dreptatea lui are ceva scandalos". Iar ironistul, la rîndul lui, știe că neputința lui de a ajunge la un adevăr definitiv are ceva scandalos.

După Socrate nu poate fi recenzată și pentru că orice formă de evaluare mută centrul de greutate din relativ în absolut, chiar dacă cel care judecă este pătruns de relativul absolutului său. N-are nici un haz să ne întoarcem, într-o cronică literară, la Kant. Judecata de valoare, relativă — absolută — cum vreți dumneavoastră — este dogmatică. Inteligența, în stare pură, nu este în stare să dea o judecată de valoare. Sau poate: dar numai pierzîndu-și umorul. Deșteptul — Deștept este străpuns (oare mai bine zis ar fi **pătruns?**) de melancolie ironică. El știe ce înseamnă prețul inteligenței — știe că nu are preț. El nu optează cu hotărîre, desi optează cu hotărîre, tocmai pentru că, o dată hotărît, nu se mai poate hotărî. Ori ironia este starea absolută de **indeterminare.** Dacă dai voie ochiului inteligenței să mai privească măcar o clipă obiectul, el îl și dizolvă în admirația lui.

Ce concluzie putem trage (cu riscul de a fi pentru prima oară **proști?** (pentru că tragem o concluzie!) Că o carte despre ironie (despre inteligență) nu poate fi judecată. Dacă totuși o facem, sîntem pentru a doua oară proști. O carte despre ironie (despre inteligență) știe (și obligă pe cel care citește la un dialog neîntrerupt) că judecata este monologală. Cel care judecă vorbește de unul singur. Dar și ironistul — a cărui meserie este să facă să se nască dialoguri, monologhează, așteptînd un răspuns. Iar răspunsul acesta ce este? Un reflex în oglindă? O prelungire, în limbaj, a limbajului deja constituit? Dacă-i așa, atunci și ironistul este un prost. Pe el cine-l salvează de la prostie?

Poate — melancolia: „Starea specifică ironistului nu e bucuria, nici tristețea, ci melancolia (...). Senină sau mai puțin senină, melancolia este o varietate de veselie a cunoașterii". Dar și melancolia e scandaloasă. Ea postulează un ce împotriva tristeții și împotriva bucuriei. Ea se ridică (chiar se ridică?) deasupra tuturor voluptăților (de semn negativ sau pozitiv) dar vrea să instituie o altă voluptate. Deci ironia nu întoarce lumea pe dos, nu descoperă, în spatele tristelor aparențe o esență sigură, durabilă, „eternă". Ea se zbînțuie în apele unei inteligențe care se oglindește în infinit (la infinit). Și această inteligență nu ne propune o altă ordine a spiritului. Scara pe care pășim rămîne aceeași, atît că am întors-o. Partea de sus este, acum, partea de jos și invers. Dar tot de acolo plecăm și tot acolo ajungem.

Ce ne salvează (ce ne mai salvează) ca ironiști? Humorul, zice Ioan Buduca. Și nu putem să nu-i dăm dreptate — pînă la un punct — adică pînă în punctul în care știe și el că are dreptate, dar nu mai departe. „Pentru noi — zice Ioan Buduca — ironia e ironică, iar humorul este relativ dogmatic. Cînd nu-l bănuim de dogmatism, îi spunem umor. Litera **h** are rolul de a marca o distincție între humor, așa cum îl definește Radu Enescu, și popularul umor (așa cum nu l-au putut defini biblioteci întregi). Pentru uz intern, să înțelegem prin umor un lucru pe care îl pot avea și ironicii și dogmaticii: un anume **efect** al unui anume complex de superioritate pe care ți-l dă **știu că nu știu.** Ce efect? (...). Este, să zicem, reacția ta de eliberare (care se manifestă ca amuzament) de sub presiunea dogmei lui **nu știu**: nu știai că știi! Acel **ceva** care îți surprinde spiritul sau pe care îl surprinzi în (dez)ordinea lui. CEVA, care este ce? **Ceva** care este contrazicerea a ceea ce **nu știai**".

Nu se poate spune că Ioan Buduca nu este dialectic! De data asta nu fac nici o ironie! Să încercăm (așa zice și Ioan Buduca) să sistematizăm: „1. **Știu că nu știu** e paradoxul ironiei; 2. **Nu știam că știu** e paradoxul umorului; 3. **Știu că știu** e dogma dogmatismului; 4. **A ști că nu știi** e cunoașterea ironică; 5. **A ști că știi** e cunoașterea dogmatică; 6. **A nu ști că știi** trebuie că e cunoașterea divină; 7. **Nu știu că știu** este paradoxul misticului; 8. **A nu ști că nu știi** e necunoașterea de sine a neantului; 9. **Nu știu că nu știu** este paradoxul nirvanei; 10. **A nu ști** este ignoranța; 11. **Nu știu este** paradoxul ignorantului; 12. **Știu** este paradoxul divinității întrupate în subiect; 13. **A ști** este Divinitatea (?!)".

O carte despre ironie este o carte ironică. Asta și vrea să scrie Ioan Buduca: o carte ironică despre ironie. Dar scrierea ironică este o meta-scriere. Inteligența, ca să fie inteligentă, nu are altă șansă decît să privească inteligența inteligenței cu inteligență. Ironia, ca să fie ironie, nu poate decît să ironizeze propriul discurs. Se poate spune despre discursul de tipul acesta că este **abisal.** El se oglindește **în abis**, ca și pictura care se autoreprezintă privindu-se în oglindă. Vîrtejul ei te trage în abis. În spatele oglinzii mai este o oglindă în care se vede o oglindă, în care se vede o oglindă și așa mai departe. Probabil că singurul lucru despre care nu se poate scrie este ironia. Ironia nu se poate descrie decît fiind dogmatic, dar atunci se pierde, chiar în rama descrierii, ironia. Ea este înțeleasă ca dogmă. Dacă încerci să scrii ironic despre ironie, așa cum face Ioan Buduca, nu faci decît să produci ironia în forma ei pură: adică în starea ei de a nu se putea defini și de a nu putea defini nimic altceva.

Ce este, totuși, această carte? Ce înseamnă ea pentru noi, cititorii ei? La urma urmelor ne putem întreba, cu grosolănie: la ce ne folosește?

Nu știu alții cum sînt — îmi vine să zic ca în Creangă — dar anii copilăriei mele au fost marcați de jocul de oglinzi. Spiritul celei de-a doua jumătăți a veacului nostru este marcat de **oglindire.** Și poezia și proza și teatrul — ca să nu mai vorbesc de eseu si de critică — stau toate sub semnul oglinzii. Abisul oglindirii, care ne poate speria prin seria de imagini repetate în (la) infinit începe sa definească însăși condiția noastră.

Putem privi **După Socrate** ca pe-un jurnal al devenirii și ființării noastre. Nu cred să existe un intelectual adevărat care să nu-și fi pus, în termenii lui Ioan Buduca, problema „adevărului" și-a „dogmei". Noi existăm spre a ne îndoi. Puținele certitudini pe care le dobîndim, nu le cîștigăm înghițind din terenul siguranței a tot și a toate, ci lunecînd mereu și prăbușindu-ne în întrebări fără fund. Acolo este — sau îmi place să cred că este — vizuina intelectualului. De acolo, din cea mai întunecată beznă, pleacă și lumina care ne călăuzește pașii.

Mă desparte de Ioan Buduca o liniște în fața întrebării pe care el n-o are. El este agitat, neliniștit, terorizat chiar de drama cunoașterii. Împărtășesc cu el același drum, dar pașii noștri nu se aseamănă. În raportul ironie-dogmă, sînt gata să fraternizez în absolut. In relativ, eu sînt, probabil mai dogmatic decît el.

Dacă spațiul mi-ar îngădui-o, aș cita — mai bine zis as reproduce — copios din cartea lui Ioan Buduca. Dau cîteva exemple, pentru a-l invita pe cititorul acestor rînduri la o lectură a cărții: „Zeii, divinitatea ironizează destinul uman. A fi vinovat fără vină — iată ironia destinului". „Gîndirea trebuie gîndită, pentru ca logica ei să nu devină un alt zeu. Ironia tragică să devină o ironie logică". „Socratismul era cel care trebuia să moară. Ironia acestei revolte intelectuale, împotriva gîndirii care nu se gîndește pe sine, pentru o gîndire înfinit deschisă spre propria sa înnoire spirituală — această ironie a fost judecată și condamnată la moarte".

După Socrate, o carte de mult anunțată, aruncă, după părerea mea, o punte necesară dinspre critică înspre filosofie. M-aș bucura dacă și filosofii ar manifesta pentru ea același interes pe care măcar unii critici l-au arătat pentru cărțile de filosofie.

Val CONDURACHE

Ioan BUDUCA, După Socrate, **Ed. Cartea Românească, 1988.**

Proximități

Comparatism și poetică

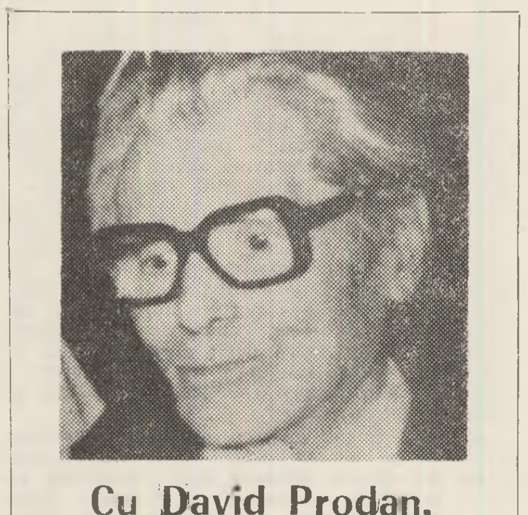
Uimitoare și, deopotrivă, demnă de admirație este, printre altele, la Adrian Marino, puterea de a-și duce la capăt, **envers et contre tous,** proiectele. Cercetări de tinerețe asupra lui Macedonski reapar la suprafață, după aproape două decenii, sub forma unor masive studii care trădează deja voința autorului de a „epuiza“ subiectele de care se ocupă ; programul expus în **Introducere în critica literară** și, mai ales, în **Critica ideilor literare**, e urmat cu strășnicie, proiectele anunțate devin, rînd pe rînd, cărți ; pariul pătrunderii în spațiile culturale străine a fost cîștigat cu brio ; singura obiecție care s-ar putea ridica, anume oprirea **Dicționarului de idei literare** la primul volum e, de fapt, relativă, căci dicționarul este, nu încape îndoială, în bună parte realizat (studiile și articolele ulterioare o dovedesc), doar că strategia adoptată de critic a impus amînarea lui în favoarea altor proiecte, mai presante și, desigur, mai oportune. Obișnuiți cum sîntem cu liste de volume aflate „în pregătire“ sau chiar „sub tipar“, liste care foarte adesea, par numai să aibă rolul de a le da celor în cauză iluzia confortului intelectual, nu putem, repet, să nu admirăm acest fericit exemplu de adecvare între intenții și realizări. Așadar, după **Hermeneutica lui Mircea Eliade,** după **Etiemble sau comparatismul militant,** Adrian Marino părăsește (pentru moment ?) editura Gallimard (sîntem și aici, în chip aproape miraculos, sub regimul normalității) și „intră“ — alături de Caillois, Milosz, Meschonnic, Poulet, Tadié etc. — în colecția „Ecriture“ de la Presses Universitaires de France, publicînd în vara acestui an **Comparatisme et théorie de la littérature,** carte făcînd oarecum cuplu cu aceea despre Etiemble, dar totodată depășind mult obiectivele aceleia, reprezentînd un adevărat manifest teoretic și asumîndu-și, cu deplină luciditate, riscurile provocării, ale contrarierii rutinei și inerțiilor de tot soiul.

Cum nu o recenzie se vor aceste rapide și provizorii însemnări, voi semnala doar cîteva din ideile care îmi par esențiale pentru înțelegerea poziției pe care o adoptă, în această carte, criticul român. E, în primul rînd, proiectul unei teorii a literaturii **specifice** comparatismului, teorie cu o funcționalitate și o finalitate autonome, constituindu-se din propria tradiție a disciplinei și avînd drept obiect „literatura universală“. Proiect lansat, cu superbie, într-o perioadă cînd a vorbi de „criza literaturii comparate“ e un loc comun al conversațiilor monden-literare și cînd, pe de altă parte, nu mai puțin de bonton este să glosezi pe marginea impasului în care a intrat structuralismul. Or, admițînd existența acestei duble crize, Adrian Marino preconizează depășirea ei prin constituirea unei... poetici comparatiste, întrucît, spune el la un moment dat, tradițiile formaliste „ar fi putut deschide comparatismului, în condiții mai favorabile, perspectivele cele mai promițătoare“. Această spectaculoasă recuperare a formalismului răstoarnă complet datele problemei, propunînd o alternativă clară la istorism și pozitivism, acestea din urmă denunțate viguros și fără echivoc, în stilul polemic inconfundabil al autorului **Hermeneuticii ideii de literatură.**

Nu e singurul efect de șoc pe care îl vizează cartea. Pe urmele lui Etiemble, autorul atacă vehement comparatismul redus la spațiul european și trimite zeci de săgeți țintind viziunea limitată, dogmatică, a unor teoreticieni francezi reputați. Că aceste ironii și diatribe sînt prezente într-o carte apărută în Franța și destinată în primul rînd publicului de acolo — faptul nu e lipsit nici de savoare, nici de semnificație ; Adrian Marino a asimilat perfect „jocul“ intelectual care, într-o cultură matură, îngăduie distanțările, refuzurile, luările de poziție indiferent dacă ele convin sau nu „intelocraților“. „Nu există discurs comparatist «inocent»“, scrie el. într-un loc, avertizînd, implicit, asupra statutului propriului său discurs. Un discurs, cred, esențialmente ideologic, înțelegînd prin aceasta nu numai că se situează la o anume altitudine, ci și că obligă la opțiuni și atitudini ferme, singurele în măsură a determina ieșirea de sub tutela binevoitoare a ideilor primite. Discurs care, în fine, nu exclude umorul, și el de un tip mai special, căci adresîndu-se unui anume public ; cunoscătorii vor aprecia cum trebuie o, spre exemplu, aluzie de genul aceleia care identifică, la comparatiștii mefienți față de analogii, o mentalitate ținînd de „un fel de D.S.T. comparatistă...“

Un comparatism găsindu-și un aliat în poetică, un comparatism **deschis,** eliberat de inhibiții și prejudecăți, de obsesiile istoriste, de balastul pozitivist, de fantasmele exhaustivității, de frica superstițioasă de a ieși dintr-un spațiu familiar etc. **Qui dit mieux ?** Pînă una-alta, cred că nimeni.

Al. CĂLINESCU

Cu David Prodan, o clipă

Am avut șansa de curînd să fiu în preajma octogenarului istoric, cu care voiam demult să stau mai pe îndelete de vorbă. Scrisesem în cîteva rînduri despre cărțile lui mai recente, îl vizitasem de cîteva ori în „chilia“ atît de modestă de la Biblioteca Academiei, filiala Cluj, unde a lucrat un bun sfert de secol, însă de fiecare dată am avut impresia că ceva în dialogul nostru scapă, se derobă. Abia acum mi se pare că profesorul și-a dat drumul, cum se spune, și discuția s-a putut rotunji convenabil, chiar dacă și de astă dată sub presiunea timpului. Dealtminteri, un istoric nici nu se poate sustrage acestei presiuni, căci dintre toate profesiile cărturărești a lui e desigur cea mai strîns legată de problematica duratei. Travaliul său istoriografic e în fond o luptă cu timpul. El are a smulge, prin eforturi sistematice, cu o pacienţă nicicînd estimată destul, cîte ceva din tainele pe care timpul știe atît de bine să le păstreze în visteria lui incomensurabilă. Să le păstreze și poate chiar să le refacă, în sensul identificat de Blaga : „Eu cu lumina mea sporesc a lumii taină“. Cum să ocolești o asemenea temă în discuția cu un istoric care a trăit mai bine de șase decenii printre vestigii ale timpului și a meditat pe seama lor, căutînd să le pună cît mai clar în evidență ? Timpul imemorial, timpul de ieri, timpul de mîine : segmente neomogene ale unei curgeri fără istov, decupaje dintr-un proces complicat, sinuos, inepuizabil, asupra căruia un istoric de vocație rămîne aplecat mereu, atent nu mai puțin la raportul dintre acele segmente și propriul său timp. Poate că acesta din urmă, singurul pe care îl și „experimentează“ oarecum, e materia cea mai interesantă de meditație.

N-am fost așadar surprins aflîndu-l pe David Prodan într-o asemenea dispoziție reflexivă, preocupat de ce se întîmplă în jur, de bilanțul propriu ca și de faptele contemporanilor săi. Eu însumi veneam la întîlnire cu un timp al meu, diferit de al amfitrionului, purtător de experiențe care nu erau decît ale mele. Era firesc să ne întîlnim mai ales pe latura comună, aceea a studierii proceselor și evenimentelor istorice, cu deosebire a celor privitoare la români. Dacă încerc să rezum sensul acestei discuții este pentru că îi atribui un rost dincolo de anecdotica unei prea scurte călătorii. N-am făcut însemnări pe loc. Se înțelege de aceea că formulările îmi aparțin și că port singur răspunderea aproximației. Am căutat totuși să-i rămîn fidel în spirit, identificînd o ierarhie caracteristică de interese, teme, obsesii și exemplificîndu-le pe cît posibil.

L-am găsit pe David Prodan în modestul său apartament din strada Mică, nu tocmai bine situat pentru anii săi și cu totul neîndestulător în raport cu trebuințele istoricului. Stă aici, într-o izolare inițial impusă, apoi asumată ca o condiție a muncii sale. Îl caută din cînd în cînd numai confrați de breaslă, oameni de cultură, prieteni care îi admiră opera, forța de muncă, tenacitatea, tinerețea de spirit pe care anii nu i-au putut-o vesteji. S-a resemnat să lucreze, aici sau în modestul birou de la Bibliotecă, de unul singur, contînd numai pe autoritatea științei sale. Iese din cînd în cînd pentru un concert sau pentru primenire în natură, conform unui vechi ritual față de care a rămas mereu fidel. M-am întrebat uneori dacă a ales, socialmente, formula cea mai potrivită. Credeam, în naivitatea mea, că păstrînd anumite pîrghii ale „puterii“, înconjurat de elevi, prezent mai direct în sfera unde se iau decizii și se marchează destine, ar fi putut face mai mult pentru comunitate. Lucrurile comportă însă și o altă față. Retragerea istoricului, nu lipsită de ostentație, dar fără false orgolii, își avea rostul ei. Voia să arate, anume, că știința reclamă devotament, asceză, capacitate de refuz. Sub acest unghi, D. Prodan a ajuns să devină exemplar și nu se poate spune că schimnicia lui cărturărească n-a rodit. Cărțile produse în răstimpul acestei retrageri s-au bucurat de un ecou aproape unic, dimensiunea simbolică a izolării sale n-a rămas neobservată și sterilă. Dacă n-ar fi decît acest rezultat și încă formula aleasă de istoric cu un sfert de veac în urmă se vădește eficientă.

M-a primit așadar în odăița unde și-a instalat de la o vreme cărțile, fișele, manuscrisele și unde — la cei 86 de ani ai săi — profesorul mai lucrează, cu o vigoare admirabilă, preocupat să încheie vechi proiecte și să pună în ordine materialele strînse într-o existență atît de spornică. Trebuie să spun mai întîi că timpul propriu, amestecat cu acela al contemporanilor, îl interesează îndeosebi pe venerabilul istoric, ajuns la vîrsta decantărilor vesperale, nu lipsite de melancolie și nu prea lesne comunicabile. Aveam parcă în față un înțelept care a știut să afle linia justă între timpul său, pe care trebuia să-l trăiască plenitudinar, și timpul celorlalți (fie acesta trecut sau prezent), pe care trebuia să-l cerceteze sistematic. Un bun simț de sorginte țărănească l-a ferit în genere de excese. Din acel univers rural îi vin sistemul de valori, disciplina aspră a muncii, ritualul festiv al ieșirii în natură, continua căutare a justiției, fie aceasta plasată în sfera faptelor trecute ori în actualitatea cea mai caldă. Am impresia că tocmai acest spirit justițiar, devenit caracteristic și pentru opera istoricului, l-a impus și l-a prefăcut pînă la urmă într-un simbol al intransigenței etico-profesionale. E caracteristic faptul că ultimele lui scrieri au trezit reacții entuziaste și dincolo de cercul specialiștilor, la cărturarii interesați de mesajul deontologic al operei, ceea ce ne previne nu numai asupra operei însăși, dar și cu privire la „orizontul (ei) de așteptare“.

Se va vorbi poate cîndva de un „caz Prodan“ sub acest unghi, căci se leagă de temperatura morală a epocii la fel de mult ca și de istoriografie. Nu e locul să încercăm aici o definire a lui. Cîteva elemente, deduse mai cu seamă din amintitul dialog itinerant, se arată a fi totuși necesare, mai ales că istoricul însuși a ținut să facă, discret și precaut, un soi de bilanț crepuscular. Elev al școlii clujene de istorie într-o epocă de mari speranțe și de frumoase reușite în acest domeniu, D. Prodan a avut șansa unui contact oportun, chiar dacă scurt, în deceniul patru, cu istoriografia franceză, căreia avea să-i păstreze o vie admirație. Admira, anume, spiritul ei de metodă și claritate, subtilitățile tematice și de expresie, vioiciunea abordărilor. Era tocmai vremea cînd istoria socială făcea progrese importante, iar școala **Analelor** se afla în plină expansiune. Orientarea spre stînga, spre acea stîngă ce se revendica de la un socialism generos, cu rădăcini în secolul trecut, tot de acolo i se trage, cu toate că s-ar putea evoca și tradiția locală a acestei orientări.

Clujul interbelic, plin de avînturi creatoare, însă și minat de neliniști, apare în evocările sincopate ale istoricului Prodan ca o **Arcadie** stinsă definitiv în ceață. „Am trăit explozia de entuziasm declanșată de marele act care încorona o lungă istorie de luptă și sacrificii. Fac parte din generația fericită care s-a ridicat prima de pe urmele lui. Am trăit perioada descătușării de energii care a urmat și care venea să-i justifice necesitatea istorică“, nota la un moment dat D. Prodan, atent, ca și M. Eliade, la dimensiunea psihologică a duratei, la virtualitățile ei fără precedent în spațiul nostru. Evocînd deci urbea tinereții sale, cea în care s-a putut naște excelenta revistă **Gînd românesc,** istoricul nu ignoră „grijile acomodării în noua casă“, eforturile integrării în viața spirituală contemporană, dificultatea găsirii unui bun echilibru între regional și național, între național și universal, cum ne avertizează de altfel într-o caldă prefață la bibliografia acelei reviste. În evocările sale, istoricul amintește atmosfera specifică de entuziasm și deschidere, de viguroasă critică și de remarcabilă creație, definită mai ales prin **Gînd românesc,** revista al cărei program de „irigație și fertilizare a solului străbun“ se arată a fi exemplar pentru epocă. Pe Ion Chinezu, mentorul și arhitectul acelei publicații, îl portretiza memorabil, alături de alte figuri care numai rareori se întîmplă să aparțină istoriografiei. Căci D. Prodan pare a fi fost un „marginal“ în raport cu aceasta, unul care înțelegea să-și croiască de la început drum propriu, să se impună prin mijloace nu tocmai la îndemînă. Ceea ce istoricul scria despre Ion Chinezu se poate spune și despre sine, ca existență situabilă sub un aspru comandament etic : probitate deplină, scrupul pînă la exces, refuzul exuberanței verbale, pentru a face loc „cuvîntului dens, esențial, neechivoc“, cuvînt încălzit totuși de un patriotism lesne decelabil și de o „încredere intimă în virtuțile, revelate sau latente, ale propriului popor“.

Acestea au și fost temele obsesive ale întîlnirii : Clujul interbelic, raportat la problematica românească a epocii ; profilul spiritual al poporului nostru, desprins mai cu seamă din datele istoriei și din experiența directă ; accentele pe care istoriografia trebuie să le pună în viitor. Interesul pentru amintita epocă nu e însă o căutare sentimentală a „timpului pierdut“, o întoarcere la anii unei tinereți pline de promisiuni, ci în același timp o chestiune de riguroasă perspectivă și de metodă. Epoca, voia să spună distinsul istoric, nu e încă studiată cum trebuie, iar istoriografia în cauză cu atît mai puțin. Despre N. Iorga, cel mai impunător dintre istoricii perioadei, nu avem încă o carte pe măsură. Trecut o vreme sub tăcere, denigrat, falsificat în anii proletcultismului, el n-a fost nici înțeles, nici restituit cum se cuvine. Odată, la Academie, prin anii '50, T. Săvulescu ar fi pus chestiunea „reconsiderării“ marelui istoric. „Să-l reconsiderăm pe N. Iorga ? Are el nevoie de reconsiderarea cuiva ? Și cine ar fi în măsură să o facă ?“ Replica interogativă a lui D. Prodan, în plin deceniu obsedant, e caracteristică pentru atitudinea sa față de marile valori, sugerînd în același timp dificultatea unei prestații istoriografice convenabile. Solicitat să scrie un articol aniversar despre G. Șincai, tot pe atunci, istoricul s-a văzut, în pagină, drastic remaniat de redacție. Nu-și mai recunoștea textul și a decis, în consecință, să nu mai răspundă la asemenea solicitări, ceea ce explică, în parte, absența lui din cîmpul publicisticii. Deprins a cîntări orice cuvînt și a primi răspunderea deplină a oricărei propoziții subscrise, el nu voia să participe la un discurs ce se constituia, fragil, provizoriu, în afara lui. Pe un redactor de editură l-a și dat afară din cabinet, după o asemenea experiență, iar cînd un confrate, altminteri bun profesionist și prieten, a voit să-l silească la „concesii“, cu ocazia elaborării tratatului de istorie, el a refuzat categoric și a obținut pînă la urmă cîștig de cauză.

Stima lui D. Prodan se îndreaptă, de altfel, neechivocă, spre figurile bine instalate în norma morală, fie că e vorba de istorici sau de alți profesioniști. Pe G. Brătianu îl aprecia nu numai pentru valoarea în sine a operei, ci și pentru exemplul său de civism indefectibil, atît de rar întîlnit la aceeași altitudine. Se poate înțelege de ce nu agreează **(nomina odiosa)** excesele de nici un fel, tribulațiile politice, conformismele. O galerie de figuri negative s-ar putea constitui pe seama evocărilor sale, totdeauna precise, relevante, pline de culoare. Cine ar putea spune că istoricul Prodan nu e și un literat de marcă ? Refuzînd calofilia, el a impus un stil personal, atent la exigența adecvării permanente la tipul de discurs. Într-un fel a scris **Supplexul** și altfel **Răscoala lui Horea.** Ultima lucrare, citită antropologic, a putut-o îndemna pe Katherine Verdery să întrebe : „Cînd vi s-a mai întîmplat ca la lectura unei cărți științifice să vă crească pulsul ?“ D. Prodan are în adevăr talentul de a ști să implice pe lector, făcîndu-l să ia parte oarecum la evenimente. Răscoala lui Horea, în această viziune, nu e doar o temă pentru istorici, pentru profesioniștii trecutului, ci și un subiect care interesează categorii mai ample, pe orice om de cultură, pe oricine se arată sensibil față de istorie. „Materia“ în sine comportă un dramatism ce mobilizează atenția. Literaturii, artei în genere, el îi reproșa ispita invenției peste măsură, explicabilă prin necunoașterea faptelor înseși. Realitatea depășește uneori produsele fanteziei. Creatorul, fie acesta și istoric, trebuie să o citească însă corect, pe seama unei metodologii adecvate.

Nu bănuiam la D. Prodan acest interes pentru regimul artei și totuși el e recognoscibil în operă, ca și în existența lui cotidiană. Prieteni și-a făcut mai ales printre artiști și oameni de condei, pe care știe să-i evoce de altfel cu nedisimulată afecțiune. Un concert, o conferință publică, o ceremonie funebră (ca aceea a lui O. Goga, la care a luat parte cu adîncă emoție) sînt ocazii de portretizări și de reflecții marginale. Problemele României interbelice și actuale, cultura noastră modernă, istoriografia (cu marile ei repere), viața universitară (cu vicisitudinile ei inerente), legăturile cu lumea largă (adesea prea inconsistente), promisiunile noii generații de istorici (încă greu de estimat), totul îl interesează pe istoric și totul devine subiect de meditație. Melancolii octogenare ? Tabuurile cad, istoricul manifestă o surprinzătoare disponibilitate spre dialog constructiv. Cum să-ți reprimi sentimentul, dureros, că un spirit atît de larg n-a fost totuși, socialmente, pus la lucru cum se cuvine ? Ca și predecesorii săi întru istoriografie, aduși mereu în discuție, cu talent, el caută să facă din munca sa un mijloc de a spori cunoașterea adevărată și prin aceasta binele social. E un îndemn cu valoare perenă.

Al. ZUB

efigii

Traian Olteanu:
Muntele și piatra

Poate un motiv în plus — chiar dacă subiectiv — ca semnatarului acestor rînduri să-i fi plăcut romanului **Muntele și piatra** (Editura Albatros, 1988), scris de Traian Olteanu, a fost descoperirea tîrzie (acum un an, adică la șapte decenii după petrecerea întîmplărilor din carte), dar deplină a spațiului de suflet și de spirit vrîncean. Am simțit că, într-adevăr, aici trebuie să se fi născut „Miorița“, ca aici oamenii sînt înalți cît munții, și unii și alții sprijinind cerul de la începutul lumii, și unii și alții fiind de neclintit ; am simțit, în fața și înlăuntrul mausoleelor, cutremurare și apoi nesfîrșită recunoștință pentru aceia care s-au jertfit. Așa se face că am citit această carte nu numai cu plăcere, ci și cu interes, așteptîndu-mă să găsesc — și găsind la aproape fiecare pagină — datele ce constituie semne și efigii ale unor locuri pline de legendă, de istorie și, mai presus de toate, de adevăr, frumusețe și etern.

Cantonată cu fermitate în istorie, proza lui Traian Olteanu prezintă particularitatea (demnă de evidențiat) de a sonda în profunzime și în detaliu, absorbindu-l pe acesta din urmă printr-un proces de osmoză. Nu de la depărtare, prin intermediul unui binoclu ori telescop sînt urmărite faptele și autorii lor, ci prin maxima implicare a celui care scrie — retrăind —, prin punerea semnului de egalitate între retină și lentila microscopului ce permite incursiuni pînă în structurile cele mai intime. O altă trăsătură caracteristică a acestei proze — și ea relevabilă — este aceea că are drept personaje oameni obișnuiți și adevărați și nu eroi aureolați mai mult sau mai puțin de imaginație. Traian Olteanu știe foarte bine, crede cu tărie că istoria a fost scrisă de către cei mulți — care nici măcar nu și-au propus să scrie istoria — și acționează în consecință, aducîndu-i în prim plan. După cum în prim plan, deci ridicate la rangul de personaje, sînt aduse locurile, de la care oamenii au moștenit frumusețea și dîrzenia, locurile zugrăvite cu romantism necenzurat, avîndu-și sorgintea în iubire, cu un lirism adecvat.

Romanul lui Traian Olteanu are, subliniez, prin toate elementele sale (titlul, cuprinsul, desfășurarea, personajele) un caracter în mod evident programatic, autorul năzuind — și, de multe ori, reușind — să afle și să materializeze „calea adevărată“, drumul cel mai sigur, dar și cel mai puțin fals de apropiere și comunicare între realitate și literatură. Trama este simplă, ea desfășurîndu-se cu puțin timp înainte și în vremea primei părți a celui dintîi război mondial, în spațiul deja amintit, unde s-a decis apoi destinul țării. Vasile Chilian, proprietar de moară la Tichirișul, Dumitrache Pantazică, agricultor în aceeași localitate, Ștefanache Secăluș, primar din Păulești, Toma Ion Cotea, agricultor tot aici, cărora li se adaugă Ana Clemansa Chilian, Vasile Gălățeanu, Vasilica Dobrescu, Culai Botgros, Manole Ignat, Onea, Postolache și mulți alții, fac totul — începînd cu nepărăsirea ținutului, a casei, a țării, adică, la sosirea cotropitorului german, continuînd cu strîngerea și transmiterea de informații necesare armatei române, cu trecerea frontului către aceasta, pentru a-i întări rîndurile, cu acte de sabotaj, sfîrșind cu sacrificiul suprem — pentru îndeplinirea unei legitime dorințe, rostită grăitor de către un personaj : „Visul lui Mihai și speranța tuturor românilor aflați de-o parte sau de alta a munților — UNIREA — nu se poate face decît cu mari sacrificii“.

Nu voi încerca să repovestesc cuprinsul cărții, pentru a nu răpi nimic din plăcerea lectorului, pentru a nu diminua savoarea inițială ; vreau doar să spun că romanul are toate datele necesare pentru a fi considerat de valoare, atît prin realizare, cît și tematic ; el se citește cu interes, fiind o carte de suflet, dar și una de cuget, prin aceea că îndeamnă la meditație. În această carte a sa, Traian Olteanu ne apare ca un prozator înzestrat și matur, stăpînind nu numai tehnici și formule narative adecvate deopotrivă personalității sale și subiectului abordat, știința îmbinării caracterului documentar cu ficțiunea, astfel încît cel dintîi să nu devină, ca să zic așa, rațiunea în sine, dar fără ca cea de a doua să însemne îndepărtarea de adevăr, ci și o tematică generoasă, plină de umanism, care îi favorizează individualizarea și succesul.

Dorian OBREJA

pro juventute

Convorbiri literare prin corespondenţă

● **Constantin ANDRIESCU — Bucureşti.** Ultimul plic confirmă impresiile bune. Am reţinut **Lumi suspendate.** În **Taina** două versuri sună disonant („herghelia amarelor gînduri" şi „în noaptea întîiului ciclu din al şaptelea an"). O eventuală revizie l-ar putea pune la punct. ● **Gheorghe ANTIM — Iaşi.** Vorbiţi mult, spuneţi puţin. Limbajul e parazitar, de cele mai multe ori. ● **Florin B. — Galaţi.** Proza are atmosferă, dar nu rotunjeşte nimic. Între poezii **Dimineaţa de iulie** e, într-o primă parte, interesantă. ● **Constantin BEJENARU — Lugoj.** Stilul ironic, teribilist pare cel mai convenabil, cum probează o poezie cu titlu cuminte şi căutat: **Cîntecul fără trup al însingurării.** ● **Aurelius BELEI — Brăila.** Am primit erata, care schimbă prea puţin lucrurile. ● **Tania BOBARU — Tg. Jiu.** În general, e bine. ● **Adrian BOTEZ — Adjud.** Trimiteţi şi altceva. ● **Corneliu CALCIU — Altîn Tepe (Tulcea).** Mi-aţi trimis un fel de cuplet, scris îngrijit, foarte clar în ceea ce are de spus şi cu o morală la fel de clară. ● **Mircea CAZACU — Iaşi.** Versuri (şchioape) fără poezie. ● **Ion CIORANU — Slobozia.** Nu mi-am putut forma, pe cele cîteva texte, o impresie. Reveniţi. ● **Petronius Mugurel CORNILA — Buzău.** Iese în evidenţă, pe un fond destul de anost, **Dragoste.** ● **Gheorghe DEDU — Piteşti.** Sună poetic doar cîteva accente ironice şi expresioniste. Prea puţin. ● **Ioana DRAGOŞ — Dorohoi.** Insuficient pentru a avea o imagine asupra întregului şi a ceea ce urmăriţi dv. scriind. ● **Alina DURBACĂ — Galaţi.** Am reţinut **An nou, Poem în trei timpi** şi **Şi aşa.** ● **Daniel FAREŞ — Iaşi.** Vorbe multe, poezie prea puţină. ● **Roman FLOREA — Almaş (Arad).** Compoziţiile nu sînt la nivelul celor elogiaţi, al pretenţiilor pe care le presupun astfel de dedicaţii lirice. ● **Anfan GALĂTEANU — Vaslui.** O „mînă străină" orînduieşte cuvintele în poezia dv. Tonul e fals, împerecherile forţate. Nu ştiu ce s-ar putea face. ● **Constantin C. GOMBOJ — Timişoara.** Virtuţile literare ale evocării şi povestirii dv. sînt incerte. ● **Tudor Dan GURTESCH — Suceava.** Onorabil, nimic proeminent. ● **Stela HOREOVICI — Hunedoara.** Prea puţine texte. ● **Tincuţa HORONCEANU — Pîrjol (Bacău).** Excese metaforice („Nopţile luminîndu-mi cu cerneală / Silaba uitată / pe-un portativ de lună") care nu lasă să „respire" textul în voie. Poezie există, dar riscă să fie îngropată sub propriile artificii. **Cîntec** şi **Metamorfoză** sînt remarcabile. ● **Marcel LUCACIU — Cluj-Napoca.** Fragilitatea are, în cazul dv., anume virtuţi poetice. Totuşi, de multe ori se confundă mai degrabă cu inconsistenţa. ● **Iuliana MOGA — Lugoj.** Prozele rezistă prin idei, ceea ce nu e puţin lucru. Apar, însă, neglijenţe de redactare: formulări greoaie, echivoce („mai bine ar face ceva să atragă atenţia asupra lui a memoriei"), cuvinte folosite cu alt sens decît cel de dicţionar („singularitate" nu înseamnă singurătate, izolare, ci ciudăţenie, lucru neobişnuit) ortografii incorecte (repercursiuni). Se impune, mai ales, fiind vorba de genul scurt, o foarte severă operaţie de curăţare a impurităţilor la nivelul limbajului. ● **Liliana Cristina NICULESCU — Iaşi.** **Joc** începe forţat şi banal: „Din singurătatea ploii / ceru-mi curge pe obraji / cu franjuri de toamnă şi dor...". Ceea ce urmează e poezie adevărată. Asemenea inconsecvenţe există aproape în fiecare text. ● **Iulian NUŢĂ — Bucureşti.** Răspunsul meu a fost cît se poate de clar. Acelaşi stil moralizator conduce la „Viaţa este o mînă de bani. / Bani mici, bani mari / Care-i primim cînd venim. / / Vieţi mici, vieţi mari, / Sînt vieţi / Pentru că nimeni / Nu le pot [sic !] cumpăra". „Morala" însăşi e confuză, oricum tiparul versului e strict convenţional. Interesantă cu adevărat este **De cînd a căzut o stea.** ● **Mihai PAIU — Paşcani.** Versuri de începător nu numai în ale scrisului, dar, cum se pare, şi în ale cititului poeziei. Lectura vă poate ghida pînă la un punct doar, se înţelege. ● **Adrian PARLOGEANU — Braşov.** Pe alocuri apar cuvinte de prisos care diluează imaginea. Se pune problema să le sesizaţi singur. Dacă o veţi face, cîştigul va fi important. ● **Ioan Dan PINTILIE — Galaţi.** Cred că se poate mai bine. Fiecare text are „pete albe", sau, mai bine zis, secvenţe de „umplutură" ● **Dan Emilian ROŞCA — Timişoara.** În formula laconică şi vag manieristă pe care o adoptaţi, orice asperitate la proporţiile grăunţelui de nisip din ochi: „ochii oceanului / privind tăria **susă"** [s.m.] e prost spus. ● **N. ROŞCA — Suceava.** Poticneli şi „potriveli" apar, dar, în general, sînteţi convingător. Exceptînd un vers (pe care l-am subliniat), **Elegie** e remarcabilă: „Şi era oraşul / dator vîndut cîtorva generaţii, / păsările treceau prin ferestre / ca prin oglinda lucrurilor / şi îşi clocea ouăle / **în ochii noştri, arşi de neputinţă** / Mucezeau aşternuturile sub noi, / înfrunzea mobila. / Pereţii lustruiţi de aripile lor / se deschideau în peşteri abrupte". ● **Lorelim SAMINESCU — Slătioara (Vîlcea).** Neconcludent. ● **Cătălin SEREDIUC — Suceava.** Imaginile, unele frumoase, altele plate sînt „căznite", le lipseşte supleţea şi firescul. De pildă: „Şi de mai crezi în nunta ceea / Murită într-un mit superb / Izbeşte cu privirea toamna / În mugetul adînc de cerb". ● **Constantin SÎRGHI — Bucureşti.** De astă dată nu s-a putut alege nimic nici dintr-un plic, nici din celălalt. ● **Daniela ŞONTICĂ — Buzău.** Aţi citit, sper, răspunsul din nr. 10. N-ar fi nimic de adăugat. ● **S. TRAIAN — Bucureşti.** Schiţele dovedesc spirit de observaţie, ureche bună la dialog, iscusinţă în conturarea rapidă a psihologiilor. Toate acestea, foarte importante nu fac însă un întreg, un sens care să „treacă" dincolo de surprinderea autenticităţii faptului de viaţă. ● **Filian TIOS — Hunedoara.** Nu e rău, dar nici foarte convingător nu e. Să mai vedem. ● **Cornel VANA — Turda.** Cel mai bine ar fi în **De dragoste 4**: „Cînd te aşteptam, / Amurgul pe coame de case. / Doar vînzătorul ambulant mai stăruie. / Tu nimbată de coama azuriului / Şi-n auz de mierlă. / Buzele vibrînd cum guşi de privighetori, / Aşa graţioasă, evantai ţi-e rochia. / Pe caldarîm cochetînd doar cu vitrinele". ● **George VANGHEL — Bucureşti.** Nici în poezie cu o floare nu se face primăvară...

Daniel DIMITRIU

Voci tinere

Păsări fulgerate

Fire de înaltă tensiune toamnă
mirişti zări cocoare
văzduhul aleargă singur
greu de pene.

Porumbul

Cu un snop de maci purpurii în
fereastră
cules din lanul de grîu pe rouă
cu uşa deschisă prin care tocmai
a intrat un bondar cafeniu
cu casetofonul gata de înregistrare
mă rog curţii ploilor să dezlege să
plouă
porumbul se înfăşoară pe muşuroi
şi noi încărunţim implacabil...

La gîrlă

Dimineaţa în prunduri
urme jilave de noctambule vietăţi
vreascuri ude lustruite de vuiet
cîţiva obleţi morţi de cristal
dar priveliştea cîntă şi mă uită...

Ion MĂLAIA

(Picătura de apă)

picătura de apă ce urcă din adîncuri
sărind treaptă de treaptă
Mercurul fugind pe oglinzi

la capătul coridoarelor
tot mai profunde

coborînd, năruindu-se
pînă la nufărul

îngropat în temelie

Din corola gigantică, neagră
suită pe umerii gnomilor şi liliecilor

casa va fi purtată
din creangă în creangă

prin toate hăţişurile pădurii
ca o ciutură înaripată

*
* *

(amintire cu flăcări pe strada în
pantă
Iarnă Litieră de argint
toată noaptea strînsă în pupila celui
amuţit
lanternă de vînt ce-şi vorbeşte)

Inscripţie

lumină de aur străvechi străbate firida

unde este izvorul necunoscut al
ochiului ?
izvorul neînceput al lunii
izvorul nepicurat al crestei

cînd salamandra tresare pe stîncă
şi păstrăvul străbate firida
aur renăscut în aur

ferigă
desferecînd
stînca

Alexandru LELUŢIU

Fiinţare

Pîlpîitoare zvonire de uimire
Piatra vine dintr-o lumină
Ţesută-n patru anotimpuri
Mai sînt aici puteri unduite
Şi lucrături minunate
De cînd oţelul şi-a tăiat drum
În asprul pămînt.

Dar n-ai îndrăznit să despici
Trecerea ta
Neabătută ca un portal maramureşan
Ţi-ai înălţat casa peste suflarea
Cîmpurilor voalate de
Mult prea multă linişte
Virtute a unui înalt suflet

Ai oprit timpul aici
Unde aurul palid se răsfrînge din
Piatră
Unde roata temutului văzduh
A zvîcnit cu viclenie copilărească
În fiinţa ta de aer !

Odată

Lumina numai pentru el clipea
Şi tresărind el nu ştia
Trosnet de crengi risipite
Sub streşini de nopţi adormite

Şi-n rugă cam pe jumătate
Ferăstrău tăia în cetate
Cîte şapte copaci de gheaţă
Cîte şapte fire de aţă

Noaptea numai pentru el murea
Nedumerit el nu intra
În cetate cu arbori uscaţi
Gîndul de a fi fost cîndva fraţi

Planetele roteau mirate
Acoperişuri cu roţi zincate
Doar vuietul cu bocănit înalt
Sorbi încet al focului salt

Un rîs înşelat s-a smucit
Ţipătul dinîi a murit
Apoi, alunecînd unul după altul
Soarele-n amurg ridica doar praful

Ceva nemişcat a tremurat
În adîncuri ai tot căutat
Fîntînă, cetate de soare
Cu apă curat mergătoare

Şi tot mai adînc căutînd
Şi oasele lumii-ncercînd
Chip cu lumina vorbitoare
Fir de aţă scînteietoare

Unii te ceartă din mers
Atît de tremurat şi de şters
Că rază nu eşti în adînc
Pe luciul fîntînii plutind.

Dar ce-a fost să fie în toamnă
Ametistul acela ce-ntoarnă
Picătura rotundă-n mişcare
Adevăr sau doar tulburare ?

Anastasia DOMIDE

Şah la zimbru

tata mă aşteaptă
cu un snop de raze
rupte de cînd luna
încă era lună
cu aceleaşi haine
ca un kamikadze
cu aceeaşi mama
în curînd străbună

să-mi lumine ochii
paşii cînd mă poartă
la acasa veche
ostenită-n zimbru
stau încet ca două
duminici în poartă
sprijiniţi în cîrje
cu miros de cimbru

mai rămîi acasă
parcă-mi spune tata
sîntem împreună
amîndoi şi singuri
carii şi rugina
pregătesc rocada
gardul se dărîmă
şi-i tîrziu în gînduri

am un snop de raze
secerat odată
să continui jocul
întrerupt la zimbru
jur pe sfînta mamă
şi pe sfîntul tată
două plicuri scrise
fără bani de timbru

Cruciadă în cheia sol

afoni diezi aiurea bat măsura
tăiş de coasă ară portative
becari săraci seceră in... cultura
în cheia sol uscat de sugative

mereu recul sedimentează piatră
sare în plus cămăşilor de stambă
edecul trage doinele pe hartă
vor cruciadă fluturii de lampă

lătrat surîs întîmpină la vamă
prezentul pus pe cal de fefeleagă
pacific verbul taie într-o samă
neculci aduşi pedeştri la desagă

cuvînt egal tăişului de coasă
înfing în coasta vremilor sudalme
glonţ rătăcit sfîrşitul ricoşează
pe fierul vechi al liniei din palme

Ion ZIMBRU

Arpegii

O istorie a verii

Trece un om pe sub al păsării cîntec
care nu a fost
nins ; dacă ar fi ceaţă
aş împunge-o cu degetul
pînă cînd spaţiul dintre om şi munte
s-ar umple cu miresme de tei.

Există o istorie a verii pe care numai ştie
a o scrie,
o istorie a verii cînd din fructe
nu ţîşnesc albe alcooluri
ci nesfîrşite lumini.
Există o istorie a grîului
în care un pumn de grăunţe-i destul
pentru a stabili faptele bune ale timpului
preschimbate în înmiite izvoare.

Trece un om prin miezul fierbinte al patriei
cu gîndul tainic că glia
are murmurele ei.

Amurg marin

Încerci vii senzaţii ori de cîte ori afli
că viaţa are şi altă dimensiune
decît aceea pe care o ştii
de o viaţă.

Am să-ţi vorbesc despre merele roşii
şi de nefericita şoaptă albă
ori de cîte ori somnul
devine primejdios.

Nu se mai aude altceva decît foşnetul valurilor.
Marea pleacă după pescăruşi
să-i adune
în acelaşi rămuriş de visări.

Tania BOBARU

Lumi suspendate

în oraşe, motoarele lumii
zi şi noapte
între viaţă şi timp cuvîntă
oamenii de-aici
cunosc glasurile-a toate
ah, dar de departe veniţi
ţăranii cară pămîntul oraşului
să-l ferească de umbrele turnurilor
îi simt după mirosul
de sămînţă
de floare şi poame
pînă-n zori
oraşu-i suspendat.

Constantin ANDRIESCU

Atîta certitudine

Inima mea o simt ca o pată roşie
în mişcarea ei se ascunde atîta certitudine
întind mîinile şi
mîinile mele destramă nori
dincolo de ei
un curcubeu crescut dintr-o inimă.

Cîntec întrerupt de zei

Stăm unii lîngă alţii smeriţi
şi singuri
copleşiţi de o voce
tot cerul tace în stele

am să plec e ora verticală
hălăduiesc singură
tristeţea mea creşte aproape vegetal.

Întoarcerea acasă

Sub aceleaşi acoperişuri
lumina a fost şi de partea mea
şi iată tu ai sosit dintr-o vocală
te-ai întors zîmbitor
sîntem singuri
tăişul zîmbetului tău e
ascuţit ca o încruntare.

Maria ANEGROAIE

O simplă tulpină

Plăsmuit din tăceri de scrum şi ploi
de crizanteme sub zodiac de lună plină,
pierdut în gînduri cu visul sub gene
tîrziu am observat că prinsesem
rădăcini în liniştea acestui pămînt.
Braţele-mi înfrunziră verde ram
cu stele purpurii, ciorchine,
prin care vînt de noapte rătăceşte
şi ceţuri albe mă învăluie pieziş.
Toamna-i scutură cuvintele alene,
Iarna-mi strînge la picioare vorbele snop,
şi peste mine suie ca o rouă anii,
Pămîntul mă priveşte aşa cum sînt,
omul-rădăcină cu ale sale versuri rouă,
în calea năprasnicului vînt, o tulpină.

Adrian PÎRLOGEANU

Oraşul

Deschid fereastra — o carte profundă.
Deasupra oraşului Fălticeni pluteşte
Un nor de pagini.
Nu pot respira în afara umbrei sale.
O primăvară a sensibilităţii dilată memoria
De arbori şi trandafiri a vechilor parcuri.
Tăceri circulare, trotuare cu fluturi,
Fluturi galbeni acoperind peisaje cu linii pure
Din galaxia Sadoveanu,
Fluturi şiroind din absenţa lui Labiş.

Niculina ANTOHI

Dormind la soare

Poposesc uneori
lîngă o clădire albă
mîngîiată nemilos de soare
ca şi cum aş aştepta pe cineva
şi mă simt
ca şi cum aş fi trăit din plin
vreo şapte vieţi

şi întotdeauna
vine frumoasa pe care
eu niciodată nu o aştept
mă ia de mînă
şi mă plimbă printr-un labirint de străzi
pînă pe-nserat
aşa cum un cîine
îşi plimbă orbul

Dan Emilian ROŞCA

Teritoriu

Cerul s-a retras în obiectele camerei mele.
Sînt toate albastre, pline de sens,
întîmplări credincioase şi,
mai ales,
teritorii salvatoare
În curbura albastră a fotoliilor
este cuprins în singurătatea unei pure iubiri
ce te învăluie în aburii ei amari,
dar ademenitori ca speranţa.
În sfeşnice, lumînările nu mai sînt roşii,
au irizaţii de adînc,
iar flacăra lor vindecă.
La marginea iubirii, veghează cărţile,
ele te fac să atingi materia trecută,
supravieţuind prin blonde amintiri,
Mi-ajunge atît.

Maria ZELETIN

dialogul literaturilor

Scriitori palestinieni

RASHAD ABU SHAWER

Înainte de căderea ploii

Un cer îndepărtat, azuriu întîlnind munții și înălțîndu-se treptat spre un soare ce se ridică din ceața groasă, vaporoasă, care învăluie vîrfurile și povîrnișurile munților.

Munții sînt stîncoși negri, crestați, vulcanici, neîntrerupți, apropiați... atît de apropiați încît mai-mai să-mi străpungă ochii pierduți, sau pe ai cititorului... (schimbare rapidă de decor).

Cer cenușiu, supraîncărcat de vapori, care biciuiește stîncile cu o burniță deasă, fără sfîrșit.

O voce urlă din off : mai e puțin și cerul explodează.

O altă voce : nu vă temeți... e vrerea lui Allah.

Spuma mării fierbe peste rădăcinile stîncii.

Un strigăt înăbușit al valurilor, smocuri de iarbă, îmbibate în sare, zboară peste tot... (ochii cititorului se umezesc), poate că ele nu...

O voce strigă : Younis, unde ești ?

O clipă de tăcere.

Un plan foarte rapid :

O mie de trupuri se încovoaie, ca pentru rugăciune... o sabie atîrnă în aer, deasupra capetelor...

Un strigăt din off : Younis, unde ești ?

Bubuie tobele : zeci de tobe în mijlocul cadrului, tunurile bat cu sălbăticie, mîini tremurătoare jupuiesc pielea încordată a tobelor.

Un comentariu din off : ne aflăm în ultima treime a secolului XX.

Din dreapta, din stînga, coloane haotice se reunesc în marș, gurile se deschid, apoi se închid. Vocile se înalță din adînc... fețele se înroșesc de furie.

O, cititorule, ele spun :

Noi sîntem palestinienii... noi sîntem palestinienii (dar tu nu asculți).

Vocea care strigă revine insistent : Younis, unde ești ?

Răsună explozii asurzitoare, înfricoșătoare.

Decorul se schimbă.

Cai sălbatici galopează în bătaia vîntului, strălucind de sudoare.

O voce anunță : cavaleria... a sosit cavaleria... a sosit cavaleria... caii atacă...

Cravașele se ridică în aer... o mie de polițiști se năpustesc asupra mulțimii...

Cîteva clipe de tăcere :

Vorbește un orator profesionist : Fraților, vom face totul pentru voi, trebuie să vă întoarceți la casele voastre...

Cravașele izbesc fără milă, sub turbanele de cavalerie se văd capetele călăreților, jucînd în bătaia vîntului ca niște păsărele care ciripesc vesele... Un cadru lung al unei tabere cu case din lut.

Sute de case mici, aliniate, una lîngă alta, cu ușile larg deschise... ulițe noroioase, zgomot de picioare ce se luptă cu noroiul, dar care merg mai departe.

Vocea oratorului se întoarce : Fraților, speranța e-n inima noastră, Allah este cu noi, vom învinge doar peste cîteva decenii.

Totul dispare, în afară de un magnetofon care reproduce aplauzele puternice, zgomotoase (de ce nu și cîteva fluierături) sau (chiote de bucurie)...

Apare o tribună la care se urcă un poet, șovăind (ca de obicei) cu mîna la gură, înălțîndu-se ușor pe vîrfuri — magnetofonul reapare, emițînd aplauze, fluierături și chiote. Vocea poetului crește :

Făgăduiesc, pe foamea voastră sacră,
Îl vom distruge pe asupritor...

Aplauzele acoperă versurile...

Primul jurămînt s-a încheiat.

Al doilea jurămînt :

O furtună de nisip, în mijlocul căreia plutesc zeci de corturi. Oameni cu chipurile năuce, copii ce zboară în nisip, fețele lor se apropie acoperite de praf și lacrimi, capetele lor rase pline de răni sîngerînde.

Un refren lent :

Țara mea, țara mea, țara mea,
țaaaara mea

O voce din off, aprigă, pătrunzătoare :

Pămînt sterp, prădat și ars.
Podurile se prăbușesc, rîuri de noroi...
plante îngălbenite, fără de rod
copaci fără ramuri
Lacrimi ce umplu ochii copiilor.

O voce cu tremolo declară :

e vremea lăcustelor, ne-a lovit blestemul.

O voce din off : fețele copiilor au îmbătrînit, muntele nu-i decît un mușuroi de cîrtiță...

În cadru apare un turist semeț, cu batista la nas, care fotografiază totul.

O voce din off : turiștii sînt rădăcina tuturor relelor.

Trec avioane, vîjîind pe lîngă o falnică moschee... un șeic o ia la goană... o bombă se sfărîmă în apropiere, scuipînd flăcări.

Jumătatea de sus a șeicului se împotrivește, cu trăsăturile schimonosite de groază, și condamnă :

Pînă și sălașele lui Allah... dezlănțuie-ți mînia, O, Doamne... distruge-i, fă iad din viața lor.

(al doilea jurămînt s-a încheiat, și-adică de ce mînia lui Allah să se abată asupra lor tocmai acum ???)

Sînge împroșcat, grămezi de arme mistuite de foc, soldați fără chip, cadavre pîrjolite, duhoarea morții năpădește nările cititorului. (Poate că și-au pierdut simțul mirosului).

Mici nori de fum se înalță din trupurile carbonizate... uniformele militare își pierd strălucirea... carnea se prelinge pe nisipul ars.

O voce poruncitoare îndeamnă : ucideți-i cu unghiile, cu dinții, cu...

Șrapnel de carne carbonizată se împreunează cu oțelul răsucit al armelor, ca niște păsări înspăimîntate.

Un scurt imn :

Poliția secretă ne-a scos dinții
Poliția ne-a smuls unghiile.
Mîinile noastre sînt goale, cum să luptăm ?

Decorul se schimbă... totul e verde, verde-măsliniu, portocalele în grămezi...

Copiii se joacă de-a războiul, cu puști din lemn, îndreptate spre apus... vuietul unui avion...

Un copil strigă ascuțit : l-am doborît... priviți... arde.

Un alt copil, sceptic : nu, nu l-am doborît, muniția noastră-i din lemn... e păcat să minți... nu știai ?

Apar stînci ascuțite, reflectînd razele soarelui ce apune... Rîul curge înainte, cenușiu. Traversare (vedere laterală a unor bărbați care înaintează cu greu prin apă).

Tabăra cu refugiați Karameh : femei, copii, vîrstnici, cu mîna streașină la ochi, urmărind încordați, spre apus, traversarea bărbaților.

Detunături asurzitoare, oțel care zboară în toate direcțiile, foc spumegînd de furie.

În tabăra Karameh oamenii se ridică din grămezile de noroi, regrupîndu-se iute, alcătuind o mulțime imensă, cîntînd într-un singur glas :

Toți săracii vor părăsi tabăra
pentru-a izbi pămîntul cu-o furie nemiloasă
iar celor care trag în noi
din flancuri și din față
le vom face armele să tacă.
Ei merg înainte, hotărîți, scandînd.
Nu aclamați nici o persoană anume.
Ei merg înainte, hotărîți, scandînd.
Nu aclamați nici o persoană anume.
Nimeni nu merită să fie idolatrizat
În afară de pămîntul patriei...
Nimeni nu merită cîntecul în afară de felah
Cel care se întoarce acasă la el
Felahul care a murit, moare și va muri.
Pentru țară și pentru bucurie
șuvoaie de lumină le aureolează fruntea
Precum soarele acesta
Așa urcăm și noi.
Veseli la gîndul celor ce-au să vină.
Vă place sau **nu**, noi nu vom fi distruși niciodată
Noi sîntem semințele și soarele acestui pămînt.

Imaginea ce concentrează pe cei care traversează rîul, purtîndu-și răniții și cîntînd :

(pentru tine, o, cauza noastră,
Ochii copiilor căutînd lumina.
Pentru tine, o, țară...
O, iubită a felahului)

O voce din off întreabă : știți ce e teama ?

Ei cîntă :

Ne apărăm copiii și mamele lor
acele fețe pure, inocente
noi sîntem pentru stele de smarald, pentru balade...
dar acum noi plătim moartea cu moarte
Pedepsim crima cu gloanțe și întristare
pentru ca fierul plugului să-și recîștige cîntecul.

Se despart, unii îndreptîndu-se spre apus, alții spre răsărit, ducîndu-și pe umeri răniții, cu hainele încă ude de sîngele proaspăt :

(Nu cîntați pentru nimeni
cîntați numai pentru bătăliile ce vor veni
nu puneți lauri pe capul nimănui
La fel cu cei care au fost să fim
și-n armonie să pășiți cu cîntul vostru).

În românește de Petru IAMANDI

Lirică din R.S.S. Moldovenească

VALERIU MATEI

Stîlpul de foc

Poate-i o veste venind de departe
stîlpul de foc răstignit peste zare,
poate-i hotarul care împarte
viața mea trecătoare

Unde apare zvîcnirea-i cerească
timpul se rupe în două,
e către țărmuri de taină-o fereastră
acoperită cu rouă

Rouă arzînd, rouă de sînge —
lacrimi a celor ce plîng
pe-un alt tărîm cînd clipa ne-nvinge,
cînd patimi oarbe ne-nfrîng

Spulberă, spulberă iarna să stingă
jarul din inima mea,
spulberă, spulberă cerul s-aprindă
rîu și pădure și nea

Nourii fug loviți de scîntei
stele pe boltă se-ntorc
Doamne, păzește această femeie
pornită spre stîlpul de foc.

Duel

O plasă bine prinsă în jurul meu e frigul
cu flori de gheață-n ochiurile-i rare,
o cumpănă a nopții e flacăra amară
ce tremură pe vechea luminare.

O, de-ai veni și pragul de mi-ai trece
să vezi această cruntă-ncăerare,
o, dac-ai rupe tandru plasa rece
și gingaș ai sufla în luminare !

Stare

Parcă respir azi fumul unui rug
aprins în piața unde turbă zeii
și nu mai pot la casa mea s-ajung,
și port pe brațe tava Salomeii,

și nu mai pot să spun cui am a spune,
și nu mai pot s-aud ce vreau s-aud,
alerg în noapte către nu știu cine
și strig la cerul răvășit și surd.

NICOLAE POPA

Bara de fum

M-am ridicat printre case,
am vîslit, am fîlfîit,
pînă la bara de fum a amurgului,
bună de odihnit.

Bară de fum a amurgului,
bară de fum să mă ții —
grele mi-s poverile trupului
căci nu-s meșterit din hîrtii.

Te credeam apus rece de soare
cînd te vedeam asfințind peste păduri —
acum, iată, îmi stai sub picioare
ca o plită încinsă, provocîndu-mi arsuri.

Te sufoci sub înceata vîslire a mea,
bară de fum — fierbințeală grozavă,
te răsucești, ca să nu mă pot așeza
pe dîra-ți clocotitoare de lavă.

Bară de foc a amurgului,
bară de foc, să mă rabzi
mă trage în jos lespedea trupului
pe care n-aș vrea să mi-o arzi,

căci în ea s-au zvîrcolit iară
duioase aripi, în lespedea trupului —
le simt, le întind și mă duc peste bară
pe de-asupra amurgului.

Elegie

O dimineață geroasă
cu soarele-n ger, orbitor,
cu ceaiul fierbinte pe masă —
și nu știu de cine mi-i dor.

Arde-l-ar focul de faur !
Salcia zace-n troene.
Spulberă frunze de aur
privirile mele prin gene.

Versul pe buze-i risipă ;
se stinge, se trece, i-l spun
ferestrei de ger smălțuită
ce dă spre-un troian taciturn.

Respiră călduț în nămeți
un tremurici, un biet iepure —
stă pe costișă unde vedeți
că zăpada începe să tremure.

E ger sub un soare-orbitor.
Iau ceaiul. Mușc și din pîine.
Și nu știu de cine mi-i dor
și cu-i i-o fi dor de mine.

EMIL GALAICU-PĂUN

Hagiografică

lui Nichita Stănescu

Puneți mînt pe poet ! — e singur —
fluviu vertical mînîndu-și cursul,
ca să nu vă ploaie-n borș și-n linguri
stoarceți-l din Ochi — zic — el e PLÎNSUL

De la-nlăcrimatul Dosoftei,
cel cu ploaia ciobănească-n cerul gurii,
Poezia este-o descărcare de idei —
„lacrămi în băutură"

Doar că-n era meselor rotunde
„iartă-ne, Zadnipru, dacă poți..."
ori că am uitat, o zi că nu-i unde,
dar nu se mai plînge la vre-un colț,
căci flotile noi de linguri caută americi
noi columbi deschid prin zamă navigații,
poate chiar și-i roagă pe poeți să fie,
orfici sau homerici,
Ochii lor, dar făr-precipitații.

Ei, deprinși cu plînsul curativ, precum
unele femei nasc pentru sănătate,
plîns lăsînd să cadă lacrimele-n drum
ca lehuzele — copiii la maternitate !

De aceea hai să-nlăcrimăm natura !
salcie pletoasă, — nvață-ne firescul
plîns, încît să izbucnească-n hohote,
văzîndu-le pumnii-n gură,
piatra care l-a izbit pe Eminescu

Plîns dezlănțuit ca o furtună-n mare —
peste Prometeii, din cutia de chibrite
las'să plîngă cu gălcata, las'să toarne
lacrimi în butoiul dinastiei Donaide.

Plîns zdrelindu-și Ochiul. Plîns-cascadă
Plîns mișcînd turbinele hidrocentralei —
Facă-se lumină-n inimi și să ardă
toate lămpile — Aurorei Boreale

Plîns cu sine însuși. Plîns-ventuză
pus pe suferință ca un nimb Madonei cu Isus
în frescele Renasterii
Fiecare Țară e o veșnică lehuză
și poetul este strigătu-i și PLÎNSU-n timpul
nașterii

Lirică italiană

MARIO LUZI

Caiet gotic (I)

Din nou stele ale iubirii trec
limpezi peste creștetele noastre opace
acolo unde noi stăm neștiutori
pe maluri opuse. E firesc atunci
să nu te fi văzut și nici auzit vreodată
și în lumină veche să te așez.

Dorință sau regret ? Dorință
și regret, o singură arșiță amară.
Iradia-n cleștar un vin astral,
fuior solar din care beai încet
scurtînd priveliștii orbirea-i mată.

Caiet gotic (II)

Tremură frunza, cerul cheamă
luna. O dorință freamătă vie
dinspre umbra-nstelată, aerul
dansează în fîn. Se-apropie cine ?

O răsuflare subțire prin pomi a
trecut, o gingașă tărie risipită
dă ocol mîngîietor părului,
sub șopron odihnește o muzică.

O ! E de la tine această obscură
bucurie, cum te sporește taina, ești
vîntul treaz prin muri, te-ai așezat
pe iarbă în fierberea limpede.

Ai înfrînt limanurile viitorului,
ajungînd pînă aici unde licuriciul
se grăbește să ardă și să dispară
lăsînd întunericul neîntinat.

Cuiva mai tînăr

Căile pe care pleci de la viață
și te reîntorci, nu o singură dată ci
de nenumărate ori, pașii ducînd departe
și pașii care urcă iarăși dealul...
ce îmi mai vine dintr-acolo acum ?
Amintiri, imagini șterse, adică nimic,
un oraș la care te-ai gîndit înainte
să adormi, adoarme și el peste inima ta
cu răscrucile, cu străzile sale ostile
de la fațade și pînă la fluviu. Exiști,
ce frămîntări reînvii împărtășindu-le
și inimii tale sătule ! Privesc
nedumerit tot ceea ce trăiește și
trece și nu are nimic din liniștea ta,
perindarea slujnicelor prin casă
ori la Padova cum crește isopul.

Întunecat

Iată și vremea nopții, cînd
din adîncul spațiului se arată
chipul pămîntului răvășit,
împietrit, pe care trebuie să-l mîngîiem
noi cu privegherile noastre triste și
luminile veștede ale cerului de oraș.

Vîntul hăurilor negre și violete
zdruncină răzoare uscate, duce
bocetul pisicilor pe străzi,
zgîlțîie cercevelele rupte,
dacă te uiți afară vezi
vînt, felinare, bețivi.

Ce mi-a adus ziua de azi
nimic sau ceva mai mult decît
lasă ca să apară și să dispară
cortina ploii ridicată și coborîtă
arborii, felii de oraș, convoaie,
lume, ploaie în ploaie, fum.

În românește de Dan CIACHIR

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție :
Redactor șef : **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin I.L.EXIM. — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23226.

I. P. Iași, cd. 971